

ORSZÁGOS
KÖNYV-
TÁR

A KÖNYV

1955. MÁRCIUS

V. ÉVFOLYAM

3. SZÁM

Tíz év... A könyv eljutott a tanyavilágba is: A szatymazi kultúrotthon könyvtárában

A KÖNYV

1955. március

V. évfolyam

3. szám

A magyar könyvtárügy tíz éve

I.

A felszabadulás éve fejletlen és szétzilált könyvtárügyet talált hazánkban: a statisztika 1945 előtt 1008 nyilvántartott könyvtárról tud, ezek jó része (a népkönyvtárak, üzemek könyvtárai) jelentéktelen volt, vagy részben értéktelen könyvanyaggal rendelkezett s a háborús pusztulás, károsodás következtében egyébként is tönkrement. Könyvtárhálózatunk viszonylag legfejlettebb intézményei az országos nagykönyvtárak voltak, de ezek tömeghatása — a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és fiókhálózatát kivéve — igen csekélynek mondható (12 legnagyobb könyvtárunk kötetforgalma 1933-ban csupán 540.000 volt!) s dolgozóinak jó szándéka ellenére is a tömegektől elzárva folytatták működésüket. Technikai bázisuk kezdetleges volt, az akkori államhatalom nem törődött a kultúra és a tudomány intézményes fejlesztésével, tehát még reprezentatív könyvtárainak sorsa sem lehetett szívügye. Természetesen a háborús károk csak súlyosabbá tették nagykönyvtáraink helyzetét.

A Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére először az üzemekben indult meg a könyvtárak szervezése: 1948-ban még csak 865, 1949-ben pedig már 1900 üzemi szakszervezeti könyvtárral rendelkezünk. Falusi népkönyvtáraink fejlesztésében — eltekintve a Népkönyvtárakat Szervező Országos Bizottság 1947. évi akciójától (mintegy 1000 helyre küldött 60—70 kötetes, inkább brosrúkból álló politikai jellegű könyvgyűjteményt) — színtén 1949 hozta meg az alapvető fordulatot: ebben az évben kormányzatunk 10 körzeti könyvtárat szervezett, összesen 60.000 kötetrel s 361 falusi könyvtárat csatolt a körzeti központokhoz. Akkori könyvtári csúsztervünk, az Országos Könyvtári Központ is ez idő tájt kezdi fokozni működését, ebben az évben jelennek meg Gyeniszjev és Kljonov könyvtártani munkái magyar fordítás-

ban. E munkák közvetítik először széles körben a magyar könyvtárosokhoz a korszerű szovjet könyvtári tapasztalatokat, s lesznek tanítóivá a könyvtáros mesterseget most tanuló új könyvtárosok tömegeinek. Országos nagykönyvtáraink is nagyrészt rendbehozták háborús sérüléseiket és elmaradásukat, s mindinkább készen álltak arra, hogy — helyesen felismerve feladataikat és a szocializmus építésével összhangban fogalmazva célkitűzéseiket — gazdag könyvanyagukkal, szakképzett, politikailag is felfejlődő dolgozóikkal szívvel-lélekkel szolgálják a kultúrforradalom ügyét. Itt kell szólnunk intézményes könyvtárosképzésünk megoldásáról is: lelkes könyvtárosok csoportja, Varjas Béla vezetésével az 1948—49. tanévben létrehozta — először Magyarországon — az egyetemi könyvtárosképzést.

1949. aug. 1-én kezdte meg működését a Népművelési Minisztérium is, s az állami (tömegkönyvtári) hálózat főfelügyeletének ellátása mellett, fokozatosan jutatta érvényre szakfelügyeleti feladatát a főfelügyeleti hatáskörén kívül eső könyvtári területeken is.

Joggal mondjuk tehát 1949-et a fordulat évének könyvtárügyünk fejlődésében, s már nem lebecsülendő eredményekre hivatkozva húzta alá 1951-ben Révai József elvtárs a könyvtári munka fontosságát kulturális forradalmunkban: »Nem kevésbé fontos formája a mi munkánknak a könyvtármunka. Nyomatékosan a figyelmükbe ajánlom ezt az intenzív, szerény, csendes, lassú, de annál fontosabb munkát.«

II.

E szerény, de annál fontosabb munka 1949-et követően — bizonyos hibák és hiányosságok ellenére is — egymásután termi meg gyümölcsseit. Nem árt néhány fontosabb eredményt lerögzítenünk.

A népkönyvtárügy gyorsütemű fejlődését jelzi 1951. április 29-én a 2000-ik népkönyvtár megnyitása Balatonszárszón. A szakszervezetek könyvtárai 1948-hoz viszonyítva 1951-re megnégyesződnek. A népkönyvtári mozgalom s a könyvvismeret támogatására szintén ebben az évben indul meg a »Könyvbarát« c. folyóirat, majd 1951 szeptemberében a Pedagógiai Főiskolán is megkezdődik az esti- és levelező-könyvtárosképzés, hogy később kiegészüljön a délelőtti tagozattal is. Az Országos Könyvtári Központ két éven keresztül a már működő szakkönyvtári dolgozók számára továbbképző tanfolyamokat szervez. A Népművelési Minisztérium és a SZOT is egymásután szervezi különféle időtartamú könyvtárostanfolyamait, melyek legjelentékenyebbike, az öthónapos könyvtárosiskola, 1952 januárjában kezdi meg működését.

Az Országos Könyvtári Központ — annak ellenére, hogy törvényes felhatalmazás híján képtelen a tudományos- és szakkönyvtárak összességét átfogni, s bürokratikus túlzásoktól sem maradt mentes — fontos könyvforgalmi feladatokat lát el — (nemzetközi csere, könyvtárközi kölcsönzés első nyomai, központi címjegyzék, veszendőbe került, vagy nemzeti tulajdonba jutott könyvanyag megmentése és összegyűjtése), s szerkesztői-kiadói

A balassagyarmati Járási Könyvtár előtt

tevékenységet is folytat (Könyvtárügyi Szemle, külföldi folyóiratok összefoglaló címjegyzéke, katalógizálási szabályzat, orosz—magyar könyvtártani szótár, Egyetemes Tizedes Osztályozás új kiadása).

Országos nagykönyvtáraink 1949-et követően lényeges fejlődésen mennek át. Felsőoktatási hálózatunk nagyarányú fejlesztésének következtében új egyetemi könyvtárak keletkeznek (1948: Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtára, mely 1951-ben az első ötéves terv legnagyobb könyvtári beruházásaként országos nagykönyvtárként folytatja működését; 1949: vészprémi Vegyipari Egyetem könyvtára; 1950: miskolci Rákosi Mátyás Nehézipari Műszaki Egyetem könyvtára, 1951: szolnoki Közlekedéstudományi Egyetem könyvtára). Mint országos szakkönyvtár kezdi meg működését 1952-ben az Országos Mezőgazdasági Könyvtár. Szervezetileg legfontosabb változás az, hogy egyetemi könyvtáraink és néhány más nagykönyvtárunk (Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Országos Műszaki Könyvtár), mint hálózati központi könyvtárak a területükön működő intézeti vagy egyéb szakkönyvtárakat többé-kevésbé gondoskodásuk körébe vonják.

Dokumentációs hálózatunk — az 1949-ben létrejött központi szerv, az Országos Dokumentációs Központ megszűnése után is — szakirányban fejlődik ki (műszaki, mezőgazdasági, orvostudományi, közgazdasági, irodalomtörténeti dokumentáció) s később részben egyesül a szakmai alapkönyvtárakkal (Országos Műszaki Könyvtár, Országos Mezőgazdasági Könyvtár). Az Országos Dokumentációs Központ rövidéletű működésének legfontosabb eredménye az Egyetemes Tizedes Osztályozás magyar nyelvű rövidített kiadása. A szakdokumentációs központok megkezdik szakirodalmi tájékoztató kiadványaik közrebocsátását, s fordítói tevékenységüket, élükön a legfejlettebb műszaki dokumentációval.

1952. ismét fontos év könyvtáraink fejlődésében: a Népkönyvtári Központ és a Népművelési Minisztérium könyvtári osztálya tevékenységének eredményeképpen, márciusban Békéscsabán megnyílik az ország első megyei könyvtára, majd májusban Széphalmon a 3000-ik népkönyvtár kapui tárulnak ki dolgozó népünk előtt.

De mindennél fontosabb az 1952. május 4-én kibocsátott minisztertanácsi határozat a könyvtárügy fejlesztéséről, mely összefoglalóan első ízben szabta meg a magyar könyvtárügy fejlesztési irányát, szervezeti kereteit, feladatait, működésének kívánatos módját. A mi-

nisztertanácsi határozat nyomán 1952-ben egymásután jöttek létre az egész magyar könyvtári fejlődést befolyásoló szervezeti intézkedések: az Országos Széchényi Könyvtárnak az állami könyvtárhálózat élére állítása, összekötve módszertani osztályának megszervezésével, a Központi Statisztikai Hivatal elnökének utasítása a nyilvános tömegkönyvtárak statisztikai adatfelvételéről, az Állami Könyvterjesztő Vállalat keretén belül a Könyvtárellátó létrehozása, majd — 1953 márciusában — a Könyvtárügyi Tanács munkájának megkezdése.

A minisztertanácsi határozat nyomán nagyobb lendületet nyert a megyei, majd a járási könyvtárak szervezése, úgyhogy a magyar könyvtárosok első országos konferenciája (1952. nov. 28—29) az egységes könyvtárügy óhajától eltelt könyvtárostárbort gyűjtött össze, s ebben a szellemben tárgyalta meg a legfontosabb időszerű kérdéseket (könyvtárügyünk általános fejlődése, az olvasószolgálat, a bibliográfia, az olvasói-katalógus, a könyvtárosképzés) és hozott határozatokat a könyvtári munka megjavítása érdekében.

1953-ban a könyvállomány védelméről, 1954-ben a bibliográfiai munka koordinálásáról, a könyvtárosi munkakör képesítéshez kötéséről és a könyvtárosok képesítéséről jelennek meg fontos rendeletek. 1953-ban a Népkönyvtári Központ megkezdí a nemzeti tulajdonba jutott könyvek feldolgozását és szétosztását, s a megyei és járási könyvtárakban bevezeti a letéti könyvialapot.

Tovább folyik a magyar könyvtári fejlődést előmozdító korszerű szovjet könyvtári tapasztalatok alkotó, egyre inkább a magyar viszonyokhoz szabott átvétele: 1952-től kezdve évenként járnak magyar könyvtári vezető dolgozók a Szovjetunióban, s a helyszínen ismerkednek meg a szovjet könyvtári szervezettell és munkamódszerekkel. 1953-ban megindul a »Bibliotyekarj« magyar nyelvi kiadása is, s több könyvtártani kiadványunk jelenik meg nyomtatásban.

1954. márciusában a Magyar Tudományos Akadémia I. osztályának keretén belül megalakul a Könyvtártudományi Főbizottság, kidolgozza a magyar könyvtártudomány távlati tervét, s lépéseket tesz a »Magyar Könyvszemle« közeli megindítására.

1954. április 4-én kezdetét veszi az állami könyvtárhálózat nagy jelentőségű könyvtári megmozdulása, a könyvtárak és könyvtárosok »Felszabadulási Versény«-e mely felszabadulásunk tízéves fordulójára a könyvtári munka megjavítását és a könyvtárak működési feltéte-

Az állami védőnőképző iskola könyvtárában

leinek megjavítását tűzve ki célul, máris fontos eredményeket hozott, s tanácsaink jó részét először teszi valójában a területükön lévő könyvtár gazdájává.

Az irányító és szakfelügyeletet gyakorló hatóság, a Népművelési Minisztérium is szervezeti változtatást lép életbe: 1954. június 1-vel megszűnik a Népkönyvtári Központ, s létrejön a minisztérium könyvtári főosztálya, népkönyvtári és tudományos könyvtári osztállyal.

III.

E hézagos áttekintés inkább csak sejteti könyvtári eredményeinket; szükséges, hogy a legfontosabb területeket, részleteikben is áttekintsük, hogy a kép meggyőzőbb és plasztikusabb legyen, s eredményeink mellett kétségtelenül meg-lévő fogyatékoságaink is kirajzolódjanak, s így jövő feladatunk körvonalai is feltűnjenek.

Mindenekelőtt állapotunk meg, hogy pártunk elvi iránymutatása és segítsége nélkül bármilyen könyvtárosi lelkesedés vagy szakértelem sem tudta volna könyvtári mozgalmunkat felemelni és átfőrmálni. Emellett kormányzatunk gondoskodása, a könyvkiadás fellendülése, s a könyvtári szervek és a könyvtárosok jó munkájának eredményeképpen 1953-ban

3,700.000-rel több könyvet kölcsönöztek az olvasók, mint a megelőző évben. 1954-ben egész könyvtári hálózatunk (beleértve tudományos könyvtárainkat is) 30 milliónál több kötettel rendelkezett, a rendszeres könyvtári olvasók száma meghaladta a másfélmilliót.

Mik ennek a fejlődésnek legfontosabb elemei?

1. *Népművelési Könyvtárhálózatunk* nagyarányú fejlődése jellemzi a felszabadulás utáni tíz évünket. Könyvtáraink számának növekedését az alábbi táblázat szemlélteti:

	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Megyei könyvtár	—	—	—	19	19	19
Járási könyvtár	—	—	—	45	75	85
Önálló falusi könyvtár	—	—	—	8	46	144
Népkönyvtár	300	1635	2700	3298	3711	3725
Városi könyvtár	—	—	—	15	14	17

A könyvvállomány alakulása és az olvasók száma:

	1949	1950	1951	1952	1953	1954	százalékszerű emelkedés 1952-höz viszonyítva
Könyvvállomány kötet száma	60 000	417 000	945 000	1 700 000	2 222 000	2 556 000	51 százalék
Olvasók száma	—	—	—	342 000	502 000	610 449	78
Olvasott kötetek száma	—	—	—	5 060 000	8 825 000	12 064 000	138

E néhány adat érzékelteti a gyors fejlődést és bátran elmondhatjuk, hogy könyvtáraink jelentős segítséget adnak népünk neveléséhez, s ma már mint a népművelés egyik legjobban kiépített hálózatáról beszélhetünk állami tömegkönyvtári hálózatunkról. Amikor azt mondjuk, hogy megerősödtek vidéki könyvtáraink, ebben bent van az is, hogy együtt erősödtek tanácsainkkal, hiszen 1952. óta ezek fokozatosan, de egyre inkább gazdáivá válnak könyvtárainknak.

Adataink azonban figyelmeztetnek is bennünket. Egyrészt a fejlődés túlságosan gyors volt, s ez a könyvtári munka minőségére veszélyekkel járt (feldolgozó munka háttérbe szorítása a nem egyszer külsőleges propaganda-munka mögött, az állományvédelem elhanyagolása, a könyvek kallódása, 300—400 letéti könyvtár formális működése, a gyarapítás nem egyszer felszínes volta és szakszerűtlensége), másrészt a könyvvállomány gyarapodása messze elmaradt az olvasók számának és

az olvasott kötetek százalékos emelkedése mögött. Bár 51 százalékkal emelkedett két év alatt a könyvvállomány, s 1949-hez viszonyítva népkönyvtáraink száma 12-szeresére nőtt, két év alatt az olvasók száma 78 százalékkal, az olvasott művek száma pedig 138 százalékkal emelkedett! Amilyen örvendetesek ezek a számok népünk olvasási kedvének növekedése tekintetében, s egyúttal bizonyítékai könyvtáraink és könyvtárosaink lelkes munkájának, annyira figyelmeztetőek is. Kevés könyvet adunk még falura, különösen a tanyavilágba. Állandó a panasz, hogy — a könyvkiadás 1954. óta tapasztalható erőteljes fejlődése mellett is — kevés a szépirodalom (elsősorban a klasszikus magyar szépirodalom) és az ifjúsági irodalom.

A gyarapítás, feldolgozás és a könyvpropaganda hibáit és hiányosságait könyvtári vezetőszerveink tudatosították, s már a múlt évben intézkedéseket tet-

tek azok kiküszöbölésére. Megindult a feldolgozó munka, megyei könyvtáraink katalógushálózata kiépülőben van, a vidéki könyvtárak könyvbeszerzését maguk a könyvtárak végzik, a kiállítások ötletesebbekké és színesebbekké váltak. Legtöbbjén túlra a vidéki könyvtárosok képzettségének megjavítása terén van. 1954-ben 479 főfoglalkozású vidéki könyvtárosunk volt; közülük nem egészen egyharmad részének van egyetemi, főiskolai vagy középiskolai végzettsége s több, mint kétharmadának általános iskolai, vagy még annál is kisebb végzett-

sége. A képzési rendelet és a dolgozó, a gyakorlati munkában helytálló, könyvtárosaink akarata ezt a kétségtelen hiányosságot — amely komoly akadálya a magasabb színvonalú könyvtári munkának és az olvasás kultúrájának —, bizonyára le tudja küzdeni.

E rész befejezéseképp meg kell emlékeznünk a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár kerületi fiókhálózatának nagy jelentőségű és tömeghatásában is fontos munkájáról. Működésének főbb adatai egyúttal összehasonlításra is alkalmasak a háború előtti utolsó békeévvvel kapcsolatban:

	1938	1949	1953	1954
Fiókok száma	13	23	41	42
Olvasott kötetek száma	1 010 539	1 214 212	3 004 673	3 108 977

1953 folyamán még 274 kölcsönzőállomás is működött, a szóbanforgó évben 910 ankétot rendeztek, s 513 felolvasást tartottak.

Kétségtelen, hogy a főváros lakosságának legnagyobb olvasótömegét a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókhálózata mozgatta meg, s igen hatásosan működött közre fővárosunk dolgozóinak szociális nevelésében, műveltségének fokozásában, ismereteinek bővítésében.

2. Szakszervezeti könyvtármozgalmunk politikai és szervezeti alapjait — figyelemmel az addigi, jórészt spontán fejlődésre — a SZOT Elnökségének 1951-i határozata szabta meg. A határozat megjelenése után egészen a jelen időkig — de különösen 1952 végéig — a szakszervezeti könyvtárak nagy fejlődést értek el, s ennek eredményeképpen kialakult a könyvtárak hálózata, s az állandó olvasók tábora:

Év	Könyvtárak száma	Könyv-állomány kötet száma	Olvasott kötetek száma	Fiók, ill. műhely könyvtárak	Függetlenített könyvtárosok	Megjegyzés
1948	865	—	—	—	—	
1949	1900	750 000	—	—	—	
1950	2549	1 131 300	3 516 000	558	—	
1951	3910	2 400 000	5 712 000	1688	80	
1952	6541	3 019 000	5 307 168	—	—	
1953	6645	3 340 155	6 053 316	5000	170	
1954	6919	3 403 106	6 411 000	—	170	Az állomány 1954 VI. 30-ig értendő. — Olvasott kötetek száma az első félév forgalma alapján megközelítő számadat

A szakszervezeti központokban az irányítást és ellenőrzést végző könyvtári megbízottra több száz könyvtár segítése, ellenőrzése, irányítása tartozik. Nehézségeket okoz az is, hogy igen sok esetben egy üzemen belül háromféle könyvtár is működik — szakszervezeti, vállalati és pártmunkás — s működésük nincs kellőképpen összehangolva. Előfordul az is, hogy olyan területen, ahol egy könyvtár is elláthatná a lakosság igényeit, egyidejűleg szakszervezeti és állami könyvtár is működik.

Szakszervezeti vonalon is egyik legnagyobb probléma a könyvtárosok műveltségének és szakképzésének kérdése. A mindössze 170 függetlenített könyvtáros mellett 11.000 társadalmi könyvtáros dolgozik — legnagyobbbrészt lelkes, áldozatkész, kultúrmunkát önként vállaló dolgozó.

A munka tartalmi vonatkozásait illetően, majdnem azok a nehézségek állanak fenn, mint az állami tömegkönyvtári hálózatnál, azzal a különbséggel, hogy az irányító apparátus számszerűleg igen gyönge. A gyarapítás megjavítása, a könyvpropaganda élővé és aktívá tétele itt is komoly feladatokat ró a könyvtárosra és irányító szervre egyaránt, beleértve az üzemi bizottságokat is.

Szervezeti tekintetben a műhelykönyvtárak nagy száma (5000) ésszerű összevonást tesz szükségessé, hogy a könyvek forgása és megőrzése jobban biztosítható legyen. Ugyancsak igen magas egyes szakszervezeteknél a könyvtárak száma is. Ezért szervezeti változásokat hajtanak végre. A Postás Szakszervezet pl. szovjet tapasztalatok alapján megszervezte a levelezőkönyvtárakat, a vasutasok vasúti góckönyvtárakat szerveznek. A bányászok trósztkönyvtárakat hoznak létre, az építők megkezdték a megyei építőkönyvtárak, Budapesten pedig az iparági könyvtárak szervezését. E szer-

Egy építkezés ebédszünetében

vezeti egyszerűsítés lényege az, hogy a kisebb könyvtárak egy-egy központi könyvtárhoz tartoznak, amely — élén a jól képzett könyvtárossal — szakmailag irányítja és ellenőrzi azokat, s részükre a könyveket is beszerzi.

Jelenleg a dolgozók 24 százaléka rendszeres olvasója a könyvtáraknak (nagyobb lemaradás a MEDOSZ-nál mutatkozik). Remélhető, hogy a végrehajtott, s a folyamatban levő szervezeti változások, a SZOT Elnökségének 1955 januárjában kiadott újabb határozata, s nem utolsósorban az állami könyvtárhálózattal, s irányító szerveivel való együttműködés, tartalmi vonatkozásaiban is elmélyíti a gyors fejlődésen átment szakszervezeti könyvtári munkát.

3. *Országos nagy- és szakkönyvtáraink* jelentősége az elmúlt tíz év alatt hatalmasan megnövekedett, hiszen a szocializmus építése során a könyvek, mint munkaeszköznek fontossága egyre erőteljesebben domborodott ki, amellett légnagyobb könyvtáraink az általános műveltség terjesztésében is teljesítették megtisztelő feladatukat. Ez különösen akkor volt döntő, midőn még az állami tömegkönyvtári hálózat fejlődésének első, kezdeti szakaszában tartott.

Az ipar, a mezőgazdaság, a közgazdaság, az orvostudomány stb. egyre inkább rászorult az irodalmi tájékoztatásra, s a társadalomtudományi, hagyományosnak mondható könyvtári érdeklődés mellé egyéb területek könyvtári és dokumentációs gondozása is felzárkózott. Az új, nagyobb szakkönyvtárak mellett (Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára, az új műszaki egyetemi könyvtárak, Országos Tervhivatal Könyvtára) vállalati, üzemi és kutatóintézeti könyvtárak százai jöttek létre, s nem egy közülük magas fokú tájékoztatással összekötött könyvtári munkát végez (pl. a Nehézvegyipari Kutatóintézet könyvtára).

Először az adatok tükrében nézzük meg ezt a sok tárca főfelügyeleti jogkörébe tartozó, nagyság és fejlődés szempontjából is igen változatos csoportot (országos nagy- és szakkönyvtárainkon kívül ide soroltuk — tágan értelmezve e kört — a tudományos intézmények, kutató-, szak-, és tervező intézetek, egyetemek, főiskolák, szakkiskolák, múzeumok, továbbá egyes kultúrintézmények könyvtárait, vállalatok és üzemek szakkönyvtárait — tehát minden olyan könyvtárat, ahol a könyv elsősorban társadalmi munkaeszközként szerepel, s csak másodlagosan áll a társadalmi nevelés szolgálatában):

Az 1052 könyvtár könyv- és folyóirat-állománya az 1953. év végével 13,548,007, a birtokukban levő egyéb könyvtári egy-

ségek (aprónyomtatványok, mikrofilmek, szabadalmi leírások, térképek, zeneművek stb.) száma 9,580.994 volt, összesítve 23,129.001 könyvtári egység. A beiratkozott olvasók száma 400.823-at, az olvasótermi férőhelyek száma 14,811-et tett ki. Olvasói 1953-ban 6,308.107 kötetet olvastak. A terület függetlenített könyvtárosainak száma 1601 fő, igen sok intézetben (még pl. az Akadémia intézeteit sem kivéve) nincs főfoglalkozású könyvtáros. Általában legnagyobb könyvtáraink személyzeti viszonyai a kétségtelen növekedés ellenére sem kielégítőek.

Országos nagykönyvtáraink iránti érdeklődés megnövekedésének és forgalmuk emelkedésének 12 legnagyobb könyvtárunk összesített statisztikája a következő képet mutatja:

Kötetforgalom	1938	1949	1954
	539 955	843 011	2 451 151

Nagykönyvtáraink és országos szakkönyvtáraink 1949-et követően döntő változásokon mentek át, múltból örökölt elzárkózásukat felszámolták; korszerű munkaszervezetet alakítottak ki, személyzetileg megerősödtek, célkitűzéseiket és feladataikat mind fokozottabban az ötéves terv perspektívájában mérték fel és tudatosították. A szovjet tapasztalatok alapján a könyvtári tervezés módszereit kikísérletezték, nem egy területen használható munkanormákat vezettek be. Ahol erre szükség és lehetőség mutatkozott, lépéseket tettek a hálózati munka és szervezés bevezetésére és bizonyos megvalósítására. Könyvbeszerzésüket, feldolgozó munkájukat és olvasószolgálatukat megjavították, tájékoztató és bibliográfiai tevékenységet indítottak meg, patronálás formájában felvették a kapcsolatot a népkönyvtári és szakszervezeti könyvtárhálózattal, tapasztalataikat folytattak, s a nagy intézetek vezető dolgozói aktív módon kapcsolódtak be az országos könyvtárügy elvi és gyakorlati ügyeinek vitelébe, a könyvtárosképzésbe, s a könyvtártudományi feladatok megoldásába.

Természetesen ez a munka még sok zökkenővel és hiányossággal járt. Nem egy területen még csak kezdeti eredmények vannak (a könyv-, de különösen a folyóiratanyag analitikus és sokoldalú feltárása hiányzik, a katalógushálózatot széleskörűen és minden igénynek megfelelően ki kell építeni, a hálózati és módszertani munkát rendszeresebbé és jobbá kell tenni, a könyvek kihasználását jobban kell biztosítani, a tájékoztató-bibliográfiai szolgálatot igen sok helyen aktívabb módon szükséges művelni, a bibliográfiák szerkesztése és kiadása terén hibákat követtünk el, a mennyiség

A felszabadulás óta létesült Országos Mezőgazdasági Könyvtár olvasótermében

helyett minőségre kell törekedni, hogy csak néhány szakterület hiányait, s egyúttal tennivalóit tekintsük át). A személyzeti viszonyok — a vállalt és szűkebb feladatokhoz mérten — nem kielégítőek, a technikai bázis sok tekintetben szűk, sőt nem egyszer kezdetleges: néhány nagykönyvtárunktól eltekintve, a könyvkötés ügye igen rosszul áll, a mikrofilm szűkkörű elterjedésének döntő gátja a megfelelő olvasógépek hiánya, a könyvhygiéna területén évtizedekkel el vagyunk maradva a külföld mögött, a korszerű tájékoztatást több dimenzióban lehetővé tevő gépi berendezések hiányoznak, sokszorosító technikánk — ismét a külföldhöz viszonyítva — kezdetleges, majdnem minden nagykönyvtárunk kétségbeesett küzdelmet folytat a raktári férőhelyért, általában a korszerű könyvtári felszerelés hiánya, a munka gátló tényezőjévé válik, legnagyobb könyvtáraink — OSZK, MTA Könyvtára — munkájának folytatásához új könyvtári épület lenne szükséges. E hiányosságok leküzdése állami és könyvtári szerveink fontos feladatát fogják jelenteni.

Bizonyos tekintetben ma is helytálló Dienes László 1951-ben tett megállapítása: nálunk a tudományos könyvtárak eddig nem részesültek abban a figyelemben, amit éppen ötéves tervünk, s általában a szocializmus építése szempontjából megérdemelnének. Mint azt a Könyvtárügyi Tanács Kovács Máté referátumában leszögezte, az 1952. évi minisztertanácsi határozat — minden eredményessége ellenére is — egyoldalú volt, s a helyes célkitűzés ellenére is a könyvvel és könyvtárral csak mint a társadalmi nevelés eszközével foglalkozik, s a könyvet és könyvtárat, mint munkaeszközt, tehát a termelés, tudományos kutatás, oktatás, államigazgatás támogatóját, figyelmen kívül hagyja.

4. Röviden tekintsük át egyéb könyvtári területeink munkájának jellemző vonásait is:

a) *Egyetemi és főiskolai könyvtárosképzésünk* — nehézségei és hibái ellenére is — ért el eredményeket. Az 1953/54. tanévvel bezárólag az egyetemen 110, a főiskolán 158 hallgató végzett, s legnagyobb részük a régi szakemberekkel vállalva sikerrel munkálkodik könyvtáraink fejlesztésén. A könyvtári oktatás nálunk még járallan területén az elmúlt években megbízható előadó-gárda alakult ki. Az 1954-ben kiadott képesítési rendelet intézkedésének eredményeként a könyvtárosok szakai tanulnak s vizsgáznak Sallai István könyvtartani munkájának segítségével.

A könyvtárosoktatás és továbbképzés helyzetét — éppen az idevágó feladatok sokasága és fontossága miatt — egyáltalában nem tarthatjuk megnyugtatónak. A rövidített könyvtárosképző tanfolyamok megszüntek, a budapesti Pedagógiai Főiskola 1955 júliusával befejezi működését, az egyetemen a könyvtárosok levelező oktatása még nem valósult meg, a továbbképzés sem eléggé széleskörű: van tennivaló ezen a fontos területen a következő tíz évben is.

b) *A könyvtári szakirodalom* fejlődése nem tartott lépést általános könyvtári fejlődésünkkel, s csak a legutóbbi két évben mutat fel lényegesnek mondható eredményeket.

1949-ben három, 1951-ben két, 1952-ben hat, 1953-ban ismét hat könyvtartani tanulmány jelent meg nyomtatásban. Lényegileg 1953-ig a szocialista könyvtári munkát alapvetően támogató szovjet könyvek fordításai láttak napvilágot. Az egyetemi és a főiskolai jegyzetek egy része is a szakirodalom gazdagodását jelentette. Tulajdonképpen 1954 hozott fordulatot, elsősorban Sallai István, Gerő Gyula, Csűrű István művei, s a Debreceni Egyetemi Könyvtár évkönyve emelendők ki. A Könyvtártudományi Főbizottság munkájának eredményei természetesen a jövőben bontakoznak ki.

Könyvtári szaksajtóink (a többféle változáson átment »A Könyv«) lényegében a könyvtárügy országos helyzetét tükrözte: népkönyvtári mozgalmunk céljait szolgálta, a társadalmi nevelés szolgálatában állt (nem is tehetett mást, ez volt a feladata), ugyanakkor a könyvtári kérdések tudományos és történeti feldolgozására nem állt rendelkezésünkre szakfolyóirat. Ez igen nagy mértékben gátolta hazai könyvtártudományunk kibontakozását.

»A Könyv« című folyóiratunk évről évre fejlődve, hibái és hiányosságai ellenére is eredményesen segítette elő

könyvtárügyünk haladását, a könyvtárosok szakismereteinek és könyvismeretének gyarapodását. Sajnálni lehet, hogy a szakszervezeti könyvtári mozgalomban nem terjedt el annyira, mint az állami tömegkönyvtári szektorban — igaz, hogy ezzel a területtel nem is foglalkozott olyan részletesen, mint a másikkal.

A Magyar Szabványügyi Hivatal és a szabványok elkészítésében közreműködött könyvtárosaink jó eredménynek könyvelhetik el a létrejött könyvtári szabványokat, melyek — szám szerint 11 — a múlt évben kötetbe összegyűjtve is megjelentek.

c) *Bibliográfiai munkánk* fejlődése nem volt egyenletes, s eredményeiben ma sem megnyugtató, annak ellenére, hogy 1951 óta a bibliográfiai fronton — elsősorban az ajánlóbibliográfiák készítése területén — komoly »áttörés« történt. 1953-ban 120 bibliográfia készült el, ebből 100 ajánló jellegű. Ez az egyoldalúság is arra figyelmeztet bennünket, hogy a mennyiség csúbitásának engedünk, s a bibliográfiai munka súlypontja — a kezdeti elhanyagolás után — áttolódott az ajánló jellegű, kis bibliográfiai területre, sajnos, a szakbibliográfiai rovására. A helyzet javulását jelzi, hogy könyvtáraink tudatossították az egyoldalúság veszedelmét, s 1954-ben az arányok — főleg az ajánló bibliográfiai csökkenésével — kedvezőbben alakultak.

A tervszerűség sem erénye bibliográfiai munkánknak: az 1953-ban elkészült 120 bibliográfiából csupán 46 volt tervbe véve. Ez a körülmény egyfelől átfedéseket, másfelől »fehér foltokat« eredményezett. Itt az elvi alapon álló, tervszerű koordinálásnak még komoly feladatai vannak. Módot kell találni a szakbibliográfiai kiadói elhelyezésére is.

*

Mint ebből a visszapillantásból kitűnik, a felszabadulás óta eltelt tíz esztendő — mint életünk minden területén — a könyvtárügy, a könyvtárak és az olvasás terén is döntő változást hozott. Népiünk olvasó nép lett és a szocializmust — mint ez másképp nem is lehetséges — könyvvel a kezében építi. Szocialista társadalom művelt dolgozó nélkül nem képzelhető el. A politikai öntudatot a könyvek segítenek elmélyíteni, a tudományos kutatásnak is egyik legfontosabb munkaeszköze a könyv és a folyóirat. A »kulturforradalom« aranyfedezete az olvasó ember: a könyv és a könyvtár a társadalmi nevelés és a társadalmi munka alapvetően fontos eszköze lett népi demokráciánkban.

Haraszthy Gyula

KOMOLY SEGÍTSÉG...

Van nekem egy öreg barátom, amolyan háziilektor-félem, írásaim első olvasója, bírálója, úgy hívják, hogy: Gál István. Pedagógus, a gyémeklelkek melegszívű mérnöke, jóízű történetek tudója, az élet póre igazságainak ismerője, aki annak idején úgy tanult, hogy nyáron markot szedett, megfogott mindent, hogy pár pengő gyűljön a jövő évi tandíjhoz, s aki éppen harminchárom esztendője, hogy először lépett katedrara valálhol a balmazújvárosi tanyavilágban. Rozzant iskolák, foghíjasvalkolatú tantermek, alföldi parasztok nebulói, rengeteg veszködés, néhány »köszönöm tanító úr« s a munkáért járó keveske bér — ez a kísérője kilencszáznegyvenötig... Később? Alkár egy megíratlan regény. Az első igazgatói megbízatás a debreceni vagongyári iskolában, utána a Fazekas Mihály általános, majd — ahogy tanári oklevelet hoznak az ártmagolt éjszakák — óraadói beosztás s aztán... a harmincharmadik esztendőben a budapesti szakértetségis tanfolyam... S mindennek betetőzésül: »az oktatásügy kiváló dolgozója« kün-tetés...

... Hozzá ígyekeztem a minap — hóval, szélllel, zimankóval korán jött az este — kellemes hangulatú, baráti szóra, Örül, örül, hogy a Telepes utcán rányitom az ajtót, bort kerít a szekrényből, aztán hogy leszalad az első pohár papoklelke, úgy kezdi most is, alkár máskor:

— Min dolgozol, öcsém?

Mondom min: regényt akarnék, mái Kakuk Marcit. Arra mindjárt: olvas-tam-e Tersánszkyt, meg Ilf—Petrov ra-gyogó hístóriáát, s ahogy nekikézdjük eresztmi a beszédet, mihamar ott va-gyunk, amiért voltaképp kopogtattam ma este: a szovjet irodalomnál. S az új ba-rázdát keresem ebben a szigorú szeretetű pedagógusban, amelyet a szovjet írók gondolatai szántottak a lelkébe. De vajon meglelem-e?

— Több volt nekem mindig a könyv, a szépirodalom, mint egyszerű barát — így kezdi. — Valahogy úgy jártam én az irodalomra, mint nagyapám, dédanyám a bibliára Balmazújvároson. Mert hidd el nekem öcsém, sokszor előfogja az embert, ha kátyúba jut, a mílesz? A csüggedés. Én olyankor a könyvekéből, azokból a hősök-ből, akiket elénk, olvasók elé állítanak az írók, azokból szedem az erőt. Hogy mit csinálna például ez, meg ez az én helyemben? És nem volt olyan esetem, hogy a csomót így ki ne bogoztam volna... Ha a magyar irodalom nem segített, ott volt mindig kéznél a szovjet könyv. Tolsztojtól Kocsetovig... Ládd?

S szépfedelű művet mutat, a Zsurbin-család érdekes történetét. Aztán azt mondja, emlékezve ezen a pocsfás estén, hogy volt egy időszak az életében, a negyvenhetes, negyvennyolcas esztendők — amikor az önbizalom valahogy kiesett belőle. Egyes túlbuzgó debreceni funk-cionáriusok gyakorlatából azt következtette — s vele együtt többen is akkori-ban —, hogy az értelmiségi dolgozókra nincs szükség, vagy legalábbis nem so-káig lesz szükség ebben az országban.

Hisz, mik történtek?

A debreceni MNDSZ vezetője gyer-mekének rossz dolgozatára írt elég-telelt a szakos pedagógus. S hazaküldte aláíratni a szülőkkel. S az anya aláírás helyett a következőket tintázta a dolgo-zat végére: a tanárnő vizsgázott le, nem az én gyereken, a dolgozó nép előtt, s ezen a vizsgán, vegye tudomásul, hogy megbukott...:

— Csoda-e ha az ilyen esetekre úgy vélte az ember, hogy mozog alatta az író-asztal?... S akikor öcsém, a szovjet iro-dalom segített nekem. Mert azt olvas-tam én, hogy a Szovjetunióban becsület, tisztesség jár a valóban becsületesen dolgozó értelmiségieknek. S egyre job-ban bíztam és bíztunk abban, hogy ezt a megbecsülést, ha egy kicsit késik is nálunk, de megkapjuk. Erdemünk, mun-kánk szerint...

Talán nem is tudatosam, de odaikallan-dozik öreg barátom szemé, a szekrény üvegére, amely mögött bársonyos tok-ban, fényesen ott pihen az áhított meg-becsülés egyik jelképe; a nemrégiben kapott kitiüntetés...

— A szakmai könyvekről talán most ne beszéljünk, hiszen ha azt mondom, hogy a szovjet pedagógiai művek állítottak talpra minket, magyar pedagógusokat, akkor még mit se mondtam arról a nagy segítségről, amit kaptunk... Maradjunk inkább a szépirodalomnál... Elmondok néhány esetet, jegyezd csak szorgalmasan öcsém — ahol, kissé triviális ugyan, de szinte kilókbán mérhető le az eredmény.

A Fazekas általános iskolát vezette akkor. Meglehetősen elhagyott épület volt ez, a malter minduntalan búcsúzott a téglától a termekben, itt-ott hiányzott egy-egy ablak, s bizony ráfért volna az egész iskolára egy alapos helyrehozás. Egyik nap szülői értekezletet tartottak, s azon — színesítésül, meg másért — felolvastak egy részt Malkarenkó: Szü-lők iskolája című munkájából. Egy má-sik ilyen megbeszélésen pedig Pecsernyikova: Kamaszok című regényéből citál-tak egy sort. Mindkettőből olyan részt, ahol a szülők maguk akaratából, erejé-

ből kezdenek hozzá az iskola csinosításához.

— Rá két nappal, reggel hét órákor, szokásom szerint végigjártam a tantermeket, hogy lássam: rendben van-e minden. Az egyik osztályban hangokat hallok, bemegyek, hát négy szülő van bent, ismertem mindegyikét, meszesek, malteresek, s restelkednek is egy kicsit, hogy felfedeztem őket. Tudod, mit csináltak? Köröskörül kijavították a falat, le is meszelték nagy sebesen, hogy mire jönnek a gyerekek, készen legyen. Mondjam, hogy mennyire jólesett ez nekem?...

— Ládd öcsém: így hatott nálunk az, amire te kíváncsi vagy... — emlékezik Gál István.

Aztán újabb és újabb történetek kerülnek sorra. Mint például Sorbán József hajcsár históriája. Özvegy ember volt ez a Sorbán, rühellte az állandó helyét, hát inkább hajcsárkodott, lézengetűt a manhavasárokon, s amit összekezesett, azt menten itálra váltotta. Volt egy gyereke is, általános iskolás, aki többet hiányzott a tanításról, mint nem. Műkor az okát kérdték, azt mondta: nem ereszti az apja, menni kell vele vásárokra, sőt nem egyszer a csapszékbe is.

A iközösség, a pedagógusok és a szülők nagyszerű találkozása — haditanácsot ült: mitévők is legyenek a kis Sorbán fiúval? Arra jutottak, ha valahányszor feljött a gyerek az iskolába, valamelyik anya megmosdatta, — hiszen szutyogott belőle a piszok — s ruhát is szereztek neki, igaz, hogy viseltest, de még mindig jobbat, mint amilyenben járt. Igen ám, de egy télen háromszor-négyszer fel kellett öltöztetni, mert az apja le-

húzta róla minduntalan és elitta az áráat.

Felhívták nem egyszer, a lakására is kimentek a borisszának, hogy, hát mit is akar nevelni a fiából, az olyankor mindig restelkedett is, szánta-bánta a dolgot, s ígérgette: megjavul, a gyereket meg hagyja remdesen iskolába járni. Nem is volt semmi baj egy hétig, aztán kezdődött minden előlről.

Mit is tettek ekkor? A jó fejű Sorbán fiút rászoktatták a betűre, a könyvre. Fagyjev: Ifjú gárdájára. S arra is rávevtek, hogy amikor nem bódult az apja, próbáljon neki arról beszélni, mi is áll a krasznodoni hősök históriájában. Előbb pofont kapott érte, aztán az izgalmas történet egyszer csak megfogta az öreg hajcsár kalandvágó lelkét. Két hónap múltán Sorbán József esténként nem kocsmában dütötte magába a szeszt, hanem a külsővásártéri szobában, a kályha mellett a fiát hallgatta, ahogy felolvastt neki...

S az Ifjú Gárda s az öreg Sorbán jóbarátok lettek... Persze, megesezt, hogy a hajcsár egy-egy estére stucnival cserélte fel ezt a barátságot, de hát semmi sem megy egyik napról a másikra...

... És árad a történet Gál Istvámból, egyik a másik nyomán, novellák kerekednének, ha mindet betűbe akarná rögzíteni az ember.

— Kérdeztél, vállaszoltam öcsém... — így öreg barátom, mikor tizenegyet üt a falóra —, ha gondolod, írd meg valamikor... De csak az igazat írd... Annak van teteje...

Megírtam.

D. Szabó László

Négyéves könyvkötészeti, könyvkonzerválási és restaurálási tanszakot létesítettek a prágai Grafikai Ipariskolán a prágai Nemzeti Könyvtár kezdeményezésére. A tanulók a történelmi nevezetességű kéziratok, nyomtatványok, régi kötések restaurálásának és konzerválásának módszereit tanulják. (Knihovna)

Építkezések fejlődnek be a közeljövőben az Országos Széchényi Könyvtárban: Az égető helyhiány enyhítésére az egyik karzatos termet korszerű vasraktárrá alakítják át. Helyreállítják a háború alatt erősen megrongálódott Széchényi-termet, amely a könyvtár legszebb helyisége volt. (O. Sz. K.)

MODSZEREK RÖVIDEN

A Pestmegyei Versenyhíradó érdekes kezdeményezése, hogy a többi versenyhíradóból átvesszi a legjobb módszereket, röviden közli más megyék tapasztalatait is. □

A szentendrei népművelési csoport a kultúrtthonigazgató díjazásánál figyelembe veszi a községi könyvtár munkáját is. □

A fonyódi Járási Könyvtár hozzáfogott a könyvtár krónikájának elkészítéséhez.

A kiskunhalasi járásban a községi tanácselnökök utasítást kaptak a járási tanácstól, hogy havonta ellenőrizzék a helyszínen a népkönyvtár munkáját, és tapasztalataikat a népkönyvtár munkanaplójába írják be. □

Az üveges könyvvállványt érdekesen használja a VIII. ker. tanács 3. számú Szabó Ervin könyvtára: A szépirodalmi könyvek mögé a tárgykörrel összefüggő ismeretterjesztő művet is tesznek, hogy a könyvjárlást megkönnyítsék.

Az olvasási napló vezetésének elvi és gyakorlati kérdései

Az ifjúsági olvasók nevelésében jelentős szerepük van az olvasmányokról készült írásbeli feljegyzéseknek. Ezek segítik az olvasót ahhoz, hogy biztosabban igazodjék el a könyvekben, mélyebben hatoljon az író eszméi mondanivalójába. Igényesebb kritikái szemléletre és a könyv értékének helyes megállapítására nevelik. A könyvtárosnak pedig a rendszeresen vezetett feljegyzések módját nyújtani arra, hogy az olvasók érdeklődésének sajátosságait, olvasási kultúrájuk színvonalát és a könyvek élményhatásait tanulmányozhassa, a tapasztalatokat az olvasóval való foglalkozás közben értékesíthesse.

Ezek a szempontok jól megfigyelhetők a lentebb közölt feljegyzésekben. Két egykorú olvasónak az »Egri csillagok« olvasása közben támadt olvasási élményéről írt napló-részleteit mutatjuk itt be.

K. Gy. VI. oszt. fiú (Sashalom). — »Tetszett, mikor a férfiak és a nők Dobó István mellett hősiiesen védték Eger várát. Tetszett, mikor Bornemissza Gergely a cigányt felvitte a várba.«

V. M. VI. oszt. leány (Pécs). — »Győztek! Győzelmüket a nők és a férfiak összefogása és bátor harca tette lehetővé. Ez a regény is azok közé a regények közé tartozik, amit életemben olvasottak közül a legszentebbnek tartok. Gyönyörűen, szemléletesen és érdekfeszítően írja meg Gárdonyi Géza ezt a regényt. Látatlanul is el tudom képzelni Eger várának egykori büszke, ma a harctól és az idő vasfogától megrongált, de győztes falait.«*

A feljegyzések felületes összehasonlítása is világosan elárulja a két feljegyzés színvonalai közötti különbséget és az olvasókkal való foglalkozás feladatai is könnyen ki-hámozhatók. Az olvasó feljegyzéseinek gyűjteménye, az olvasónapló tehát híven mutatja nemcsak azt az utat, amelyet az ifjú eddig megtett, hanem az irodalmi foglalkozások pedagógiai tervezésének is fontos dokumentuma.

A naplóvezetés első elvi követelménye, hogy az olvasó *önkéntesen vállalt feladata* legyen: »... az olvasóknak abból a belső szükségletéből fakadjon, — írja Golubkov szovjet pedagógus —, hogy a kapott benyomásokról tiszta képet alkosson magának. Ne legyen terhes kötelezettség, amely végül a legérdekesebb könyvtől is visszariasztja a tanulót.«

Másik követelménye a *rövidség*. Az olvasmány lényeges gondolatainak és érté-

kelésének rövidre fogott leírását tartalmazza. Tudjuk, hogy a kezdő olvasók milyen nehezen találják meg a könyv lényeges mondanivalóját. Hajlamosak arra, hogy a könyv egy-egy lényegtelen, vagy mellékes mozzamata kedvéért minden másról megfeledkezzenek. Íme néhány példa:

B. M. IV. oszt. fiú. — Verne: Hatteras kapitány. — »Nagyon izgalmas könyv. Bemennek a Belgrádi-szorosba a bálna után.«

K. F. V. oszt. fiú. — Jack London: A kalózhajó. — »Izgultam, mikor a bátor Joe megtámadta a kalózhajó kapitányát.«

Sz. Gy. V. oszt. fiú. — Beljaev: A két-éltű ember. — »Nekem az tetszett a legjobban, hogy milyen sokáig tudott a víz alatt lenni.«

A lényeg meglátására nevelni kell az olvasót, s ebben a munkában a könyvtáros komoly segítségére lehet az iskolának, amelynek a feladatai között szerepel a tanulók lényegfelismerő képességének egyre magasabb fokú kifejlesztése.

A könyvtáros az olvasókkal való egyéni, csoportos és tömegfoglalkozások alkalmával hívja fel a figyelmet az olvasási napló készítésére. Az erről folyó beszélgetés közben mutasson meg néhány példaszerűen vezetett naplót és olvasson fel belőlük érdekes részleteket. Az ilyen demonstrációk az ifjúságot utánzásra sarkallják. Az első vállalkozókat rendszerint a többiek is követik, különösen akkor, ha azt tapasztalják, hogy egy-egy jól sikerült bejegyzés jutalmaképpen a naplóvezető előnyben részesül az újabb könyvek olvasásában, vagy pedig a bejegyzések a könyvtár faliújságjára kerülnek, esetleg a könyvtáros a nevelőnek is tudomására hozza a buzdó és eredményesen dolgozó olvasó nevét.

Az olvasási napló vezetését a III—IV. osztálytól kezdve szorgalmazzuk. Az első feljegyzések a könyv íróját és címét tartalmazzák, ezeken kívül azt írja le a gyermek egészen röviden, hogy miről, vagy kiről szól az olvasmány, mi tetszett neki a legjobban benne.

Bemutatjuk két kezdő olvasó első naplófeljegyzéseit:

K. F. IV. oszt. fiú. — Verne: Dél csillaga. — »Egy mérnök emberről szól, aki mesterséges gyémántot csinál.«

J. L. IV. oszt. leány. — Dumas: A három testőr. — »Egy fiatal ember életéről szól, aki be akar jutni a király testőrei közé. Elragadó volt, hogy mennyire összetartottak a testőrök.«

* Idézve: Seres József: Iskolai ifjúsági olvasómozgalom c. tanulmány. Bp., 1952. Szocialista Nevelés Kiskönyvtára, 39. sz. 53. p.

Fokozatosan, az olvasó életkorának megfelelően egyre teljesebbé válik a napló, a bejegyzések egyre alaposabbak lesznek. Az idősebbek naplóiban a könyv tárgyának megjelölésén és tartalmi ismeretetésén kívül egyre több megjegyzés található a hős jelleméről, tetteinek rúgóiról, az olvasó olvasás közben támadt gondolatairól. A fejlettebb olvasók pedig már kritikai megjegyzéseiket is hozzáfűzik egy-egy feljegyzésükhöz.

G. Gy. VII. oszt. fiú. — B. Izjumszkij: Vörös vállpántok. — »Ez a regény a szovjet ifjúságról szól. Egy katonaiskola növendékeinek az életét mutatja be. Az események vidáman és komolyan követik egymást. Érdeklődésemet nagyon megragadta Vologya Kovaljov alakja, akinek típusa a mi iskolánkban is megtalálható. A könyvből sokat tanultam, és egyes útmutatásait a gyakorlati életben is felhasználom.«

A 16 éven felüli olvasóktól már elvárhatjuk, hogy a mű esztétikai oldalát (szerkezet, stílus stb.) is egyre fokozódó érdeklődéssel vizsgálják.

Különös figyelemben részesítse a könyvtáros a világnézetű nevelés szempontjából fontos szerepet játszó ismeretterjesztő és tudományos (tudománynépszerűsítő) könyvek jegyzetelését. Ezek olvasásakor a tárgyi anyag világos megértésére, és a mű világnézetű magvának keresésére kell az ifjú olvasót sarkallnia. A nehézséget itt főleg az jelenti, hogy jegyzetelésük komoly szellemi erőfeszítéssel jár és hosszabb időt követel, mint a szépirodalmi művek feldolgoása. Erre a feladatra rendszerint azok az ifjak vállalkoznak majd szívesen, akiknek valamilyen irányban már elmélyült az érdeklődésük (pl. rádiótechnikával, fizikai kérdésekkel stb. foglalkozó műveket olvasnak elsősorban). Eppen ezért, itt is a szívós, következetes és fokozatosan kifejlesztett nevelőmunka hozhatja meg a várt

sikert: minél több olvasó önkéntes részvételét az ilyen természetű feladatokban.

Izsevszkaja szovjet könyvtáros az ismeretterjesztő és tudományos jellegű könyvek jegyzetelésére a következő módszert javasolja:

a) A térv. — Az ifjú a könyv tartalmát fejezetenként ismerteti. Mindent feljegyez, amit a könyvből meg kell jegyeznie (nevek, számok, városnevek, ismeretlen szavak stb.).

b) Jegyzetelés. — Az olvasmány tartalmának saját szavakkal való összefüggő ismertetése. A könyv alapeszméjének a kihámozása, azoknak az adatoknak a felsorolása, amelyek az alapgondolatot megvilágítják.

c) Idézetek. — A könyv szövegéből vett szó szerinti részletek. (Zárójelben fel kell tüntetni az idézett rész lapszámát.)

Az olvasási naplók színvonalamellkedését eredményezi, ha a naplóvezetés kérdését állandóan napirenden tartjuk. Ennek módszerei: a könyvcserre alkalommal rendszeresen érdeklődünk az újabb bejegyzések után, s azokat alkalmanként el is olvassuk. Ha idő jut rá, beszélgetünk róluk. Az értékeesebb naplórészleteket a könyvtár legsikerültebb ismertetései közé helyezzük el, amelyek a képes katalógus annotációjával is felhasználhatók. Az olvasási naplókban alkalmi kiállításokat rendezhetünk (pl. amikétkor a megbeszélésre kerülő műről készült naplórészleteket kiállítjuk). Félévenként a legjobb, vagy a feljegyzések terén komoly fejlődést elért naplók tulajdonosai dícséretben, könyvjutalomban részesülnek.

Változatos módon ébresztgethetjük az olvasási napló vezetése iránti kedvet. Általános tapasztalat, hogy azok a gyermekek és ifjak, akik otthoni olvasmányaikról rendszeres feljegyzéseket készítenek, rendszerint figyelmesebben és elmélyültebben olvasnak. Olvasmányaik mennyisége a normális határokat nem lépi túl. Iskolai tanulmányaikhoz (tanítási órán, otthoni készülődés közben) az olvasottakat biztosabban tudják felhasználni, mint a naplót nem vezető, rendszeres feljegyzésekhez nem szokott társaik. Az irodalom nevelő hatása egyéniségük fejlődésében határozottabban érvényesül, mint azoknál az olvasóknál, akik csak »végig futják« a könyvet.

Mivel az olvasási napló vezetése az irodalomhoz fűződő kapcsolatok és az egyén általános fejlődésére kétségbevonhatatlanul kedvező következményekkel jár, azért a könyvtárosnak komolyan mérlegelnie kell, milyen mértékben és hogyan népszerűsítse ifjú olvasói körében a naplószerű feljegyzések készítését.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtára, Csepel

Dr. Tóth Béla

A KÖNYVTÁRI MUNKA

AMIG EGY KÖNYV ELJUT AZ OLVASÓIG

Ha valaki közülünk mint magánszemély vásárol meg egy könyvet, attól a pillanattól kezdve, hogy kifizette az árát, használatba veheti, olvashatja, kölcsön is adhatja. Nem így van a könyvtárban. A könyvtár könyve nem kerülhet rögtön az olvasó kezébe, először egy megelőző folyamaton, a »könyvtári feldolgozáson« kell átesnie. A könyvet be kell iktatni különféle nyilvántartásokba, másrészt a maga fizikai mivoltában is »könyvtári könyvvé« kell alakítani.

1. A könyvek lebélyegzése

A legsüggősebb dolgok közé tartozik az új könyvek lebélyegzése. A lebélyegzett könyv ugyanis már nem kallódhatik el, nyomtalanul, s ha el is tulajdonítanak, eredetét elárulja a könyvtárbélyegző. Így a bélyegzés az állomány megőrzését szolgálja.

A bélyegzőt, amiről szó van, pontosabban *tulajdonbélyegzőnek* nevezzük. (Hatálytalanítására szolgál az *átengedési bélyegző*.)

Mivel a bélyegzés tekintetében a könyvtárak nem szabályszerűen járnak el, nem árt összefoglalni a legfontosabb szabályokat.

A tulajdonbélyegző szövege a könyvtár nevéből és székhelyéből áll. (Országos intézményeknél a székhely feltüntetése elmaradhat.) A tulajdonbélyegző alakja vagy kerek, vagy ovális. A kerek bélyegző átmérője 22 mm-nél, az oválisé 25 mm-nél nagyobb nem lehet!

A könyvtár hivatali bélyegzőjét könyvbélyegzésre használni nem szabad.

Hová kerül a bélyegzés? Ha a könyvtár értékesebb állománnyal rendelkezik, s mintegy a jövő számára gyűjt, szóba sem kerülhet a címlap. A címlap a könyv arca, elcsúfítja a bélyegzés.

Ezért a címlap visszáját kell bélyegezni. Bélyegzés kerül a könyv utolsó lapjára is. Ezenkívül bélyegzőt kell ütni valamennyi könyvünkben következetesen bizonyos előre meghatározott lapokra, pl. minden 17., 50. vagy 99. lapra. »A tömegkönyvtárak kezelési szabályzata« szerint a 17. lapra. Ez a bélyegzés a 100. lap után is szabályszerűen ismétlődik (pl. 17., 117, 217 stb.). Feltétlenül le kell bélyegeznünk a könyvhöz tartozó *mellékleteket, térképeket, táblákat*. Ezeket a hátlapjukon bélyegezzük le.

Többkötetes művek esetében természetesen valamennyi kötetet le kell bélyegezni.

Bekötött folyóiratoknál ugyanaz a szabály, mint a könyveknél. Az egyes folyóiratszámoknak azonban a borítófedelére ütjük a bélyegzőt.

Ügyeljünk arra, hogy a bélyegzés olvasható és ízléses legyen. A rosszul olvasható, halvány, elkenődött bélyegzés nem tölti be a feladatát: Az elkapkodott, ferde, gondatlan bélyegzés pedig elcsúfítja a könyvet. S mind a kettő igen rossz fényt vet a könyvtáros gondosságára, könyvszeretetére. Kerüljön a bélyegzés mindig középre, tengelye legyen párhuzamos a lap szélével. Arra is vigyázzunk, hogy szövegre, képre ne kerüljön bélyegzés. Bélyegezni csak az üres papírfelületet szabad.

Rendkívül fontos szabály, hogy a *bélyegzést rögtön a könyv átvétele után el kell végezni*.

Az a kérdés is felvetődik, hogy miféle bélyegzőt készíttessünk. A *gumibélyegző* kevésbé felel meg, a hozzá használható festék kidörzsölhető. Biztonságot a postabélyegző olajos festéke nyújt, ehhez azonban *fémbélyegző* szükséges:

(Zárójelben szóljunk pár szót az *átengedési bélyegzőről* is. Ha a könyvtárak elcserélik, elajándékozzák egyes műveiket, a tulajdonbélyegző érvényét fel kell oldani. Erre szolgál az *átengedési bélyegző*, mely tanúsítja, hogy a szóbanforgó mű jogosan került ki a könyvtár birtokából, már nem tartozik annak állományába.

Az *átengedési bélyegző* két részből áll. Egyrészt tartalmazza ezt a két szót: *ÁTENGEDETT PÉLDÁNY*, másrészt tartalmazza a könyvtár nevét. A külföldre kerülő példányok esetében a *DUPLUM VENDITUM* kifejezést használják a könyvtárak.)

2. A leltározás

Ahogy a bélyegzés a könyvtár vagyonának a megóvását szolgálja, azt szolgálja a leltározás is. Beleltározott vagyontárgyaink hiánya okvetlenül feltűnik, a leltár alapján ellenőrizzük magunkat, ennek alapján ellenőrizz felsőbb hatóságunk is. A leltár azonban alapja számos jelentésnek is, innen tudjuk, hogy mekkora az állományunk, hogy mennyivel nőtt a múlt évben, hogy mekkora az értéke stb.

A leltár a könyvtár állományának okmányjellegű nyilvántartása. (Épp ebben tér el a katalógustól, amely nem okmány.) Okmányjellegének igen fontos következményei vannak.

a) A leltárat *zárt helyen kell őrizni*. Őrzését vagy a könyvtárvezető látja el, vagy nagyobb létszám esetén egy külön megbízott dolgozó. Rajta kívül másnak a leltárhoz nyúlni, abba bejegyzést írni nem szabad.

b) A leltárat okmányszerűen kell készíteni, tehát itt *vakarás, javítás szigorúan tilos*. Ha valaminek a helyesbítése mégis elkerülhetetlen, az a könyvelési szabályok szerint föléírással történik úgy, hogy az eredeti bejegyzés is látható maradjon. Az ilyen helyesbítést mindig köteles a leltározó a lapszámon igazolni.

c) A beérkező könyveket *azonnal, haladéktalanul be kell jegyezni!* Ez biztosít az elkallódás ellen.

Nincs könyvtár, amely a leltározás alapvető szabályait ne ismerné, erre a munkára a könyvtáros kötelezve van. A részletekre tehát itt nem térünk ki. A tömegkönyvtárak leltározási kérdései megtalálhatók Sallai: A könyvtári munka című könyvének 56—60. oldalán, illetve a »Könyvtári munka albuma« 4. tábláján.

3. Katalógusok készítése

A lebélyegzett, beleltározott könyv már nem vesztethet el nyomtalanul. Ahhoz azonban, hogy a könyvtárban megkezdhesse életét, még egyéb is kell. Be kell iktatni a katalógusokba is, máskülönben az olvasók nem szereznének tudomást létezéséről.

Közismertek a katalógus válfajai. A betűrendes és szakkatalógus úgyszólván elengedhetetlen a könyvtári munkához. Itt tehát nem ezeket fogjuk külön ismertetni, hanem a katalóguskészítés *folyamatát*.

Bizony hosszú és sokszor bonyolult munkafolyamat eredménye a katalógus! Több, eltérő jellegű mozzanat következik egymás után, a nagykönyvtárakban mindegyiket más-más dolgozó végzi. A kis-könyvtárakban nem felelnek meg nekik külön szervezeti egységek, de a külön munkaszakaszok itt is megvannak. Soroljuk fel őket.

Címleírás. A katalóguslap szöveges részének a megfogalmazása a megfelelő szabályok betartásával. (V. ö. MINOSZ 3424 Könyvtári címleírási szabályok.) Igényesebb könyvtárban nem pusztá másolás, hanem a felmerülő bibliográfiai problémák kinyomozása is (pl. a hiányzó kiadási év megállapítása). Helyes, ha kezdő könyvtárosok a szabvány használatá előtt a címleírás alapjait előbb a Sallai-féle könyvből, illetve a »Könyvtári munka albuma« kiadványból sajátítják el.

Osztályozás. A címleírás megtörténte után a könyv tartalma alapján megállapíthatjuk azt a tárgykört, szakcsoportot, ahol a műnek a szakkatalógusban szerepelnie kell. Ezt jelzet alakjában is kifejezzük. A nagyobb könyvtárak a szakjelzeteket az Egyetemes Tizedes Osztályozási rendszer táblázataiból (Bp. 1954. Országos Széchényi Könyvtár kiadása), a községi és üzemi könyvtárak a »Könyvtári raktározási táblázatok«-ból (Bp. 1954. Művelt Nép kiadása) veszik.

Ellenőrzés. Minthogy a katalógus nemcsak napi használatra, hanem hosszú évekre készül, hibátlannak kell lennie. Ezért a kész címleírást, jelzeteket *mindig* ellenőrizni kell. Ez még nem ment át a könyvtárosok vérébe, pedig a katalógus minősége függ tőle.

Utasítás a sokszorosítónak. Ha csak lehet, dolgozzunk sokszorosítással! (Erre a kérdésre még visszatérünk.) Természetesen a sokszorosítónak tudnia kell, hány katalóguslap szükséges. Összeszámoljuk tehát a szövegben a melléklapokat, megszámozzuk a szakjelzeteket, tekintettel vagyunk az esetleges különkatalógusokra, s megadjuk mindezt összegezve a szükséges példányszámot. (Bonyolult katalógus-hálózat, eltérő színek esetében tagolva.)

Átmásolás sokszorosításra.

Korrektúra. Ugyanúgy fontos, mint a fenti ellenőrzés. A címleírás, osztályozás gondos munkája veszne kárba, ha korrektúra híján épp a végleges példányokon maradnának meg az esetleges elírások.

Sokszorosítás.

Cédulairányítás (kijelölés). A sokszorosított katalóguscédulákon aláhúzással tüntetjük fel, hogy hova osztandók be. Jelölendő elvileg a katalógus és a katalóguson belüli hely. Ha azonban katalógusonként nem ugyanazt a szint használjuk, csak a második jelölés szükséges, az elsőt megadja a szín. (Pl. az olvasói katalógus készülhet szürke, a szolgálati fehér kartonon).

A cédulairányítás eredményeképpen a különféle katalógusokba tartozó lapok *külön csoportokban és kijelölve* várják a további teendőket.

Előrendezés. A betűrendes katalógus céduláit betűrendben, a szakkatalógusét szakrendbe rakjuk.

Beosztás a katalógusba.

A nagykönyvtárakat a különféle mozzanatoknak ez a láncolata készítette az ún. *futószalag* megteremtésére. Mit értenek könyvtári futószalagon? Azt, hogy a) a munkafolyamatokat kisebb egységekre bontjuk úgy, hogy minden egységnek külön munkaállomás felel meg, b) ezeket

észszerű sorrendbe rendezzük, c) az anyagot az egyes állomások közt folyamatosan, egyenletes ütemben mozgatjuk. A sorrendet azért mondjuk észszerűnek, mert a későbbi mozzanatoknak a megelőzők feltételei. Minden állomás ugyanakkor (pl. naponta egyszer) adja tovább az anyagot a következőknek, egyúttal megkapja az előző állomás kész anyagát.

Természetesen kis könyvtárban nem húzódik így szét a munka, sokszor mindent egy személy végez. Így sem haszontalan azonban az egyes mozzanatok logikus végiggondolása.

4. Szerelés, köttetés

Maga a könyv a következő kezelést kapja:

Ha fűzve van, beköttetjük.

Rákerül a raktári jelzet a gerincére. (Ha házilag készítjük, tus és lakkozás az ajánlatos.)

Tasakot ragasztunk a könyvtábla belső oldalára a könyvkártyák részére. Ellátjuk a könyvet könyvkártyával.

Ha a könyv nem kölcsönözhető (pl. igen értékes mellékletei miatt), különleges színű csíkot ragasztunk a gerincére. Pótolhatja egy másik jel is, pl. a H.betű (=helyben használható).

A mellékleteket, táblákat tartalmazó könyvekbe célszerű figyelmeztető cédulát ragasztani, pl. a következőt.

A könyvtáros figyelmébe!

E könyv visszavételénél a mellékleteket meg kell számolni.

..... ***melléklet.***

Nemcsak a könyvtáros számára jó, az olvasó is gondosabban bánik a könyvvel, ha tudja, hogy a könyv állapotát a könyvtár ellenőrzi.

Sebestyén Géza

Könyvkiadásunk múltjából

KIT ÉRDEKEL A FALU!

Gárdonyi Géza legszebb falusi történeteinek gyűjteményét, »Az én falum«-at először a Singer és Wolfner cégnek ajánlotta fel kiadásra. De Wolfner azt felelte az ajánlatra:

— Ki az ördögöt érdekel ma a falu?

Gárdonyi Géza ezután elment Légrády Károlyhoz, a Pesti Hírlap kiadójához, aki ímmel-ámmal fogadta a könyvet. Csak azért adta ki, mert Gárdonyi Géza

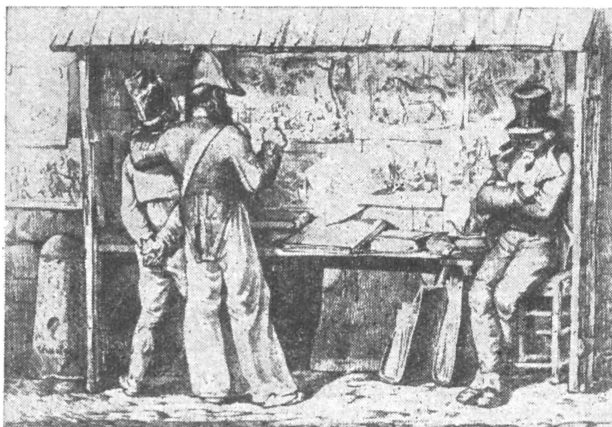
akkor már a Pesti Hírlap egyik erőssége volt. Az első kiadás pár hónap alatt elfogyott. Olyan hatást, mint »Az én falum«, csak Mikszáth »Jó palócok« című könyve kelteft húsz évvel ezelőtt. A pesti kiadók a dolgok üzleti részét nézték, de mindannyian elszámították magukat, a közönség nem azt a könyvet vásárolta, amely mellett a nagydobot püfölték, hanem azt, amelyik megtetszett neki.

A LEGJOBB REGÉNY

A Kisfaludy Társaság Greguss-díját, amely a megjelent legjobb regényt jutalmazta, első ízben 1913-ban osztották ki. A legjobb regényt az 1905 és 1912 között megjelent művek közül választotta ki a Társaság, a díjat megosztotta. Két regényt jutalmazott meg vele. Az egyik »A kosarastót« címet viselte és írója Gyöngyössy László. A másik díjnyertes Rozek Román »Galamb Péter« című műve volt. Dícséretben részesítette a Kisfaludy Társaság Szerelmehegyi Tiborné Moczár Jolán »Imre az ember« és Haugh

Béla »Vitéz Hány János hőstettei« című műveket.

A négy pályadíjnyertes és megdicsért regényről ma már a közönség semmit sem tud. Íróikról sem, műveiket nem olvassa és nem nagyon olvasta soha, az irodalomtörténet semmit sem jegyzett fel róluk. Viszont 1906 és 1912 között jelent meg Móricz Zsigmond »Sárarany« és Kaffka Margit »Színek és évek« című regénye. Mindkettő halhatatlan alkotás. A Kisfaludy Társaság azonban nem vette tudomásul őket.

Charlet kőrajza: »A litográfia-árus«

A könyv történetéből

A litográfia

A XIX. század elejéig nincs lényegbevágó újítás a nyomdatechnikában. A nyomdászok három és fél évszázadon át úgy dolgoztak, ahogy Gutenberg végig gondolta a munkafolyamatokat. Öntőműszerük, sajtóprésük nagyjában olyan, ahogy a mainzi feltaláló 1440 táján megtervezte őket. Csupán annyi változás történt, hogy a sajtóprés fából készült alkatrészeit — először az amszterdami Blaeu-nyomdában, majd Európa-szerte — vasalkatrészekre cserélték ki.

A XVIII. század második felében megindult az ipari termelés forradalmi átalakítása. Legelső eredményeivel a textiliparban találkozunk. Még jelentősebb volt azonban a gőzgép feltalálása, amely hajtóerőt adott a gyáraknak, s ugyanakkor hatalmas változásokat idézett elő a közlekedés terén. S alig másfél évtizeddel a gőzgép feltalálása után megkezdődött a nyomdatechnika forradalmisítása. Gépesítették a nyomtatást, a szedést, s nem sokkal több, mint egy század leforgása alatt a litográfiától az offsetig a találmányok egész sora került alkalmazásra. Teljesen átalakult a nyomdák belső képe, megváltozott a bennük folyó munka.

Senefelder találmánya

A nyomdaiparban az új találmányok sorát a litográfia nyitotta meg. Feltalálója *Aloys Senefelder* (1771—1834) nevéhez fűződik. Senefelder egy német szí-

nész-család gyermekeként Prágában született. Hét éves volt, amikor szülei Münchenbe költöztek. Itt fölserdülve, maga is színészkedni kezdett, sőt — több-kevesebb sikerrel — színjátékok és zenés színdarabok írásával is foglalkozott. Írásait szerette volna kiadni, de sok gondot okozott neki a szöveg és különösképp a hangjegyek sokszorosítása. A drága nyomdaköltséget nem tudta megfizetni, ezért új, olcsóbb sokszorosítási eljárásról törte a fejét.

Éveken át, nagy szívósággal folytatott kísérletezés után, 1797-ben döntő eredményre jutott. Találmánya azon az egyszerű fizikai törvényszerűségeen alapszik, hogy a zsír és a víz nem keveredik egymással. Ehhez társult még az a megfigyelés, hogy vannak mészkőfajták, amelyek vízzel érintkezésbe jutva, gyorsan átnedvesednek, s a festőkek is jól tapadnak rajtuk. Ilyen például a kelheimi és a solnhofeni mészkőpala. Senefelder zsíros krétával kelheimi kőre rajzolt, s miután a rajzzal elkészült, nedvesíteni kezdte a követ. Ahol a zsíros kréta rátapadt a kőre, ott a víz lepergett róla, ahol azonban nem fedte rajz, ott megnedvesedett a pala. Amikor viszont a kész rajzot festékezte, a festék csak a zsíros krétához tapadt, a nedves kő nem vette fel a festéket. S nehogy a nedvesített részek a festékből a legkevesebbet is fölvegyék, eljárását azzal tökéletesítette, hogy híg gumioldatba salétromsavat öntve, nyomtatás előtt ez-

zel a keverékkel végigtörölte a követ. A gumiodattal bevont, nedves felület még jobban taszította a festéket.

Az első kőrajzot Senefelder 1797-ben készítette (a lipcsei könyvmúzeum őrzi egy példányát). Egyik barátja, a müncheni udvari zenekar tagja, megzenésített egy verset. A vers a neuöttingi tűzvészről szólt, s ennek a szövegét és a kottáját rajzolta kőre Senefelder. Még címlapot is készített hozzá: egy lángokban álló ház képét rajzolta rá. Azután nedvesítette, festékezte a követ, papirost terített rá, áthengerelte, s máris kezében volt az új eljárással sokszorosított mű. Az ólombetűkről és a fametszetekről magasnyomással sokszorosítunk, a rézmetszetek a bemélyített rajzról mélynyomással készülnek, a litográfiai eljárást viszont — mivel a nyomóforma nincs bemélyítve és ki sem emelkedik — síknyomásnak nevezzük.

Senefelder 1799-ben szabadalmaztatta találmányát, s ugyanakkor kapcsolatba lépett André Offenbachi zeneműkiadóval. André megbízásából előbb hangjegynyomdát szervezett Offenbachban, majd 1800-ban áthajózott Londonba, hogy megnyissa kiadóvállalatuk fiókját, s bevezesse a litografálást az angol fővárosban. Egy év múltán azonban megváltik az André-cégtől, s még 1801-ben Bécsben találjuk. Ám itt is az üzletemberek kapzsiságába ütközik, akik a találmány hasznát egyedül akarják lefoglalni. Testvérei közben — megkérdezése nélkül — eladták a találmány hasznosítási jogát a bajor kormányának. Sietve hazatért Münchenbe jogainak érvényesítése végett. Utolsó vállalkozása: egy könyvkiadó felállítását Münchenben, ugyancsak balul ütött ki. Ezek után 1809-ben elvállalja a bajor állami könyvkiadóban felajánlott felügyelői állást. Szerény, de nyugalmas életkörülmények közé jutva, megírja és 1818-ban ki is adja »Vollständiges Lehrbuch der Steindruckerey« című könyvét. Ebben részletesen tárgyalja kísérleteit, és ismerteti a litográfiai eljárásokat.

A grafika új ága

Amint látjuk, Senefelder nem tudta kellőképpen kiaknázni a találmányában rejlő értékeket. Ennek az a magyarázata, hogy csupán a találmány ipari alkalmazásának lehetőségeit kutatta, s nem ismerte fel művészeti jelentőségét. Hangjegyek előállítására használta a litográfiát, a bajor állami könyvkiadó térképek előállításával foglalkozott. Kétségtelen, hogy a térképészek is felfigyelték rá, és a múlt század sok nagyméretű kartográfiai kiadványa Senefel-

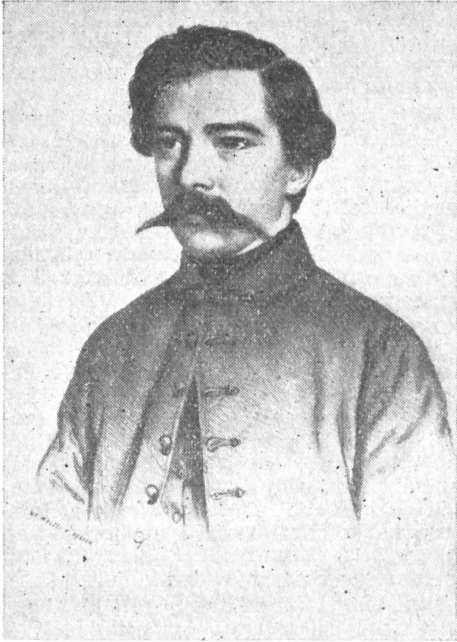
der szerencsés ötletének köszöni létét. De a legrangosabb szerep nem ezen a téren, hanem a képzőművészetben várt a litográfiára, mint a grafika nagy lehetőségeket kínáló új ágára. Csaknem egy évtized múlt el, amíg a művészek kezdek ráébredni, hogy képzeletüknek immár nem szab korlátokat sem a faduc, sem a rézlemez megmunkálásának gondja, tollal vagy kretával úgy rajzolhatnak a simára csiszolt kőre, akár a papírra. S amikor rajzukon meghúzták az utolsó vonásokat, már készen is áll a nyomóforma.

A napóleoni háború miatt azonban megtorpant a litográfia fejlődése, csak 1815 után fordult feléje ismét az érdeklődés. Ekkor a franciák vették át a szót, s 1816-ban egyszerre két nagy litográfiai üzemet alapítottak Párizsban. Mindkettő kezdetül fogva a művészi alkotás szolgálatában állott. 1820 táján már minden jelentősebb európai városban taláunk könyvkiadó, Ontják az arcképeket, tájképeket, illusztrációkat, karikatúrákat és festmény-reprodukciókat.

Igen nagyfontosságúnak tartjuk, hogy világhírű festmények reprodukcióit is piacra dobták, ez elősegítette a festészet legkülönb. alkotásainak demokratizálását. A törekvés nem újkeletű, a polgárság kialakulásával egyidőben született. Marcantonio rézbemetszve sokszorosította Raffael képeit. A litográfia viszont egy-

Liszt Ferenc. Joseph Kriehuber kőrajza

Arany János. Barabás Miklós kőrajza

szerű technikájával páratlan lehetőséget kínált, hogy a festészetnek múzeumokban és főúri palotákban elzárt remekeit reprodukálva hozzáférhetővé tegyék a tömegek számára is. De ne feledjük, hogy a romantika évtizedei ezek: a tömegek nagy érdeklődéssel fordulnak távoli világok, ismeretlen tájak felé és elevenen él a hőskultusz. A bécsi Ringen éppen úgy, mint a párizsi Szajnaparton, vagy Münchenben a Theatiner-Kirche körül megjelentek a litográfia-árusok, és bódéik tele voltak reprodukciókkal, középkori várnomok, exotikus tájak, politikai és irodalmi nagyságok képeivel. Könyvillusztrálásra is fölhasználták a litográfiát, de minthogy előállítása rendkívül gyorsan ment, ezért fölöttébb alkalmas volt folyóiratok és napilapok illusztrálására. S mihelyt csak pinkadt a sajtószabadság, megszülettek a litográfált politikai élclapok, s virágzásnak indult a karikatúra művészete.

A litográfia mesterei

Jeleztük, hogy 1815 után a francia művészek ismerték fel elsőként a litográfia művészi értékeit. Valóban a XIX. század első felében a párizsi művészkörök rendkívüli érdeklődést mutattak a grafilkának eme új ága iránt, és megragadóan szép munkáikkal számtalan hívet szereztek a litográfianak. A sok

kitűnő művész közül, akik remekbe-készült kőrajzokkal örökítették meg neveiket, csak a három legkiemelkedőbből emlékezünk meg: *Delacroix*-ról, *Daumier*-ről és *Gavarni*-ről. Eugène Delacroix (1798—1863) fellépése forradalmat idézett elő a francia festészetben. Romantikus előadásmódja miatt nagy viharok dúltak képei körül, de egy életen át bőkezűen ontott remekműveivel végül ellenfeleit is meghódításra kényszerítette. Nemcsak festett, időnként a grafilkának is áldozott, és köre rajzolta a *Faust*hoz, a *Hamlet*hez, Walter Scott *Ivanhoe* című regényéhez és Byron verseihez készített illusztrációt. A kőrajz másik nagy francia mestere Paul Gavarni (1804—1866) volt. Példátlan könnyedséggel rajzolt, s mintegy 3000 kőrajzán az egész Párizs népe felvonul. Az *Illustration*ban megjelent rajzain a proletariátus nyomorát ábrázolta. Munkatársa volt a *Charivari* című politikai vicclapnak is, de rajzai nem karikatúrák, csak illusztrációk. A karikatúra nagymestere Honoré Daumier (1808—1879). 1833-tól kezdve negyven éven át dolgozott a *Charivari*-nak. Karikatúráinak éveken át a júliusi monarchia királya, Lajos Fülöp volt a célpontja. Több hónapi börtönt is szenvedett emiatt. Amikor a sajtószabadságot Lajos Fülöp megszüntette, akkor kénytelen volt a társadalmi szatiránál megmaradni. A parlament, az igazságszolgáltatás és a polgárság gyengéinek élesszemű, kiméretlen gúnyolója. Karikatúráival messze visszhangzó, nagy sikereket aratott. A litográfia legkiválóbb művelője. Bemutatjuk »Az utolsó minisztertanács« című, ma is időszerű rajzát. A francia népet szimbolizáló Marianne ott terem a minisztertanácson, mire a miniszterek hanyatt-homlok menekülnek. Marianne könnyed léptű, szinte lebegő alakja és az egymást taposó miniszterek csoportja Dürer-metszetei kompozíciójára emlékeztet.

Németország XIX. századi művészei közül kiemelhetjük *Adolf Menzelt* (1815—1905), aki litografusként kezdte pályáját és sok szép kőrajzot készített. Bennünket azonban közelebről érdekelnek a litografálás bécsi mesterei, mert legtöbbjük Magyarországon is megfordult és magyaroknak is dolgozott. *Franz Eybl* (1806—1880) és *Joseph Kriehuber* (1800—1876) főként arcképeket rajzolt. Eybl körülbelül 100 magyar politikusi és író portréját rajzolta meg. Sok magyar vonatkozású kép került ki Kriehuber keze alól is, többi közt egy remekül sikerült kőrajz a fiatal Liszt Ferencről. Tájképeiről, városképeiről volt híres a két Alt. *Jacob Alt* (1789—1872), mint a Dunavölgy szerelmese, több száz Duna-látéképet rajzolt köre. Jórésztük a

magyar Duna tájait mutatja be. Fia, *Rudolf Alt* (1812—1905) a neoklasszikus stílusban épülő és szépülő Pest—Budáról készített 32 kőrajzot a múlt század negyvenes éveiben. Kitűnő mester volt még *August Pettenkoffen* (1822—1889), a szabadságharc krónikása. Az osztrákok oldalán vett részt a harcokban, később ő rajzolta a legszebb csataképeket a szabadságharcról.

Magyar mesterek

1820 táján indultak meg az első könyomdák Pesten, s amíg csak divatozott a litográfia — körülbelül a hatvanas évekig —, itt állandóan több műhely is dolgozott. Ennek ellenére a magyar művészek gyakran vették igénybe külföldi litográfiai intézetek munkáját. Kőre rajzoló művész akadt szép számban idehaza, de sok kiválósággal nem büszkélkedhetünk. Mindössze három művészről kell feltétlenül megemlékeznünk: *Barabás Miklós* a legkiválóbb közülük, a másik kettő *Szerelmey Miklós* és *Marastoni József*. Az olasz származású *Marastoni József* (1834—1895) üzletszerűen, tömegével rajzolta az arcképeket, de aprólékos, finom előadásmódja tetszett a közönségnek, s volt bőven megrendelése. *Szerelmey Miklós* kalandos életű, érdekes alakja művészettörténetünknek. Mérnök-kari tiszt volt az osztrák hadseregben. 1829-ben Rómában tanul rajzolni, 1830-ban Párizsban a barrikádokon harcol a júliusi forradalom idején, Brüsszelben megsebesül. Azután megjárja Amerikát, Skandináviát, 1840-ben hazatér, Pesten könyomdát nyit, s

1848-ban megindítja a *Charivari* (*Dongó*) című politikai élelclapot. A szabadságharc után Londonba költözik, de végül is itthon hal meg. Ő az első magyar karikatürista. *Daumier* a mestere, őt utánozta, vagy talán helyesebb azt mondanunk, hogy másolta.

Ezzel szemben *Barabás Miklós* az önállóan kibontakozó, maga útját járó tehetségnek a példája. Még fiatal diákgyerek, amikor egy nyarat Nagyszében tölt, hogy a *Bruckenthal*-múzeum gazdag képtárát tanulmányozza. Itt, a *Bielz*-féle könyomdában ismerkedett meg *Barra Gáborral*, s tőle tanulta meg a könyomtatást. A kíváncsi diákgyermekből lett a litográfia legjobb magyar mestere. Tömerdek sok arcképet rajzolt kőre, dolgozott több folyóiratnak is. *Zsánerképeket* és *arcképeket* találunk tőle az *Életképek*-ben, a *Hölgyfutár*-ban, a *Pesti Divatlap*-ban. Életműve a magyar *biedermeier*-művészet rendkívüli értéke, külön fejezete.

A litográfálásnak a XIX. század második felében erős versenytársai támadtak a megújult fametsző művészetben és a fényképészetben. De lehetőségei még ekkor sem voltak teljesen kimerítve. A század vége táján *Toulouse-Lautrec* kezdeményezésére litográfiai üzemek állították elő a legelső plakátokat. A plakátművészet megszületése nyomán újból fellángolt a lelkesedés a litográfia iránt. A mélynyomás és az offset azonban erről a területről is kiszorította. Mégse higgyük, hogy teljesen eltűnt. Manapság is készülnek nyomdai munkák litográfiai eljárással itthon és külföldön egyaránt.

Kéki Béla

Daumier karikatúrája: »Az utolsó francia minisztertanács«

TAMÁS ERNŐ

Február 24-én meghalt A KÖNYV belső munkatársa, Tamás Ernő, a haladó magyar újságírás régi, érdemes munkása. Kedves, halk, szerény alakja, ajka körül a megbocsátás mosolyával, immár örökre eltűnt körünkéből. Benne egyik legműveltebb és legképzettebb újságírónk távozott el abba a tartományba, ahonnan nem tér meg az utazó. A Vár öreg kövei hasztalan várják szelídszívű, hűséges barátjukat. Eltávozott Martinovics apát, Hajnóczy, Laczkovics, Bacsányi rajongó ismerője, aki a magyar jakobinusoknak fölkutatásuk közben szinte kortársává vált. Mennyi hévvel, mennyi lobogással tudott róluk írni és beszélni; mennyi ismeretlén, csak tőle tudott részletet venni magával róluk a sír örök hallgatásába.

Sokat veszítettünk benne. A színház szerelmese, színészeink játékanak egykor avatott kritikusa, a magyar játékszín és drámairodalom történetének egyik legjobb ismerője volt. Valósággal a nagy magyar reformkor hőseinek, a Mégis mozog a föld Jókai-alakjainak rajongásával élte újra küzdelmüket.

Tamás Ernő poeta volt. Csak aki látta napról napra megújuló, mindig fiatalos, soha meg nem fogyatkozó lelkesedését irodalmunk és történelmünk, s benne sajátok története iránt, csak aki olvasta halk, szemérmes, tisztahangú, rejtett melankóliájú verseit, tudja, hogy költőnek is igazi költő volt. Mint ahogy eszményei védelmében meg nem alkuvó kritikus is volt, a magyar versformák és ritmika egyik legjobb ismerője, a magyar vers szerelmese, akinek mindig, egész életében a nemes, szép dolgok és művek iránti rajongás vezette tollát. S mindig a könyv embere, akit méltán gyászol A KÖNYV szerkesztősége és vele mindazok, akik tudják, hogy nem mindig a leghíresebb emberek a legértékesebbek.

Mert Tamás Ernő 63 éve alatt soha nem kereste a külső, zajos elismerést. Élte nagyobb felén át nem is óhajtott kitűnni olyan társadalomban, ahol a mások verejtékén meggazdagodni elég érdem volt arra, hogy előtte szépség, szellem, becsület vonakodás nélkül meghajoljanak. Ilyenkor a könyvkölkök sürgő-forgó, vásári zajából a múltba menekült. S mit az élet megvont, megadták a holtak, a magyar temetők halhatatlan halottai. Így lett öreg barátunk a haladó magyar hagyományok ápolásának valóságos megelevenedése. Rég porrá omlott nemes szívek szerelmese, akik elégték, meghaltak a holnapért, akik egykor elvetették szerencséjüket, hogy végre áldás viruljon ezen a földön. Hű volt hozzájuk mind a koporsóig. Olthatatlan hit emberi eszményeiben, és szigorú kötelességteljesítés mindennapi munkájában voltak Tamás Ernő jellemző vonásai, igaz ember volt és jó barát. Szeretettel őrizzük emlékét.

Katona Jenő

A TANÁCSOK SEGÍTSÉGE

A Csongrád megyei tanács az 1954. évi vállalati nyereségből 50.000 forintot adott a Megyei Könyvtárnak könyvkötetésre, illetve felszerelési tárgyakra. Ezenkívül körülbelül 20.000 forintos költséggel helyrehozták a Megyei Könyvtár új épületét. A járási tanácsok közül a kiskunhalasi járási tanács 2000 forintot adott a Járási Könyvtárnak az előlki alapból. A kisujszállási városi tanács adóprémiumból 4000 forintot adott a könyvtárának. A Hidegség községi tanács (Győr-Sopron m.) egy szekrényt, 30 széket, 9 asztalt, a dunaszegi tanács (Győr-Sopron m.) asztalt, székeket és 50 kötet könyvet juttatott a könyvtárnak. Meg kell említeni a nyíradonyi tanács 200 forintos juttatását, a szentmártonkúti (Pest m.) tanács 51 kötetnyi és a fóti tanács (Pest m.) 40 kötetnyi adományát. A nagykovácsi (Pest m.) tanács 500 forintot, a rimóczi (Nógrád m.) 200 forintot, a csabrendeki (Veszprém m.) 300 forint értékű könyvet, a szanyi (Győr-Sopron m.) 220 forint értékű könyvet ajándékoz a könyvtárának.

□

»Módszertani munka a megyei és járási könyvtárakban« címmel megjelent az Országos Széchényi Könyvtár 10. számú módszertani útmutatója.

Három hét — egy esztendő

címmel Devecseri Gábor beszélt legújabbban (a Szovjetunióbéli utazásáról) írott verseiről a Szőrenyi utcai Szabó Ervin kerületi könyvtár olvasóinak. A könyvtár helyiségét zsúfolásig megtöltötték a felnőtt olvasók, akik közül soknak az érdeklődését a versolvasás iránt ez az előadás ébresztette fel. A könyvtár bemutatta a felszabadulási évforduló alkalmából készített kiállítását is. A Szabó Ervin Könyvtár bibliográfiai osztályától kapott egykorú plakátokat, röplapokat igen ötletesen használták fel: Az egyik sarkot egyszerű vörös papír felhasználásával házfalnak képezték ki, amelyre a plakátokat és a feliratókat a valóságot utánozva helyezték el.

A könyvtár hattagú olvasói tanácsa, amelyben a fizikai munkástól a szobrászművészig az olvasók minden rétege képviselve van, komoly segítséget nyújt a szervezéshez és a könyvtár minden munkájához. Az olvasói tanács elsősorban azért működik sikeresen, mert tagjai a könyvtár régi, hű olvasóiból kerülnek ki. Csepeli Sándor 40 éves autóbuszvezető például 30 éve, 10 éves kora óta a könyvtár olvasója, ezért tekintni második otthonának a könyvtárat és szívesen segít minden munkájában.

AZ ELSŐ MAGYAR NYOMTATOTT KRÓNIKÁK

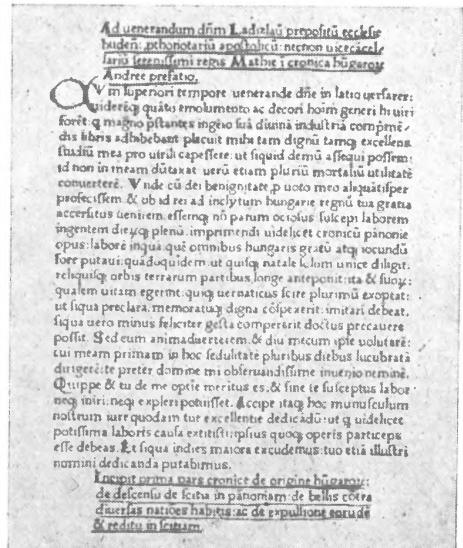
A BUDAI ÉS A THURÓCZY KRÓNIKA

A KÖNYVNYOMTATÁS első évtizedeiben megjelent nyomtatványokat a lelkes könyvtárosok és könyvbarátok már századok óta nagy buzgalommal gyűjtik és különös gondjal őrzik. Idővel kialakult és nemzetközileg elfogadott lett az 1500. év, mint korhatár, melynél régebbi könyveket, ősnymtatványoknak, latinos kifejezéssel inkunabuláknak nevezik. Ezek általában nagy megbecsülésnek örvendenek és a könyvtárak különgyűjteményekben kezelik, s bibliográfiákba és a katalógusokba foglalva teszik közkimccsé őket. Az ősnymtatványok között tallózva, számos magyar vonatkozásút is találtunk. Legnagyobb részük egyházi szertartáskönyv és prédikációs gyűjtemény. Van azonban két jelentős világi mű is, mely a magyarok történetét, ismerteti: a Budai és a Thuróczy Krónika.

1.

A CHRONICA HUNGARORUM (a magyarok krónikája) külön figyelmet és megbecsülést érdemel, mert az első magyar földön működött nyomdában készült Budán. (Ezért hívják Budai Krónikának. Ezt az elnevezést először nagy történetírónk, Bél Mátyás [1684—1749] használta.) A nyomtatás körülményeiről és magáról a nyomdászról sem a hazai, sem a külföldi oklevelek vagy feljegyzések nem emlékeznek meg, így csak annyit tudunk, amennyit maga a mű elárul. Eszerint a Budai Krónika nyomdája — a nyilván német származású — Hess András volt, ki Karai László, Mátyás király alkancellárjának hívására Olaszországból jött. A XV. század hatvanas éveiben ugyanis számos német nyomdászlegény »új művészetével« Itáliában próbált szerencsét, mely ebben az időben az ókori humanista szellem újjászületésének — reneszánszának — korát élte. Ez az új szellemi áramlat eljutott Magyarországra is, hol Mátyás király és a körülötte kialakult tudós környezet érdeme, hogy hazánkban előbb volt nyomda, mint Angliában, és Budán előbb, mint Bécsben.

Az ősnymtatvány-bibliográfiákban és katalógusokban mindössze két Hess-féle budai nyomtatványt találunk. Ezek egyike az 1473. év korá nyarán elkészült Budai Krónika. Művét a nyomdász az előszóban pártfogójának, Karainak ajánlja ékes latin nyelven. A könyv maga a magyarok történetét írja le, ugyancsak latin nyelven, a bibliai időkötől egészen a krónika megjelenéséig. A mű szerzőjéről vagy

Hess András előszava a Budai Krónikából (1473)

szerezőiről nincs említés. A tudományos kutatások alapján valószínűek látszik, hogy a könyv első része — Róbert Károlyig — egy ma már elveszett, Budán írt kódexből származik, melyből a híres Kézai Simon is merített. A felhasználó régi kézirat eleje nyilván csomka volt, mert a tulajdonképpeni szöveg első szava »Porro« (továbbá), ezenkívül az események elbeszélése — az alkori krónikák szokásától eltérően — nem a világ teremtésével, hanem Noé történetével kezdődik.

A nyomtatvány behatóbb vizsgálata során megállapítható, hogy a mű kéziratát a szedők megosztották maguk között. Három ilyen részlet különböztethető meg a Budai Krónikában. A három részt egyszerre kezdték kiszedni. Ez a módszer meggyorsította a munkát, ugyanakkor az elé a nehéz feladat elé állította a nyomdászt, hogy a szedésrészlet pontosan a lap alján végződjék. Ezt a kódexekben használt és onnan átvett rövidítésjelek sűrűbb vagy ritkább alkalmazásával tudták elérni. Nehéz helyzetbe került azonban Hess a második szedésrész végén, mert a rövidítések ritkább alkalmazása mellett is csak 16 sor jutott az egyébként 33 soros lapra. Helytöltő illusztráció híján úgy segített magán, hogy Róbert Károly haláláról lévén szó a szövegben, egy

15 soros verses megemlékezést nyomtatott az üresen maradt helyre. Ez az önkényes kiegészítés, mely az alkoni nyomdászoknál nem ment ritkaság számba, érdekes fényt vet a korabeli szövegek megbízhatóságára és hitelességére.

Az ízléses antiqua betűkkel és szép széles margóval készült könyvben nincsenek képek, vagy díszes kezdőbetűk. Nagysága a mai lexikonok méretéhez hasonlít, de terjedelme jóval szerényebb: 134 lap. Megmaradt példányai komoly értékek és ritkaságok. Az egész világon ma már csak kilenc példány ismeretes. Ebből egyet az Országos Széchényi Könyvtár, egyet pedig a Budapesti Egyetemi Könyvtár őriz, az első hazai nyomda termékét megillető kegyelettel.

2.

A THURÓCZY KRÓNKA hamarosan követte a Budai Krónikát, ez ugyancsak latin nyelven a magyarok történetét írja le és szerzőjéről, Thuróczy Jánosról van elnevezve. Thuróczy Mátyás udvarához tartozott, a királyi kancellária jegyzője, később személyközi ítélmester volt. Művét, a Chronica Hungarorum-ot (1488) régebben azonosították a fent említett és azonos című Budai Krónikával (1473) és ez utóbbit a Thuróczy Krónika első kiadásának tekintették. Ezt a korábbi feltevést maga a mű cáfolja: az első lapok egyikén ugyanis Tullin városáról (Alsó-Ausztria), mint Magyarországhoz tartozóról esik szó; Mátyás seregei pedig a várost 1485. VII. 29-én foglalták el. Az utolsó esemény, amit a könyv megörökít, Bécs-újhely 1487. VIII. 17-én történt elfoglalása. A mű tehát a fenti időpont után keletkezett. Nem egységes, hanem jól elhatárolható részekre tagozódik. Thuróczy kétszetenül felhasználta a Budai Krónikát is, mert 14 lapja betűhűen megegyezik vele. De nemcsak ezt, hanem még több, különálló forrást is beleágyazott művébe, sőt — koránálk naiv módján — még az

eredeti előszót is belemásolta az egyik kódexből. A felhasznált források között szerepel két híres XIV. századi krónika: a Kézai és a Kálti Márk-féle ún. Bécsi Képes Krónika. Az utolsó száz év története azonban — minden valószínűség szerint — eredeti alkotás, melyet Thuróczy saját kutatásai alapján írt meg. Az időrendben megörökített események után, teljesen külön közli a váradi Rogerius mester Carmen Miserabile-ját (siralmas ének) a magyarországi tatárjárásról. Így ez a könyv mentette meg az utókor számára a XIII. századi magyarországi latin irodalom értékes emlékét.

A Thuróczy Krónika — elkészülte után egy éven belül — két helyen: Brűnmben és Augsburgban is megjelent nyomtatásban. A brűnni kiadás 1488. III. 20-án készült el Stahel és Preimlin nyomdájában. A mű megírása és ki nyomtatása közötti rendkívül rövid idő, valamint az alkori nehézkos közlekedési és egyéb technikai lehetőségek alapján feltételezhető, hogy Thuróczy munkáját — talán Hess budai működésén felbuzdulva — egyenesen nyomtatásra írta. A Budai Krónikához hasonló nagyságú könyv 336 lapot, valamint 42 metszetet tartalmaz és nyomdászának jól beosztott, gondos munkáját bizonyítja. A viszonylag kevés sajtóhiba mellett is feltűnik, hogy a magyar nevek helyesírása kifogástalan. Valamennyi metszetét egy mester készítette. Legelől egy egész lapot betöltő kép áll, mely a honfoglaló hét vezért és népeiket ábrázolja. (A mögöttük levő nyolcadik, a velük jött kabarok vezére.) A metsző komoly tájékozottságáról tanúskodik, hogy a lobogók között van az Árpád-házias sávos zászlaja is. A többi metszet mind királyokat és hadvezéreket ábrázol. A helyesírás és a metszetek magyar vonatkozásainak megbízhatóságából, vagy a szerzővel a nyomtatás alatt fenntartott szoros kapcsolatra, vagy a nyomdában dolgozó magyarra kell következtetnünk.

A magyarok, illetve a »tatórok« bejövetele (A Thuróczy Krónika brűnni és augsburgi kiadásából)

UGYANCSAK 1488. ÉVBEN, június 3-án fejezte be Augsburgban a város híres nyomdásza: Erhard Ratdolt a Thuróczy Krónika második kiadásának nyomtatását; Theobald Feger budai könyvkereskedő megbízásából és költségén. Feger a könyvet az előszóban Mátyás királynak ajánlotta. Az Országos Széchényi Könyvtár a mű két olyan példányát őrzi, melyben az ajánlás szövege a szokásos fekete vagy vörös helyett aranyfestékekkel van pergamenre nyomtatva. Ez az arany-nyomás Ratdolt találmánya volt és ebben az időben ezt a »titkot« csak ő ismerte. A két arany-nyomású példány feltehetően Mátyás király és felesége, Beatrice részére készült és így nyilván korvinák, amit a lapszéli dús, aranyfüst felhasználásával készített díszítések is alátámasztanak.

A 348 lapos és 66 fametszetet tartalmazó könyv nyomtatása már nem az eredeti kézirat, hanem a brünni kiadás alapján történt. Nemcsak a szöveget és illusztrációkat, de még az egyes ívek, valamint a képek beosztását is átvették. Így még több szedőt lehetett egyszerre foglalkoztatni, ami gyorsította a munkát. A brünni kiadás latin szövegének sajtóhülbait kijavították, de számos újabbat követtek el, főleg — a szedők számára nyilván idegen — magyar neveknél. A két kiadás között mindössze 74 nap telt el. Ez alatt kellett a könyvet Brünnből Budára Fegerhez és onnan tovább Augsburgba juttatni, a Feger és Ratdolt közötti tárgyalásoknak lebonyolódnia, a felhasználott fametszeteket elkészíteni és a művet kinyomtatni. A nyomtatványon meg is látszik ez a nagyszerűség. Az ívbeosztás átvétele nem sikerült mindig. A brünni kiadás pontosan nyolc leveles ívei helyett több tíz, hat, sőt négy leveles ív is készült.

Külön figyelmet érdemelnek a fametszetek. Ratdolt nem hagyta el a brünni kiadás egyetlen illusztrációját sem, sőt 24 darabbal többet ad annál. De munkája meggyorsítására és olcsóbbá tételére a 41 király- és hadvezérképhez csak 24 dűcot metszetett. Ezek közül tizenötöt kétszer, egyet pedig háromszor ismételt. Így Péter, II. István és I. Ulászló királyok képehez ugyanazt a fametszetet használta fel, de hogy ez az átlátszó fogása kevésbé legyen feltűnő, a ducokról — egyes felhasználásuk után — kivéstek egy-egy részletet. (V. ö. Kéki Béla cikkével és az ott közölt ábrákkal A Könyvtáros 1954. évi novemberi számában.) A fametszeteket — ahogy ezt a vonalvezetésből meg lehet állapítani — két mester készítette. Alapul a brünni metszetek szolgáltak, de azokat több esetben, főleg magyar vonatkozások-

László király és a leányrabló kun
(A Thuróczy Krónika augsburgi kiadásából)

ban »kijavították«. Így a Mátyás király megváltásához (1548) készült képen a címerben szerepel már a cseh oroszlán is, jöhetett Mátyás csak 1469-ben lett cseh király. A legérdekesebb félremagyarázás a brünni kiadás már említett és a honfoglalást ábrázoló fametszetével történt. Augsburgban a keleties öltözékű magyarokat tatároknak hitték és az erről készült metszetet Rogerius mester Carmen Miserabile-ja elé helyezték »Ingressus Tartarorum...« (a tatárok bejövetele) szövegű felirattal. Találunk az augsburgi kiadásban egy másik, egész lapot betöltő képet is, mely László királyt ábrázolja, amint üldözi a kún lányrablót. Érdekessé megfigyelni a metszet középkori primitívségét: a monda két különböző mozzanatát ugyanazon a képen ábrázolja. Alul a király lovon üldözi a kúnt, ki a lányt elrabolta. Ők küzdenek — immár gyalogosan — a kép felső részében is, míg a lány és a lovak a küzdelem kiemetelet várják.

A nézagok kitöltésére és a minél gazdagabb illusztráció kedvéért 22 csatajelene- tet ábrázoló fametszetet is iktatott Ratdolt a szöveg közé. Ezekhez mindössze — régebbi nyomtatványaiiban már használt — öt dűcot vett igénybe. Ezt úgy érte el,

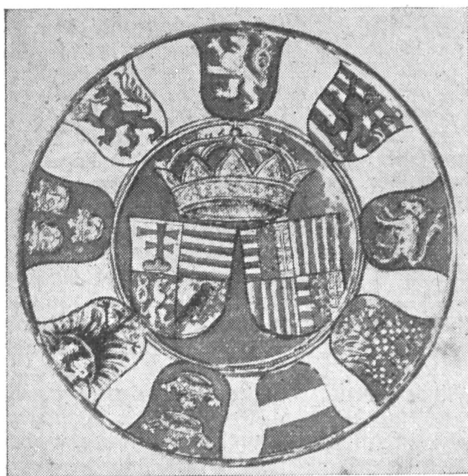
hogy azokat több: öt, hat, sőt nyolc helyen is közölte.

Végül meg kell említeni, hogy a Thuróczy krónika augsburgi kiadása — egy időben — kétféle változatban készült. Az egyik közli — a brünni kiadásnak megfelelően — Bécs és Bécsújhely elfoglalását, Mátyás címei között szerepel »dux Austriae« (Ausztria hercege) és a könyv elején lévő fametszetben Ausztria címere. A másik változatnál mindezek hiányoznak. Ezt az alkori politikai helyzettel tudjuk magyarázni. Mátyás király évtizedes, ellkeseredett küzdelmet folytatott Frigyes német-római császárral. Ausztriai sájkereinek magasztalása Németországban nehezítette volna a könyv eladását, sőt veszélyes is lehetett. A könyv teljes kiadását nyilván Magyarországon, a csomkítottat pedig Németországban kívánták értékesíteni. Alátámasztják ezt a feltevést a fennmaradt példányok korabeli bejegyzései, melyekből megállapíthatók, hogy a teljes kiadást a megjelenés idejében Magyar-, Cseh-, Morva- és Lengyelországban, míg a rövidített kiadást Németországban olvas-

ták. A Thuróczy Krónika mindkét kiadásából több tucatnyi példányt tartanak nyilván az őnyomatványkatalógusok. Értékes tartalma és érdekes illusztrációi miatt világszerte ma is nagy keresettségnek és megbecsülésnek örvend a mű.

Két első, nyomtatásban is megjelent krónikánk vizsgálataból fény derül azokra a szoros összefüggésekre, hatásokra és kapcsolatokra, melyek az irodalom, művészet, politika, történetírás, nyomdatechnika, könyvkereskedés stb. között mindenkor fennálltak. Ezért a régi nyomtatványokkal való foglalkozás nem szorítkozhat és nem is szorítkozik csupán szűk, leíró, bibliográfiai munkára, hanem a tudományok és művészetek széles területét öleli fel. Így nemcsak érdekes, de hasznos is a régi könyvek módszeres, az összefüggéseket felderítő vizsgálata. Al ez különösen olyan esetekben, mikor a nyomtatvány magyar vonatkozása miatt a kutatás népünk történetének eddig ismeretlen, vagy kevésbé ismert területére derít fényt.

Borsa Gedeon

Mátyás király és felesége címerei Ausztria címerével, illetve anélkül
(A Thuróczy Krónika augsburgi kiadásának változatai)

Szerkesztőségünkbe levelezőlap érkezett Wrocławból, Rajmond Stakowskitól: olyan magyar levelező társat vagy társnőt keres, aki megkülönböztetné neki a SZUK(b)P története (rövid tanfolyam) magyar nyelvű kiadását, s a továbbiakban egyéb magyar, német, francia és angol könyveket, amiért ő cserébe lengyel műveket adna. Kéri, hogy aki erre vállalkozik, keresse fel őt levélben. Címe: R. S. Wrocław, ulica J. Stalin 54—55. Polska.

Az amerikai Life és Time című lapok kiadói karácsonyi ajándékkul öngyűjtőket küldtek előfizetőiknek, amelyek egyik oldalán Adenauer, a másik oldalán pedig Rita Game filmsztár arcképe díszel.

□

Marcaliban 180 kötetes fiókkönyvtárat nyitott a Járási Könyvtár az újonnan alakult gazdakörben. (K. B.)

A szakszervezeti könyvtárak és a Könyvtárellátó

A szakszervezeti könyvtárak egyre inkább felismerik, hogy milyen nagy segítséget ad munkájukhoz a Könyvtárellátó: időt és fáradságot takarítanak meg a készen kapott, szak- és raktári jelzetekkel ellátott katalóguscédulák felhasználásával és a könyvtári kötésben szállított legjobb, legújabb könyvekkel. Ennek a felismerésnek tulajdonítható, hogy a Könyvtárellátóval szerződéses viszonyra lépő szakszervezeti könyvtárak száma évről évre emelkedik. Míg ugyanis 1952. végén csak 160 szakszervezeti könyvtár kötött szerződést, 1954-ben már a MEDOSZ-hoz tartozó 75 könyvtár, az Építőkhöz tartozó 300 könyvtár, a Kohászokhoz tartozó 16 könyvtár, a Vasutasokhoz tartozó 10 könyvtár, más szakszervezetekhez tartozó 90 könyvtár, összesen tehát 491 könyvtár kötött szerződést a Könyvtárellátóval és ezek 2,065.000 forint értékben vásároltak könyvet. Ebben az évben 64 bányászati könyvtár kapcsolódik be a Könyvtárellátó szállítási rendszerébe.

A tapasztalatok szerint az üzemi könyvtárak jól jártak a Könyvtárellátónál történő beszerzésekkel: ha például összehasonlítjuk a Könyvtárellátónál vásárló könyvtárak állományát a más könyvesboltokban vásárló könyvtárak állományával, kirívó a különbség. A Rákosi Mátyás Műveltség szakszervezeti könyvtára állandóan a Könyvtárellátónál vásárol és kölcsönzési forgalmának egyheti megfigyelése után megállapítható volt, hogy egyetlen olvasó sem kért olyan könyvet, amely nem lett volna meg állományában. De például a Duna Cipőgyár és a Nemzeti Színház szakszervezeti könyvtára, ahol a vásárlások rendszertelenül és a legközelebbi ÁKV boltból történnek, olyan könyveket sem tud az olvasók kezébe adni, mint Móricz Virág »Apám regénye«, Móricz »Rokonok« című műve, Petőfi összes költeményei, Illés Béla »Honfoglalás«. A magyar nép története, az Olcsó Könyvtár sorozat és még sok más újonnan megjelent könyv. Viszont, ha megnézzük a Könyvtárellátó raktárát és külön ajánló jegyzékét, a felsorolt hiányzó könyvek közül sokat megtalálhatunk.

A hiányokért azonban nem lehet teljesen a szakszervezeti könyvtárosokat okolni. Egyes ÁKV boltok ugyanis vételkednek a Könyvtárellátóval és helytelenül megkövetelik, hogy az állandóan náluk vásárló könyvtárak csak náluk szerzhessék be könyveiket, tiltakoznak a Könyvtárellátóval kötendő szerződés ellen. Ez történt a diósgyőri Lenin Kohászati Művek, a budapesti Villamos- és

Kábelgyár, az EKA szakszervezeti könyvtárával.

Rendet kell teremteni tehát ezen a téren, mert az ÁKV boltok a legjobb akarat mellett sem pótolhatják a Könyvtárellátótól történő vásárlásokat, s azokat az előnyöket, szolgáltatásokat, melyeket a Könyvtárellátó tud adni.

A Könyvtárellátóval kötött szerződés más szempontból is előnyös; az építőipar területén például a központosított könyvbeszerzés megmozgatta a megyei bizottságokat, területi bizottságokat stb., ezeknek foglalkozniuk kell a könyvek megrendelésével, elosztásával; ezzel jobban megismerik könyvtáraikat, többet törődnek velük. Az is nagyjelentőségű, hogy szerződésben lekötött összegeket már nem lehet más célra felhasználni, ezt minden körülmények között a könyvbeszerzésre kell fordítani. A Könyvtárellátó szolgáltatásai azonkívül lehetővé teszik, hogy a szakszervezeti könyvtárakban fokozatosan kialakuljon a könyvtárak egységes kezelési rendszere.

Sajnos, a Könyvtárellátóval való szerződés-kötés a pénzellátás rendszertelensége is gátolja, mivel lehetetlenné teszi a tervszerű vásárlást. Például a borsodi szénbányászati tröszt évi 160.000 forintos kulturális keretéből csupán 6000 forintot fordított könyvbeszerzésre, másutt (a győri Csavagányban) a könyvbeszerzési keret rovására a labdarúgó-csapat szükségleteit fedezik.

A Könyvtárellátó fejlődése, jelenlegi munkája azt mutatja, hogy ma már megfelelően el tudja látni a rendelések lebonyolítását. De itt nem állhat meg, ennél többre kötelezi a vele szemben támasztott igény. Nem elég a rendelések, a munka gépies részének jó elvégzése. A jelenlegi szervezete már nem elégséges ahhoz, hogy tartalmi kérdésekkel is foglalkozhassék és színvonalasabb tanácsadó és ellenőrző munkával is segítse az üzemi könyvtárak állománygyarapító tevékenységét. Sok példa igazolja, hogy erre a segítő tevékenységre valóban szükség volna: a Borsodnádasdi Lemezgyár rendelésében szerepl »Energiaigazdálkodás az élelmiszeriparban« (ára 94 forint), a komáromi Lenfonó megvásárolta »A könyvtárellátó alapfokú tankönyve« című könyvet, viszont az ugyanakkor ajánlott »A cseh és magyar nép közös küzdelmei« című művet nem rendelte meg, holott ez a könyv Komáromban komoly jelentőségű. A bátaszéki Vasutasok Kultúrotthona megvásárolta a »Plasztiikai sebészet

és műtétan» című könyvet. (ára 100 forint), a Duna Bútorgyár könyvtárosa viszont nem vásárolta meg az olvasóit szakmailag is érdeklődő »Régi magyar bútorok« című szép kiállítású könyvet. A vasas üzemek rendeléseiben található magas színvonalú meteorológiai szakkönyvet, a textilüzemeknél különféle orvosi szakkönyveket stb. Arra is sok példát lehetne felhozni, hogy a sorozatokat hiányosan vásárolják, nem törek-szenek kiegészítésükre. A beszerzett mű-veket műfaji megoszlásában aránytalansá-gok tapasztalhatók: vannak könyvtárak, amelyek csak magyar klasszikusokat vá-sárolnak és elhanyagolják a fontos poli-tikai művek beszerzését.

Ezek a tények rámutatnak arra, hogy nem elégséges, ha a Könyvtárellátó gé-piesen teljesíti a rendeléseket. Az álló-mánygyarapító munka ellenőrzésére is szükség van, szükség van arra, hogy a

Könyvtárellátó tartalmilag is mérlegelje a befutó rendeléseket és a hibákra fi-gyelmeztetve, tanácsot adva, elejét vegye a helytelen beszerzéseknek. Meg kell te-hát teremteni annak a lehetőségét, hogy a Könyvtárellátó képes legyen a szak-szervezeti könyvtárakat hatékonyabban támogatni. Ez az igény állandóan erősö-dik, hiszen a SZOT elnöksége álláspontja szerint is fokozatosan minden szakszervezeti könyvtár bekapcsolódik a Könyv-tárellátó hálózatba. Ehhez azonban sokkal nagyobb figyelmet kell fordíta-nunk a Könyvtárellátó munkájára, meg kell kapnia a szükséges anyagi és lét-számbeli segítséget. Ki kell bővíteni há-lózatát, tájégszegenként fiókokat kell létrehozni. Dolgozóira pedig egyre in-kább az a feladat hárul, hogy ne csak el-adók, adminisztrátorok legyenek, hanem képzett, könyvtári munkában járatos szakemberek.

Zalai Sándorné

KÖNYVKIADÓINK FELSZABADULÁSI KIADVÁNYAI

Felszabadulásunk 10. évfordulóját könyv-kiadóink számos könyv megjelentetésével ünne-plik meg.

A Szikra kiadta Nemes Dezso: »Magyarország felszabadulása« c. dokumentumkötetét, amelynek bővebb ismertetése lapunk e havi számának irodalmi tájékoztatójában olvasható. Ugyancsak megjelent már »A szovjet hadsereg felszabadított hadműveletei Magyarországon« című, fényképek-vel illusztrált füzet, amely szovjet hadparancsokat, hadászati leírásokat tartalmaz. Hasonló jellegű Tóth Sándortól »A Vörös Hadsereg fel-szabadított harcai«. Ugyanezen időszak idevágó dokumentumai (újságcikkek, hadparancsok stb.) kerülnek az olvasók kezébe a »Felszabadulás« címmel tervezett kötetben.

Régi adósságot ró le a Szikra a magyaror-szági partizáncsoportok működését bemutató so-rozat kiadásával. Az egyes csoportokról szóló színes és izgalmas könyveket a harcokban részt vett partizánok írták. Megjelenik Fehér Lajos »Harcunk Budapestért« (második kiadásban); Fekete Mihály: »Miskolci partizánok«; Földes Mihály: »Ujpesti partizánok« (második kiadás-ban); Szilvási Lajos: »A Nógrádi-csoport«; és Dékán István hasonló tárgyú könyve. Dobozy Imre regénye »A fegyverek beszélnek«, egy magyar fajú felszabadulásának előzményeit és az új élet megindulását ábrázolja.

A kommunistáknak a felszabadulásig vívott küzdelmeiről szól a »Hösi harcok emléke« című kötet, amelyben mintegy 50 régi munkásmoz-galmi harcos visszaemlékezéseit olvashatjuk. Braun Evának, a kommunista ifjúmunkás vér-tanúnak állít emléket Kántor Zsuzsa könyve: »A feledhetetlen ifjúság.« Az ezereves jussérta« címmel foglalja kötetbe a Szikra, a Szabad Föld 1948. évi nagy pályázatára beérkezett pályamű-vek legjobbait a földreormról. Vas Zoltán már megjelent »A fény felé« című művében regény-szerűen írja le a forradalmi szocialista ifjúság első világháború alatti tévelykenységét, szerepét a Tanácsköztársaság idején és az ellenforradalmi rendszer első éveiben; a könyv főszereplője Kor-vin Ottó.

A Szépirodalmi Könyvkiadó április 4-re »Kö-szöntő« címmel javarészt élő magyar írók, költ-ők verseiből, novelláiból, regényrészleteiből vá-logatott antológiát ad ki, amely társadalmunk nagy változásának előzményeiről, magáról a fel-szabadulásról és az azóta elért eredményekről szól. — Már megjelent Hegedűs Géza: »A sötét-ség utolsó órái« című regénye a háború utolsó néhány hónapjáról és Mesterházi Lajos »Tanú-ság« című regénye Budapest ostromáról és fel-szabadulásáról, továbbá Déry Tibor: »Két emlék« című kötet, amelynek egyik része a »Börtön-napló« (a 30-as évek emlékei), másik része a 44-es idők korrajza: »Emlékezesek az alvilág-ból.« Még nincs címe Kovai Lőrinc nagy regé-nyének, amely felszabadulás utáni életünk nagy változását ábrázolja. Ugyancsak új életünkről szól Boldizsár Iván regénye: egy ember egy napjának eseményeit mondja el, a címe: »Reg-geltől reggelig«.

Az Irószövetség kiadója, a Magvető, kiadja Si-pos Gyula verseskötetét, »Tíz év« címmel, vala-mint Kónya Lajos naplószerű feljegyzéseit az 1942-es doni csatáról »Az eladott hadsereg« cím-mel és újabb kiadásban Darvas József korrajzát, a »Város az ingoványon«-t.

Az Új Magyar Könyvkiadó öt mű újabb ki-adásával emlékezik meg a felszabadulásról. Meg-jelenteti Szimov: »Harcban Budapestért«, Gon-csar: »Zászlóvivők«, Szimov: »Nappalok és éj-szakák«, Tvardovszkij: »Vaszilij Tyorkin« című kötetét és a Szovjet költők antológiáját.

Az Ifjúsági Könyvkiadó kiadja a magyar történe-lem nagyjainak — politikusok, írók stb. — vá-logatott írásait a magyarság jövőjéről. »A holnap elébe« címmel. »Az ezerszínű Magyarország« című kötet sok képpel illusztrált írásokat tartal-maz hazánk különböző tájairól, ezeknek hagyó-mányairól és mai életéről. Hárs László: »Majd a gyerekek« című regénye Budapest ostromá-ról és felszabadulásáról szól. Újabb kiadásban jelent meg Illés Béla: »Fegyvert s vitézt ének-lek« című népszerű regénye.

MOSZKVAI ÉLMÉNYEK ÉS TAPASZTALATOK

II. rész.

Antikváriumokban

Az antikvár üzletek külsőleg alig különböznek a szortiment boltoktól. Itt is műfajok szerint világosan megjelölt részlegek vannak és sok vitrin. A pulton karotékok a raktáron lévő könyvek jegyzékével. A kért könyvet az eladók szívesen adják kézbe. Az antikváriumok általában könyvárjegyzék alapján vásárolnak, az irányjegyzékben nem található könyvek árát a könyvszakértők állapítják meg, összehasonlítás, értékelés útján. Sok régi szakemberünk van és gyakran sor kerül arra, hogy a szakértői becslés döntse el egy-egy régi könyv árát. A könyvek értékelésénél a szabály, hogy 1942. óta megjelent könyvek ára nem lehet magasabb, mint az eredeti volt. Természetesen a vételnél a könyvek állapotát nagymértékben figyelembe vesszük, valamint azt is, ha a könyvnek művészi kötése van. A vételár 20 százalékkal alacsonyabb, mint az eladási ár és ezt semmiféle adó nem terheli. Olyan könyveket, amelyek akár az antikváriumokban, akár a könyvkereskedésekben felesleges példányszámban vannak, nem vásárolnak meg. A vásárolt könyveknek az eladási árát, az eladónak adott nyugta számát, a vásárlás évét, hónapját, a kötés belső oldalára vagy a könyv utolsó lapjára rábélyegzik, vagy tintával, tintaceruzával ráírják. Többkötetes munkáknál az első kötetre jegyzik fel mindezeket. Az utasítások határozottan tiltják, hogy a boltokban és a hozzátartozó helyiségekben fel nem leltározott könyveket tartsanak.

*

A moszkvai politikai műveket terjesztő boltban is állandóan nagy tömeg vásárol. Az eladók alig győzik a munkát. A vevők a most megjelent Politikai Gazdaságtan Tankönyve mellett a régebbi és új kiadványok iránt érdeklődnek. A boltvezető elmondja, hogy a megjelenő könyvek egykettőre kifogynak. A raktáron lévő könyvekről itt is kartoték áll a vevők rendelkezésére. A kartotékokon nemcsak bibliográfiai felsorolás van, hanem minden könyv annotációja is. A boltból hét utcai kioszk tartozik. A jelentékeny forgalom nagy részét egyéni vásárlók teszik.

Könyvterjesztés a falvakban

A könyvekkel a falut a szövetkezeti boltihálózat látja el. A szövetkezeti boltok 1921-től foglalkoznak a könyvek terjesztésével. A Nagy Honvédó Háborúig

a szövetkezeteknek saját könyvnyagykereskedelmi hálózatuk és külön könyvkereskedelmi osztályaik voltak. A háború következtében a szövetkezeti könyvterjesztési részlegeket megszüntették. Ezt a feladatot időlegesen az állami könyvkereskedelem látta el, majd a háború befejeztével a szövetkezeti könyvkereskedelmet újra kiépítették. Erőteljesebben a szövetkezeti boltihálózat 1949-ben kapcsolódott a könyvterjesztésbe. A szervezet felépítésében, újjáépítésében az állami könyvkereskedelem is segített. Az állami könyvkereskedelem instruktorai oktatták a szövetkezeti boltok eladóit, megszervezték a könyveladást. Nagykereskedelmi tevékenységet azonban a szövetkezetek a háború után már nem folytattak.

Az a rendszer alakult ki, hogy az állami, járási boltok látják el a szövetkezeti boltokat könyvekkel. Ennek előnye megmutatkozott abban, hogy mindazt az energiát, amelyet eddig a szövetkezeti hálózat a nagykereskedelmi tevékenységre fordított, most a szövetkezeti szervezet a boltihálózat könyvellátásának és könyvkereskedelmének megjavítására tudta felhasználni. Ennek eredményeként 1949-hez viszonyítva már 1953-ban megduplázódott a falusi könyveladás; 1955-ben pedig az 1953. évi forgalom kétszerese várható. A szövetkezeti boltok szortimentjében a következő szakrend alakult ki:

1. Politikai művek,
2. Mezőgazdasági művek,
3. Szépirodalmi és gyermekkönyvek,
4. Tankönyvek,
5. Népszerű tudományos művek,
6. Reprodukciók és térképek,
7. Egyéb.

A szövetkezeti boltokban lévő készlet arányát általában a következőképpen szabják meg: Politikai könyvek 25 százalék, mezőgazdasági 20 százalék, szépirodalmi és gyermekkönyvek 40 százalék, reprodukciók, térképek 9 százalék, egyéb 6 százalék. A szövetkezeti boltokban általában elv, hogy annyi könyvnek kell lenni, hogy ez 120 napos forgási sebességnek feleljen meg.

A szövetkezeti boltok dolgozói a könyv után jutalékokat kapnak és ez gyakorlatilag jól bevált.

Az állami könyvkereskedelem dolgozói, instruktorai segítik a szövetkezeti könyveladást. Ez a segítség megnyilvánul

nul abban is, hogy a szövetkezeti könyveladókát könyvszakoktatásban részesítik.

A szövetkezetek könyvnapokat, könyvheteket, könyvvásárokat rendeznek és ebbe bevonják a helyi Komszomol alktívákat, a falusi értelmiséget és az iskolai tanulókat.

A szövetkezeti boltok széles körben alkalmazzák a mozgó terjesztést, falvakban, utcákon, tereken, vásárokon és rendezvényeken árusítanak.

A szövetkezeteknek joguk van az átvett és 3 hónapon belül nem értékesíthető könyveket kicserélni, azonban ellenőrzik, hogy a szövetkezeti bolt megtette mindent annak érdekében, hogy a könyveket értékesítse. Nem cserélhetők olyan könyvek, amelyek időközben elavultak vagy megrongálódtak.

Több mint 27 ezer szövetkezeti bolt foglalkozik könyvterjesztéssel. Az állami könyvkereskedelemnek csak városokban vannak boltjai. 1955-ben minden járási székhelyen állami boltokat nyitnak és kibővítik a városi bolt-hálózatot is.

A dolgozók képzése

A könyvkereskedelmi dolgozók oktatása széles területen folyik. Tömeges oktatást szerveznek olyanok számára, akik a könyvkereskedelemben kezdők. Egyéves iskolán vesznek részt, akik 10 osztályt végeztek, 2 éves iskolán azok, akik csak 7-et. A tanulók munkakezdjük felét az iskolában, másik felét gyakorlati munkában az üzletekben töltik. Ezekből kerülnek ki az eladók. A könyvkereskedelmi tanulók számára 6 hónapos kurzust tartanak. Az üzletekben külön erre kijelölt dolgozó tanítja őket és hetenként kétszer négy óra elméleti oktatásban részesülnek.

A könyvkereskedelmi technikumon áruforgalmi előadókat, üzletvezetőket, üzletvezető helyetteseket, részlegvezetőket képeznek ki. A tanulás időtartama az iskolai végzettségtől függően 3, illetve 2 év. Az első évben elméleti oktatásban részesülnek, a másodikban már üzletben is dolgoznak, a harmadik év végén szintén gyakorlati munkában vesznek részt. A technikai hallgatók ösztöndíjat kapnak. Ilyen technikum van Moszkvában, Novosibirszkban, Leningrádban. Az iskola végzetével a hallgatókat az ország különböző könyvesboltjaiba küldik. Azok számára, akik csak 7 osztályt végeztek, az általános műveltség megszerzéséhez szükséges tárgyakat is tanítják: irodalmat, orosz- és angol

nyelvet, matematikát, algebrát, történelmet, gazdasági földrajzot, kémiát, fizikát és politikai gazdaságtant. Ezenkívül az alábbi speciális tantárgyak vannak: könyvtörténet, nyomdászat, kiadói munka, a könyvkereskedelmi munka szervezése és technikája, kereskedelmi számban, könyvismeret, tervezés, könyvellés, testnevelés, sport. A technikai hallgatók számára speciális előadásokat is tartanak, színházakba, múzeumokba viszik őket.

A kereskedelmi főiskolán minden évfolyamnak van könyvkereskedelmi szakrészlege.

A kiadókkal való kapcsolat

Moszkvai kiküldetésünk alkalmával meglátogattuk a legjelentékenyebb kiadókat, a Szovjetunió egyik legjelentősebb nyomdáját, a Kiadói, Nyomdai és Könyvkereskedelmi Főigazgatóságot, boltokat, könyvtárellátókat, raktárakat.

A magam részéről a legfőbb tapasztalatként azt hoztam haza, hogy a könyvkiadók munkájukat olyan alaposan, tudományos felkészültséggel végzik, amelyek már eleve biztosítják azt, hogy olyan könyvek jelenjenek meg, amelyek nemcsak szükségesek, de a kultúrát hatalmas léptékekkel viszik előre. Gondoljunk csak arra, hogy mielőtt egy mű megjelenik, tudósok, szakemberek elemzik, bírálják a kéziratot és arra, hogy a vezető kiadók szerkesztőségében tudományos fokozatot elért munkatársak dolgoznak.

A könyvek ára, kiállítás, a kiadói, nyomdai és könyvkereskedelmi apparátus összefogása, magas fejlettsége, mindezek lehetővé teszik az olvasók igényeinek kielégítését és valósággal termelik a szovjet élet talaján az új olvasókat is.

Könyvkereskedelmi szempontból legfőbb tanulság, hogy a könyvterjesztési szervezetnek még jobban kell feltárnia, kielégítenie az olvasók igényeit, jobban kell ismernie saját területét. Ugyanakkor azonban a szovjet tapasztalat élesen mutat arra, hogy kiadóinknak példaként kell tekinteni a szovjet könyvkiadás magas tervszerűségére, amely módot ad a közvéleménykutatásra azzal, hogy időben a könyvterjesztés rendelkezésére bocsátja a tematikai terveket. A kiadónak jobban kell számolniuk a könyvterjesztés véleményével mint olyan véleményvel, amely a közönség helyes igényeinek tolmácsolója, de egyben reális ismerője is.

Zala Imre

A kézirat a kiadónál

A lektor munkájáról

Lektor magyarul olvasó-t jelent, s ez a fogalom meg is határozza munkájának lényegesebb, fontosabb részét. A lektor — olvasó, de olyan olvasó, akinek irodalomtörténeti és irodalomelméleti képzettsége, s az átlag-olvasóénál fejlettebb művészi ízlése és kritikai érzéke van. Ezek a képességei teszik alkalmassá arra, hogy valamelyik könyvkiadó vállalat alkalmazottjaként bírálatot mondjon az eléje kerülő irodalmi alkotásokról — még nyomtatásban való megjelenésük előtt, s elméleti felkészültsége segítségével feleletet adjon arra a gyakorlati kérdésre: vajon az illető irodalmi mű rendelkezik-e azokkal a művészi és eszmei erényekkel, amelyek feladata betöltéséhez, az olvasó gyönyörködtetéséhez és neveléséhez elengedhetetlenül szükségesek. Egészen természetesen, hogy a lektor a mű erényeit és hibáit azon a hatáson méri le, amit az illető mű reá, az első olvasóra gyakorol. Elsődleges kötelessége tehát előítéletek nélkül, minden külső szempontot félretéve közeledni a műhöz s engedni, hogy az kifejthesse hatását az ő átlagosnál fejlettebb politikai és kritikai érzékére, ízlésére. A műről alkotott véleménye nem lehet más, mint ezeknek a hatásoknak szavalkában való megfogalmazása.

A lektor tehát tulajdonképpen kritikus munkát is végez. Ő a mű első kritikus, aki azzal a tudattal fogalmazza meg ítéletét a műről, hogy az írónak — ha a bírálatot elfogadja — még módjában van rajta változtatni. Ebben a tevékenységében a hibák vizsgálata a fontosabb, hiszen az erények — akár kicsinyek, akár nagyok — mindenképpen a megjelentetés mellett szólnak, a hibáknál azonban különbséget kell tennie a lektornak olyan hibák között, amelyek a mű kiadását meggátolhatják, s olyanok között, amelyek ugyan lerontják a mű általános irodalmi színvonalát, de kiadhatóságát nem befolyásolják.

Mikor a kézirat hibáinak kijavítására

a lektor javaslatot tesz az írónak, elsősorban a kiadhatóságot befolyásoló hibák javítását javasolja (ha ezek a hibák egyáltalán javíthatók) — itt a lektor nem tehet engedményeket. Viszont semmiképpen sem szabad mindenáron arra törekednie, hogy teljesen hibátlan művé javíttassa a kéziratot. Azoknak a hibáknak megbírálását, amelyek a kiadhatóságot nem befolyásolják — ha az író nem ért egyet javításukkal — nyugodtan a könyv jövődő kritikusra bízhatja.

Milyen hibák gátolhatják meg a mű megjelenését, s milyenek nem? Ez a kérdés a lektori munka sarkalatos kérdése s nem lehet rá minden esetben érvényes, elvont tételek formájában válaszolni. Persze, vannak olyan alapvető követelmények (a valóság hű tükrözése, a megjelenítő erő, a kifejező stílus stb.), amelyek nélkül nemcsak megjelentethető könyv nincs, hanem egyszerűen irodalom sincs. Az esetek nagyobb részében azonban nem ilyen végletes formában vetődnek fel a megjelenést gátló hibák; ilyenkor csak az egész mű elmélyült vizsgálata és elemzése teheti megnyugtatóvá — sajátmaga számára is — a lektor döntését.

Mindez, amit a hibák elemzésének fontosságáról elmondtam, természetesen nem jelenti azt, hogy a lektor a mű erényeit figyelmen kívül hagyja. Ha munkája természetéből fakadóan a hibák feltárására és javítására kell is elsősorban törekednie, meg kell látnia — még a teljesen gyenge kéziratokban is — a jót, a művészileg értékeset. Erre különösen fiatal, kezdő írók munkáinak olvasásakor van szükség. Hiszen ezekben a kezdő íróknak legtöbbször a lektor az egyetlen hozzáértő olvasója, s véleménye egész későbbi munkásságuk alakulására döntő hatással lehet. Különösen fontos tehát, hogy a lektor megmutassa nekik hibáik mellett azokat a művészi erényeket, amelyeket öregbíteniök kell — ha egyálta-

labán tehetségeselek. Ha nem, azt is legjobb félreérthetetlenül megmondani, nehogy hiú reményeket ébresszünk valakiben s esetleg egész életét vakvágányra futtassuk.

Kísérjünk most végig egy kéziratot attól a pillanattól kezdve, amikor az író a könyvkiadóhoz benyújtotta.

Minden benyújtott művet legalább két lektor olvas el. Véleményüket írásba foglalják a könyvkiadó vezetői számára. Ez a lektori vélemény részletesen ismerteti a mű tartalma mellett művészi erőnyeit és hibáit, bírálatot mond szerkezeti felépítéséről, alakábrázolásáról, stílusáról stb., s végül állást foglal a kiadhatóság kérdésében. Két egybehangzó lektori vélemény általában elegendő ahhoz, hogy a kiadó döntsön a kézirat ügyében. Eltérő vélemények esetén újabb lektorálás következik. Akár alkalmas a mű a megjelentetésre, akár nem, a lektorok előszóval vagy (vidéki íróknak) levélben közlik az íróval a kiadó véleményét. Ha kiadásra alkalmasnak tartja a művet a kiadó, akkor főleg a javítanivalókat beszélnek meg; a lektorok esetleg javaslatot tesznek egyes hibák kijavításának módjára. Ezek a javaslatok azonban csak akkor érik el céljukat — ha valóban javaslatok maradnának, nem válnak követelésekké. Legtöbbször úgyis csak arra jók, hogy az író képzeletét megmozgassák; az esetek túlnyomó többségében az író a javítás sokkal kézenfekvőbb és művészeibb módjaira talál rá, ha a javítás szükségességéről valóban meggyőződött. A megbeszélés célja tehát elsősorban az író meggyőzése, nem pedig bizonyos javaslatok elfogadtatása. Lektori munkánk egyik hibája éppen az volt egészen a legutóbbi időkig, hogy a mű belső művészi törvényeinek megértése nélkül, irodalmon kívüli szempontokat tekintünk az íróval elfogadtatni.

Amikor a lektor javaslatot tesz az írónak bizonyos hibák kijavítására, természetesen figyelembe veszi az író tehetségének sajátosságait, művészi fejlődésének jelenlegi fokát, s már eleve nem szorgalmazza az írot olyan hiányosságok javítására (még ha azok javítása előnyére válna is a műnek), amelyek vagy meghaladják az író jelenlegi képességeit, vagy amelyeknek javítása az író egész eddigi munkásságának tanúsága szerint reménytelennek látszik. Ha például a lektor tudja, hogy X író valamennyi regénye egymástól szinte függetlenül is megálló, elbeszélés-szerű epizódokból van felépítve, új regényében se kívánja tőle, hogy maradtéktalanul eleget tegyen a regényszerkesztés törvényeinek. Megtörténik, hogy kezdő író regénnyel jelentkezik. A regény egész művésziileg gyenge, kiadhatatlan, de van néhány egészen jó, érdekes,

cselekményes részlete. Jogosnak látszik a következtetés, hogy a szerző, mint novelláíró jobban megállná a helyét. A lektor tehát a regény újrajrása helyett azt javasolja, próbáljon novellákat írni a regény anyagának arra alkalmas részeiből. Fiatal írónál különösen vigyázniuk kell a lektornak, hogy javaslatai a fiatal író tehetségének sajátos vonásaival és mesteriségbeli tudásának színvonalával összhangban legyenek. A kiadók általában arra törekcsenek, hogy lektoraink egy-egy író egész életművét megismerjék, hogy fejlődését is figyelemmel kísérhessék. Ugyanannak az írónak a műveit rendszerint ugyanaz a lektor olvassa és szerkeszti.

Miután az író a lektorok javaslatait elfogadva átdolgozta a kéziratot (erre persze nem minden esetben van szükség), a kiadó főszerkesztője a kézirat lektorainak egyikét bízza meg a mű megszerkesztésével. Ő lesz a mű felelős szerkesztője, az ő neve kerül rá a címoddal hátulapjára. A felelős szerkesztő felel személyileg azért, hogy a mű ideológiai és művészi szempontból egyaránt elér egy bizonyos színvonalat. Felelős szerkesztői munkája azzal kezdődik, hogy megégyeszer, nagyon figyelmesen elolvassa a kéziratot, kisebb stílusstilkai és ábrázolásbeli hibák és következetlenségek javítását javasolja esetleg az írónak, bejelöli a kéziratba a nyomdai jelzéseket (típopgrafizálja a kéziratot), a nyomdai szedés és tördelés munkáját ellenőrzi s végül impimál, azaz megadja az engedélyt a könyv nyomására. Az ő feladata megtervezni — a képlektor segítségével — a könyv külső formáját, megrajzoltatni borítólapját és belső illusztrációit. Egy szóval: egészen addig törődik a művel, amíg az könyvalakban meg nem jelenik.

Mindaz, amit eddig elmondtam, azt bizonyítja, hogy a lektori munka — lelkiismeretesen és hozzáértéssel végezve, nem adminisztráció, hanem az alkotó munkának egy fajtája. Kellő alázattal, az elengedhetetlenül szükséges kritikai érzék, izlés és elméleti felkészültség birtokában végezve, íróknak és irodalommal egyaránt hasznára lehet. De éppen ilyen nagy kárt is okozhat, ha mechnaikusan, bürokrata módon végzi valaki.

Végezetül: hadd zárja ezt a néhány megjegyzést az a gondolat, hogy a jó lektort rátermettsége és szakmai felkészültsége mellett bátorságáról, az újszerű megoldások iránti fogékonyságáról és lelkesedéséről lehet megismerni. Egy elsikkadt jó könyv többet árthat az irodalomnak, mint öt megjelent gyenge könyv. A lektornak minden erejével és tudásával arra kell törekednie, hogy minden jó könyv eljusson a megjelenésig.

Szabó Ferenc

Hogyan látja az író a lektor munkáját?

Mióta könyvkiadó van, általában mindig akad valaki, aki könyvnyomtatás előtt elolvassa a kéziratot s véleményt mond róla: érdemes vagy méltatlan a kiadásra. A kapitalizmusban rendszerint olyan mellékszövege is van ennek, hogy „üzlet-é vagy sem egy kézirat kiadása. A felszabadulás előtt is voltak nálunk lektorok, de túlsok eszmei igénnyel nem léptek fel. Három éve mesélte el Szabó Pál egy konferencián, hogy ő bizony felszabadulásunk előtt jónéhány könyvét úgy írta meg s úgy látta meg nyomtatásban, hogy lektorral nem is találkozott. »Süket volt a levegő körülöttem« — emlékezett vissza erre az időre s az az egyetlen lektor is, aki szóba állt vele, mindössze annyi »eszmei támogatást« adott neki, hogy »ugyan ne bántsa már azt a közözöttályt, úgylis bántják eleget«. Ennyit kapott a múltban... A jellemről viszont azt mondta: felemelő érzés azt tudni, hogy lelkiismeretes, becsületos, hozzáértő és kommunista lektor olvassa el kéziratát s őszinte segíteni akarással mondja el észrevételeit, tanácsait. Az Új Föld megírásánál tapasztalta ezt Szabó Pál, mikor a közel ezer oldalas kéziratról 51 oldalas véleményt kapott és ennek nyomán, írói önértéztől is hajítva, lényegesen megjavította regényét.

Természetesen, ahány író, amennyi lektorral kerül össze, annyiféleképpen alakul kapcsolatuk, együttműködésük. Szabó Pál *Új Föld* című regényén sokat és szívesen javított lektorai tanácsára, viszont már a *Hajdu Klári* felett jócskán vitáztak egy másik lektorral. Pár éve még akadt olyan lektor, aki jól ismerte egy, azóta második kiadásra kerülő regény érényeit, mégsem ajánlotta kiadásra — bizonyos »meggondolások« alapján. Viszont az is előfordult, hogy a lektorok látták a — később nagy port felvert — regény eszmei és művészi gyengéit, de nem szóltak az írónak s a regény kijavítható hibáival együtt jelent meg, egyszerűen azért, mert *túlságosan is tisztelték az író*... A fiatalok legtöbbje olyan témát és úgy szeretne megírni, ahogy előtte még senki (természetes írói szándék ez) s éppen saját koráról; nem egy lektor igen »elgondolkozik« ilyenkor s ennek következtében az első könyvkiadást jelentkező indúrió írók elbeszéléskötetei, az antológiák, olyan *középszerű*, kizárólag a járt úton mozgó művekkel telnek meg, melyekkel »biztosan nem lesz semmi baj«. A *lektori óvatosság* különösen éles módon nyilvánkozott meg a drámai lektoroknál, a *dramaturgok*nál, ezek »műhelyében« nem ritka az az eset, hogy egy drámai szerzővel *tucat* változatot készíttetnek min-

denféle, s tegyük hozzá: a közvetlen napi szempontok alapján. Nemcsak a drámaírók, a prózai szerzők is mesélhetnének az óvatosságnak olyan megnyilvánulásairól is, amilyenre példát Zelinszkij is idéz *Osztrovszkij* esetében: hogyan operáltak ki egy-egy figurájukat, eseményzálukat a »fekete-fehér ábrázolás« bajt nem okozó módszerében bízó lektorok. Az ilyen *sebeszi*, ne resteljünk ma már bevállani: a hályogot operáló gyógykovács esetére emlékeztető »gondolkodás« évekre visszavetette nem is oly régen egy-egy dráma vagy regény nyilvánosságra jutását. Az eszmei tisztázás fontos elvét gyakran nem követte a *művészi igényességre serkentés*. *Fábián Zoltán* *Utak* című elbeszéléseinek eszmei tisztázásával például sokat segített a lektor, ám megállt a félúton: a megtalált helyes befejezés művészi megformálásánál megelégedett az elszórt megoldással. Hogy a magam tapasztalataiból is idézzek: ugyanazon lektor, aki első kötetem összeállításánál rá akart beszélni egy olyan novella megírására, melytől riadtan húzódoztam sematikus s tanító költemény jellege miatt, hónapok múltán *Jöreménység* című hosszabb elbeszélésem előkészítése során nagy megértéssel s mondhatom: *alkotói hevülettel* segített, hogy ez a legnagyobb nehézségeket feltáró írás tetterre, kommunista helytállásra mozgósító hatását elérje. Egy szó mint száz: *ahány mű, annyiféle képpen alakul hát a lektor és író kapcsolata*.

Soktáig lehetne példálózni. Inkább ideírom, milyenek gondolom a lektor, aki gondoljaiban veszi az író drága gyermekét, a kéziratot. Mindenestre olyan »hivatalos olvasóval« ülök szívesen szemközt a tárgyalóasztalnál, akiről tudom, hogy eszmeileg biztosan tudja a marxizmus-leninizmust önállóan alkalmazni s éppen anynyira otthon van mondjuk a diósgyőri munkások, a hódmezővásárhelyi tanyasi parasztok, a Kossuth klub értelmiséginek életében, mint az író s amellett ízlését, mérlegelő képességét a világ-és magyar irodalom javán fejlesztette. E három dicséretes, de alapvetően szükséges jó tulajdonság mellett igen lényeges még a *megértő türelem* is, lévén nem mind-egyik író a marxizmus tanszéki előadója s nem Balzac, Móricz vagy Solohov tökélyével alkot. Ezzel a tulajdonsággal karófogvást jár az is, hogy az általam szerezett lektor *rendkívül fogékony az új iránt*. Ebből eredően tud *lelkesezni* s az okos lelkesedés mellett ki is *mer* állni, jól tudván azt, hogy az új, szokatlan megoldású, hangvétellű, első olvasásra meghökkentő művek közül kerülnek ki általában a remekművek. (Hiszen az új remek sosem

régi recept szerint születünk.) Ez a lektor nem stüllyeszti el az ilyen előd-méltküli kéziratokat, hanem inkább világra segíti jönni. Ha ilyen a lektorom, nyilván igen meggondolkoztat javaslataival, mert tudom róla, hogy nem akar rámerőszakolni történésbeli, megformálási elképzeléseket, stílusomat sem akarja a saját szavajára szerint átgyomlálni. Az ilyen lektor szaván nem érzi az író, hogy pozíciójánál fogva fölényben tudja magát vele szemben, hogy elrendel vallamit, amit az írónak ajánlatos végrehajtani... Lehetne még sorjázni a lektor kívánatos tulajdonságait, de úgy vélem, az arcél és feladat így is világos: (S számómra az a legmegnyugtatóbb, hogy ezeket a vonásokat nem képzeletem szülte most, hanem lektor ismerőseimről kellett csupán leje-

gyeznem. Lehet, hogy nyugodt lélekkel egyetlen nevet még nem tudnék ide írni, hogy X. Y. lektor ilyen, de *legtöbbször* nagyon kezd már hasonlítani ehhez a meg nem nevezetthez. És ez örvendetes, az írók bizalma ezért növekszik a lektorok iránt).

Arról, hogy *gyakorlatilag* hogyan dolgoznak együtt, kevés szóval ezt mondhatom: a lektori tanácsok alapján az író ereje és ideje szerint javít a művön, beleír, kihagy, átkölt részeket, tompít jelzőkön, erősebb, fényesebb szavakat ír be, egyszóval addig formálgatja művét, míg egyszer — nyomdakész lesz. Ilyenkor látja az író, hogy akármennyit harcolt egy szóért, mondatért, fordulatért, esetleg jellemvonásért, mégis érdemes volt tusazkodni a lektorral. Tisztabb, ágazabb és szebb lett műve.

Varga Imre

Szerző és szerkesztő

1936-ban a »Szovjetszkij Piszatyelj« kiadóvállalat megbízásából szerkesztem kellett »Az acélt megedzik« új kiadását. Ebből kifolyólag megismerkedtem, majd összebarátkoztam Nyikoláj Osztrovszkijjal. Első találkozásunk alkalmával Osztrovszkij így szólt hozzám:

— *Megmondom őszintén, nagyon szeretném tudni, hogyan is veszed kézbe a könyvemet. Elvégre te fészülsz át, te adod neki azt a formát, amelyben az emberek látni fogják. Hogy átfészülsz, az nem baj, de milyen lesz a »fészü«?*

Csakugyan: milyen legyen a »fészü«? Másként szólva: melyek azok a megállapított kritériumok, amelyeket a szerkesztőnek a szépirodalmi műveknél, vagy irodalom-kritikai cikkeknel alkalmaznia kell? Milyen határokig mehet követelésében a szerkesztő, milyen mértékben van a szerzőnek joga arra, hogy ne egyezzen bele a szerkesztő követeléseibe?

A szerkesztés területén nem dolgozták ki ennek szabályait. Az általános előírások hiánya (elég gyakran) súlyos félreértésekre vezet, amikor aztán egyes szerzők a szerkesztőt olyan embernek tartják, akinek hivatása tönkretenni az ő életüket és a hangulatukat, a szerkesztők pedig (sajnos, ez a gyakoribb eset) a szerzőben a kézirat előkészítésének és nyomdába adásának elkerülhetetlen alkadályát látják.

Mi a szépirodalmi kiadóvállalatok szerkesztőinek szerepe? Mi a szerkesztő? A szerző tanácsadója, stilisztikai korrektor, közvetítő a szerző és nyomda közt, vagy a kéziratot a kiadóhivatal nevében felülvizsgáló ellenőr, akinek hivatása biztosítani a vállalatot a lehetséges hibák és kellemetlenségek ellen?

Az eszményi szerkesztő olyan ember, aki az irodalom egészének érdekeit, az olvasótábor érdekeit védi. De mi a valóság? A valóságban a szerkesztés munkája gyakran függ számos mellékkörülménytől, amelyek között nem csekély jelentőségű a szerző ellenállása, vagy társadalmi súlya, valamint egyes szerkesztők izlésbeli szeszélye és zsarnoki hajlama.

Egyes írók közönyösek azzal szemben, amit írtak, készek bármilyen engedelményekre — még abba is beleegyeznek, hogy mások egész oldalakat írjanak bele műveikbe — csakhogy végre nyomtatásban lássák alkotásukat. Ez, persze, még fokozottabban hozzájárul ahhoz, hogy egyes szerkesztők bürokratikusán végezzék munkájukat.

A szerzők és szerkesztők kapcsolata terén mutatkozó kaotikus helyzet következtében egyesek tudatában teljesen elhomályosul, hogy a mű igazi gazdája mégiscsak a szerző, az író. A kéziratot, végzet munkára a legnagyobb tapintatot követeli meg a szerkesztőtől, különösen akkor, amikor bele kell írnia a műbe valamit.

Nyikoláj Osztrovszkij elmondta: »Az acélt megedzik« kiadásakor az egyik szerkesztő kardoskodott, hogy hagyják ki Tonva témavonalát a regényből. »Azt mondta, hogy proletár fiúnak nem lehet semmi köze egy burzsoá kisasszonyhoz. Hát azt már nem; nem engedtem neki. Egyébként, ha visszagondolok arra, hogyan tanítgattak és miket kívántak a kéziratom alapján, akkor nemcsak arra kell emlékeznem, hogyan tanultam, hanem arra is, hogyan verekedtem.«

K. Zelinszkij

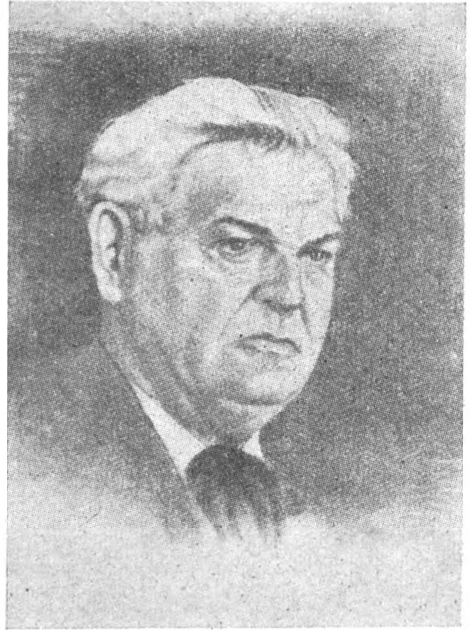
HOGYAN AJÁNLJUK SADOVEANU MŰVEIT

1.

Mihail Sadoveanu a legnagyobb élő román író. Félévszázados írói pályája áll mögötte, regényeinek és elbeszélés-köteteinek száma eléri a százat. Művei úgy hatnak, mint egy élő történelem, olyan teljesen és gazdagon jelenik meg bennük a XX. század román társadalma, a lefojtott, keserű indulatoktól rázkódó paraszti világ, a züllő, belül rothadt földesúri osztály, a népen élőködő hivatalnok-réteg. Sadoveanu átélte és híven ábrázolta a román nép felszabadulását megelőző öt évtizedet. De ott állt népe mellett a román történelem nagy fordulópontján, a felszabadulás boldog napjaiban is, hogy a haza és a föld birtokbavételét megörökítse. Történeti műveiben pedig életre-kelti a román nép egész múltját. A tatárjárás szörnyűségeit, a bojárokkal vívott elkeseredett küzdelmeket, a néppel tartó fejedelmek dicsó harcait. Sadoveanu műveit olvasva, ráébredünk, hogy mennyire közös volt a magyar és a román nép sorsa a múltban, ahogy az idegen elnyomás és a belső ellenség két malomköve közt őrlődött. A két nép közös úton jár ma is, boldog, új életének megteremtésében. Mindez különösen közel hozza a magyar olvasókhöz Sadoveanu műveit. S ha a román kultúra és irodalom lelkét, szellemét meg akarjuk ismerni, Sadoveanu írásai híven közvetítik. Műveiből a román népköltészet, mesék, dalok, balladák hangulata árad, írói eszményeinek kiválasztásában, művészi eszközei kimunkálásában pedig a román irodalom legjobb hagyományait használta fel.

2.

Élete és írói munkássága a nép sorával való szoros egybeforrottságról tanúskodik. 1880-ban született Pascinban. Apja ügyvéd volt, aki azonban tevékenyen részt vett a kor haladó szellemű, radikális mozgalmában. Anyja szegényparaszti családból ered, halászok, pásztoremberek leszármazottja. Gyerekkorát Sadoveanu is falun töltötte. Falusi gyerekek voltak a játszótársai, a falu szegényeinek meséi, történetei tanították a fantáziáját először repülni. Ekkor szerzett élményeiről ezt írja egyik önvallomásában: *»A folyóba ömlő széles patakok, a nyárfás mezők, a fényel elárasztott mezők, a hegyek kéklő sörénye örökre lelkembe ivódott, mint a halhatatlan élet egy darabja.«*

Iskoláit Folticeniben és Jasiban végezte. Korán felfigyel az orosz klasszikusokra, Gogol, Szaltikov-Scsedrin, Tolsztoj műveit francia fordításban olvassa, Turgenyev: Egy vadász feljegyzései c. művét annyira kedvelte, hogy mindig magával hordta, míg szét nem szakadt. Gorkijt is első műveitől kezdve ismeri és szereti. Közben bűvárkodik a régi román nyelvben is, a krónikákat lapozgatja.

Már gimnazista korában szenvedélye az írás. Az iskolák elvégzése után a politikai érdeklődés az újságírói pályára viszi. 1904-ben Bukarestbe költözik és tisztviselői állást vállal egy minisztériumban. A lelketlen, bürokrata munkát azonban hamar megúntja, visszamegy Moldvába, s kizárólag az írói munkának szenteli magát. Sorra jelennek meg novellái és regényei. Óriási része van a román nemzeti kultúra megteremtésében, a kozmopolita irányzatok visszaszorításában. Tollával és egész harcos életével a nép ügyét szolgálja. A fasizmus éveiben a román nemzeti ellenállás egyik vezető alakja. Szerkesztője a *Reggel* és az *Igazság* c. antifasiszta folyóiratoknak. A kormány azonban üldözni kezdte, műveit hivatalos elégetésre ítélik.

A felszabadulás új korszakot nyit Sadoveanu életében is. Eldől a mun-

kásosztály és a nép évszázados pere, a föld igazi gazdáit kezébe került. A nép életének megoldatlan kérdéseire, amelyekre műveiben feleletet keresett, a történelem adta meg a választ. Sadoveanu tevékenyen bekapcsolódik a felszabadulás utáni alkotó munkába. Felhívja az írókat, hogy a nép ügyét szorgalmat, az új élet diadalát hirdető műveket írjanak. Közel 70 éves fővel, de fiatalos frissességgel maga is munkálkodik. Megírja a *Mitrea Kokor* útja c. regényét, amelynek igazi hőse a felszabadult román nép. Részt vesz a politikai életben, tagja a nemzetgyűlés elnökségének. A nemzetközi békemozgalomban is többször hallatta szavát, úgy is, mint a Béke Világtanács tagja. Alkotóereje ma sem csökken. A felszabadulás után is több új műve látott napvilágot.

3.

Sadoveanu több jelentős alkotása magyarul is megjelent, s népünk szeretettel olvasta. A múltban mesterségesen emeltek válaszfalat a két nép kulturális közeli közeledése elé. A felszabadulás előtt nem is adták ki nálunk egyetlen művét sem. Könyvkiadásunk azóta sokat töresztett a múlt adósságából. A sajtónak és a kritikának, de könyvtárosainknak is most az a feladata, hogy fokozzák az olvasóközönség érdeklődését Sadoveanu művei iránt.

Sadoveanu egyik legkedvesebb könyve a *Virágöböl* c. regény. Ifjúasúknak való olvasmány. A múlt század 90-es éveiben játszódik a történet, hőse Ilie Dimitru, egy román kisleány. Ilie családjában látja először a parasztság és az úri rend ellentétét. Nénje ellenségesen fogadja a háza beállító subás parasztokat. Ilie azonban kedveli a mókáskedvű nagybácsit, még a körülötte terjedő birkaszagot is bazsalikomj illatnak érzi. Egyszer összekerül a fadu két öregével, akik magukkal viszik egy nagy lánál közepén elterülő szigetre. S az öregek elpanaszolják nyomorult életük minden megaláztatását. A kisleány előtt nyitott könyv lesz a szegények sorsa. Ilie megfogadja, hogy ha megnő, a szegények védelmezője lesz. S már gyermekfővel meg is ment egy üldözött forradalmárt. S azt sem bánja, hogy ezért az iskolában elégtelen lesz a számtan dolgozata.

A történet sehol sem lépi túl a gyermek értelmi körét. Csak azt mutatja meg, amit Ilie nyiladozó értelme a körülötte zajló életből felfog. A könyv izgalmas olvasmány. A beépített kis történeteknek, s Ilie alakjának nagy jellemző ereje van. Kitárul az olvasó előtt a

láp csodálatos világa, a tavaszi szépségében pompázó természet.

Sadoveanunak több elbeszéléskötete is megjelent magyarul. Az elbeszélések kiemelkedő helyet foglalnak el művei közt. Az író szeret mesélni. Stílusa az élő beszéd frissességére, közvetlenségére emlékeztet. Az elbeszélésekben azok a pillanatok elevenednek meg, amikor élesen összeütközik a nép és az urak világa. A bojár éppen tetten éri a tolvajt, aki az uraság erdejéből egy kocsi fát visz. hogy orvosságot vegyen rajta. Vagy látjuk azt a végsőkig elkeseredett parasztot, aki lesben áll az úton, hogy urával, megnyomorítottjával örökre leszámoljon. Az elbeszélések tele vannak elkeserített szegény emberekkel. De megtaláljuk bennük a nép hőseit is, akikből a megaláztatás sem ölte ki az emberi méltóság érzését, s az igazság végső diadalába vetett hitet. A *Balta* c. hosszabb elbeszélés egy parasztasszonyról szól, akinek az ura messzi vidékre ment nyáját eladni, s többé nem tért vissza. A hatóságok nem sokat törődtek egy pásztor ember sorsával, az asszony azonban felkerekedett, hogy elveszett urát megkeresse. Szállásról szállásra járt, míg végre megtalálja azt a gazdag parasztot, aki utoljára nyáját vett egy idegen pászortól. Ráakad férje holttestére, s ahogy a halotti toron elbeszéli ura halálát, a megretent gyilkos elárulja magát. Így győz le minden akadályt az egészséges népi ösztön, s az igazságban való bizakodás. Az elbeszélés témája rokon Mórincz Zsigmond *Barbárok* c. novellájával.

Sadoveanu elbeszélései feszült helyzeteket ábrázolnak, megdöbbentő, fájdalmas emberi sorsokat bontanak ki. Magasra csap belőlük a népért való aggodás és szeretet. A magyar olvasóktól sem idegen ez a világ, amelyben a történetek lejátszódtak, könnyen beélelheti magát a szereplő helyzetébe. A novellákat különösen paraszti olvasóknak ajánljuk.

A haldokló úri világ krónikája a *Moldvai szél* c. regény. Filoti bojár és fia búcsúmenyi birtokukon élnek, 1883-as esztendő óta akkor. Nagy szárazság után hirtelen köszöntött be az esős idő, s a megáradt Szeret folyó elsodorta a falubeli malmot. A molnár szép menyecske lányát, Anicát is úgy kellett kimenteni a vízből. Filoti bojár szeme megakad a szép asszonyon, megszerzi magának és elrejt egy vadászházba. Egyszer azonban fia is találkozik Anicával és szerelemre gyullad iránta. Anica megmentője Brebu, a vadász sem tudja elfeledni az asszonyt. Meg is akarja látogatni, a bojár emberei azonban elfogják, s lopással gyanúsítva két évre lecsukják. A bojár fia megszök-

teti Anicát, de a bojár lezárátja előttük a határt, nem jutnak ki az országból. Amikkor éppen hazatérnek, összetalálkoznak a börtönből kiszabadult Brebu vadásszal, aki fellobbanó keserűségében bosszút áll rajtuk. A bojár pedig teljesen tönkremegy, Monte-Carlóban öngyilkossággal vet véget életének. A regényt végig izgalmas olvasmánnyá teszi az a szenvedély, amely ott izzik minden szereplőjében. A bojárok esztelen szerelmi éhsége valójában menekülés a riasztó jelenből, feledni akarják, hogy kicsúszik lábuk alól a régi birtok. Megkapó Anica esettsége, vágyakozása az igaz szerelemre. A nép és az urak ellentéte ebben a regényben csak egyéni összecsapásban robban ki. Az uralkodóosztály hatalmát nem annyira a nép ereje fenyegeti, mint az erkölcsi züllés, az esztelen pazarlás.

Sadoveanu legjobb műve a *Mitrea Korkor útja* c. regény. Béke aranyéremmel tüntették ki. Megmutatja, hogyan jutott el a román parasztság a nyomor legmélyéről a szabad életig. »Az én igazi hő-söm a román paraszt« — írja Sadoveanu egyik önvallomásában. S regénye hőisében, Mitreában valóban a parasztság legjobb vonásait sűríti. Mitrea apja, anyja ágról-szakadt szegényember. Egy szerencsétlenségnek estek áldozatul, s Mitrea árva marad. Gazdag nagybátyja kis örökségéből is kiforgatja, s egy bojárhoz adja szolgálni. A nincstelenség után Mitrea megismeri az urak korbácsát is. Nehéz napjait csak a szerelem deríti fel. Sógornőjét, Nasztáziát szereti, aki olyan, mint egy »virágba borult fiatal almafa«, »fülei olyan pirosak, mint a rózsaszírom«, amikor nevet »kiragvog gyöngyvirághoz hasonló fehér foga«. Egy olyan világról álmodnak, ahol ők is boldogok lesznek. Mitreát katonának viszik, s ott egy kommunista munkás szavaiból megérti, hogy ez a szebb élet nemcsak álom. Kikerül az orosz frontra, s a háború végleg megtanítja, hogy hol keresse az ellenséget. Fogságba esik, megismeri a szovjet földet, virágzó kolhózatokat. Majd beáll a szovjet hadseregbe, míg otthón a bojár tovább basáskodik. Az előretörő szovjet csapatok nyomán a hatalom a nép kezébe kerül, Mitrea hazaérkezik, kiosztja a földet, s az első barázdát kapzsi bátyjával és a bojárral húztatja.

A regényben fokról-fokra fejlődik ki Mitreában a nép ügyéért harcrakelő hős. Elpusztíthatatlan életereje, még a szerencsétlenségben is megőrzött humora, bölcs mondásai, mélyen emberi és tiszta szerelme, — csupa népi jellemvonás. Ezért lehet népi, nemzeti típusa a román irodalomnak. Az eszmei mondanivaló és a művészi ábrázolás szépsége, a leírások költőisége, a cselekmény mesteri bonyolítása, a természet bensőséges bemutatása a népi demokráciák irodalmában is különleges helyet biztosít ennek a regénynek. Bebizonyíthatjuk rajta keresztül, hogy életünket lehet sematizmus nélkül ábrázolni.

Sadoveanu érdeme a román történeti regény megteremtése is. Történeti műveit a kor jellemző szímeinek, hangulatának, szinte tökéletes felidézése jellemzi. Nem csupán a történelmi események érdeklik, hanem a századokkal előbb élt emberek szürke hétköznapijai is. Korábban írt történeti műveiben a függetlenségért vívott hősi harcokat idézi. Legújabb történeti regényében, a *Nikora Potkovában*, amely a napokban jelent meg magyarul, a néptömegek sorsdöntő történelmi szerepét domborítja ki. Elvezet a 16. századba, amikor János vajda eléste után meghezedett Moldvában a nép élete. Nikora Potkova, János öccse bosszút akar állni testvéreért, a vakmerő kaland azonban majdnem életébe kerül. Visszamegy Kozákföldre. Mindenhonnan tudóznak hozzá az elkeseredett szabad parasztok. Seregével visszaveszi Moldvát, de elveszti kedves öccsét, s a gyenge virágszállhoz hasonlatos Ilinát, aki sebesülése után ápolta. A román történelemnek ez a szakasza a töröktől feldúlt, némettől sajnárgatott Magyarországra emlékeztet, az erdőbe bújdosó szegény legények pedig úgy várták Nikora Potkovát, mint Esze Tamás talpasi Rákóczi fejedelmet. Aki a történelmi regényeket szereti, élvezetesebb olvasmányt keveset talál.

Sadoveanu ebben az évben tölti be 75. esztendejét. Ebből az alkalomból a Új Magyar Könyvkiadó két kötetes novella-gyűjtemény megjelentetésére készül. Mi pedig azzal köszöntsük az ősz íróat, hogy még több gyönyörűséggel olvassuk és olvastatjuk műveit.

Kapoli Károly

A pályaudvaron létesített fiókot a Banska Byszuricai kerületi könyvtár. Az átutazók a Kcs betét ellenében bármely könyvet kölcsön vehetnek. A könyv átvételekor keménypapírból készült felbélyegzett borítékot kapnak, ebben küldik vissza a könyvet a könyvtárnak. (Ctenar)

Varsóban országos értekezletet tartottak a vakok könyvtárának dolgozói az elmúlt októberben. A konferencián megbeszélést a Braille könyvtárak szervezésének kérdéseit. Az értekezlet egyik napján gyakorlatokat is végeztek a Braille könyvek címléírásáról. (Bibliotekarz)

SZAKMAI KIADVÁNYOK

»HATÁLYOS KÖNYVTÁRÜGYI SZABÁLYOK GYŰJTEMÉNYE« címmel szabályzatgyűjteményt állított össze az Országos Széchényi Könyvtár jogi munkaközössége. A sokszorosított formában készült gyűjtemény elődjétől, az 1951-ben megjelent »Könyvtárügyi jogszabályok gyűjteménye«-től sokban különbözik. Főként abban, hogy nem tartalmaz elavult, történeti anyagot, hanem kizárólag a ma is hatályos jogszabályokat, mert a szerkesztők a kiadványt a mindennapi, gyakorlati használatra szánták. Az anyaggyűjtést a múlt év szeptemberében zárták, de az igen fontos »Járási könyvtárak működési szabályzatát«-t utólag még felvették a kötetbe. Nem a szerkesztőkön múltott, hogy azóta az élet gyors változása több jogszabályt hatálytalanított, másokat részben elavulttá tett. Ez a gyűjtemény együtt mutatja be a könyvtárak életét a legutóbbi időkig meghatározó rendelkezéseket és így könnyebb áttekintést ad arról, melyek szorulnak módosításra, illetve milyen keretekbe kell helyezni a készülő könyvtárügyi alaptörvényt. A különféle tárcák és szervezetek által kiadott rendelkezések összehasonlítása pedig arra figyelmeztet, hogy az azonos célú jogszabályok összehangolására, az állami irányítás helyes és hatásos érvényesítésére a jövőben még nagyobb szükség lesz.

Az utóbbi időben a könyvtárak feladatai és szervezete annyira megnőtt, hogy a könyvtárak vezetőinek igazgatási, gazdasági és munkajogi kérdésekkel is foglalkozniuk kell. A gyűjtemény gyakorlati használhatóságát jelentősen fokozza, hogy olyan dolgokat is tartalmaz, mint például a szerzői jog egyes kérdései, a munkaviszony, munkaidő, szabadság, munkabér, társadalmi biztosítás stb. Ezért még a kisebb könyvtárak számára is hasznos ez a kézikönyv, melyet a Könyvtárosok Boltjában lehet beszerezni.

»KULTŰRNEVELÉSI BIZOTTSÁGOK KÉZIKÖNYVE« című kiadványt adott ki a Népszava Könyvkiadó a »Szakszervezeti aktíva kézikönyvei« sorozatban, hogy »hasznos segédanyagot adjon mind a szakszervezeti kultúrmunka különböző területén dolgozó aktivisták, mind a szakszervezeti kultúrmunka kérdéseit tanulmányozó szakszervezeti funkcionáriusok kezébe«. »A kézikönyv egyes részei... a kultúraktivisták esti tanfolyamainak anyaga«. A kiadó által hangoztatott céj komoly igényt támaszt a könyvvel szemben. Sajnos, a könyvnek a könyvtárakra vonatkozó rövid fejezete (28—34. old.) egyáltalán nem felel meg

ennek az igénynek. Ilyen röviden nem könnyű összefoglalni az üzemi könyvtárak működésének legfontosabb problémáit, a kis terjedelem azonban még nagyobb gondosságra kötelezte volna a szerkesztőket. Ehelyett, amit kapunk, nagy részben elavult, nem foglalt állást viszont olyan kérdésekben, amelyek ma a könyvtárak létesítésével, szervezetével, átszervezésével, a műhelykönyvtárakkal stb. kapcsolatban a szakszervezeti funkcionáriusokat és a könyvtárosokat egyaránt érdeklik. De nemcsak a szervezeti, hanem az olvasómozgalommal, a könyvtáros munkájával foglalkozó részeit is túlhaladta az idő: három-négy év előtti állapotokat tükröz, pontatlan (»Egységes könyvtárellátó«), helyenként pongyola. Az egyes részletkérdésekhez irodalmat is ajánl a lábjegyzetekben, azonban nem hisszük, hogy az 1951-es és 52-es brosrúrákon kívül nem találhattak volna újabb, a szakszervezeti könyvtárosokat is érdeklő kiadványt, csak a vitatott Győri—Kollár-féle könyvet.

A könyv hasznos része a függelék, amelyben a rendeleteket gyűjtötték össze. Felhívjuk a könyvtárosok figyelmét arra, hogy ezeket alaposan nézzék át, mert több fontos adat, például a könyvtárosok fizetéséről és létszámáról, ebben a részben más vonatkozású anyagban szerepel. Mivel pedig a könyv legnagyobb részét ez a függelék foglalja el, az egyes adatok gyors kikeresése céljából helyes lett volna egy tárgymutatót is készíteni a könyvhöz.

A Bibliotekar 11. számának magyar fordításában a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának könyvtáráról, az Állami Firdouszi Könyvtárról, a járási népművelési intézmények együttműködéséről, az Ukrán SZSZK orvosi könyvtáráiról olvashatunk — más hasznos cikkek között. A magyar nyelvű fordítás a jövőben kibővül: a Bibliotekarom kívül más szovjet, népi demokratikus és nyugati folyóiratok külföldi lapszemléje is lesz. Az új kiadvány első száma »KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ« címmel már meg is jelent az Országos Széchényi Könyvtár és az MSZT könyvtártudományi szakosztálya közös kiadásában. Már az első szám is igen jó anyagot tartalmaz. Végre megismerkedhetnek a könyvtárosok az új szovjet szakrendszer részleteivel (Teszlenko: A szovjet könyvtári osztályozás terve). Igen értékes a csehszlovák Klika: A szakszervezeti üzemi könyvtárak munkatervéről írott cikke is, valamint a lodzi egyetemi könyvtár épületének tervét ismertető illusztrált cikk. A tájékoztató végén a legújabb magyar

és külföldi könyvtári, valamint bibliográfiai kiadványok jegyzékét találjuk. A Könyvtári tájékoztató a Propagandaanyag-terjesztő Vállalatnál rendelhető meg (VI., Révay u. 16), ára évi 48 forint.

»BUDAPEST FELSZABADULÁSÁNAK DOKUMENTUMAI. 1944. dec. 24. — 1945. febr. 13.« címmel, 30 hasonmásból álló gyűjteményt. adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bibliográfiai osztálya. A dokumentumokat, melyek között korabeli újságok, rölapok, plakátok hasonmásai és két fénykép található, jól felhasználhatták a kerületi könyvtárak s a propagandisták a kerületi felszabadulási ünnepségeken és a könyvtárakban rendezett kiállításokon. Az anyag szembeállítja a Budapesten utoljára megjelent nyilas újságok és plakátok hazugságait és vérszomjas hangját a felszabadulást követő első plakátokkal, rölapokkal, melyek az újjáépítést, a békés munka megindítását hirdetik. Az újságok között van a felszabadulás után elsőnek megjelent pesti napilap, a Szabadság január 19-i első száma is, valamint az MKP első plakátja, melynek fényképét februári számunkban már közöltük. Az értékes dokumentumokat Tiszay Andor gyűjtötte össze. Mivel a másolatokat mindössze száz példányban nyomtatták ki, egyik-másik hasonmás maga is ritkaság jelleget.

»KÖNYVTERJESZTŐK KÉZIKÖNYVE« címmel vastkos, ötszázoldalas könyvet jelentetett meg az Állami Könyvterjesztő Vállalat. A könyvterjesztés dolgozóinak szakmai továbbképző tanfolyamain tankönyvvül szolgál majd ez a mű.

A könyv annak a törekvésnek a jegyében született, hogy a könyvterjesztés dolgozói ne csak a szorosan vett, mindennapi munkájukban használható gyakorlati ismereteket, munkájuk praktikus részét sajátíthassák el belőle, hanem látóköriük szélesedjék. A kulturált könyvkereskedelemlhez ugyanis hozzátartozik, hogy a munkájuk anyagával, a könyvvel a legalaposabbam, minden oldalról megismerkedjenek a könyvterjesztés dolgozói. A kézikönyv elolvasása után megállapítható, hogy az összeállításban részt vevő 17 szerző, köztük a szerkesztők: Zala Imre és Párczer Ferenc jó munkát végeztek. A kézikönyv sikerült voltát bizonyítja, hogy nemcsak a könyvterjesztők számára hasznos, de másoknak: könyvtárosoknak és a könyvkiadásal foglalkozóknak is ajánlható.

A könyv négy részből áll, mindegyik részben több fejezet van. Az első rész a könyv történetét tekintti át a századfordulótól. A könyvkiadás és a könyvkereskedelem történetét a századfordulótól napjainkig részletesebben tárgyalja. Ebben a részben külön fejezetekben fog-

lalkozik a könyv szerepével a Szovjetunióban és a kapitalista országokban. Kár, hogy a Kéki Béla által igen érdekesen megírt könyvtörténeti fejezetek a századfordulóval lezárulnak és a könyv előállításában, könyvművészetben azóta bekövetkezett fejlődést nem ismeri meg belőle az olvasó. A közelmúlt és a legújabb idők törekvéseiben ezáltal nehezebben igazodik el, hiányát érzi az iránytűnek.

A második rész a könyvterjesztés alapjával: a könyv külső és belső megismerésével foglalkozik. A könyvkötés, az előállításnál előforduló hibák és a belső megismerést tárgyaló fejezetek nemcsak a könyvterjesztőket érdeklik, hanem a könyvtárosokat is. Kár, hogy a nyomdai munkát ismertető részbe durva pontatlanságok csúsztak. Jó a tárgyi megismerésről szóló fejezet. A könyvkereskedelmi bibliográfiáról szóló anyag is hasznos ugyan, de már nem egyértelműen: a könyvtárosokat nem elégíti ki, különösen a meghatározásai (katalógus, bibliográfia stb.) nem szerencsések.

A harmadik rész tartalmazza a legfontosabb anyagot, a könyvkiadás és könyvterjesztés szervezetét és a könyvesboltok gyakorlati, mindennapi munkáját. A szerkesztők külön kiemelték az üzemi és a falusi könyvterjesztés, az antikváriumok, zenei szaküzletek különleges munkáját és feladatait. Ebben a részben van a könyvtárak ellátásáról szóló fejezet, amely az első ilyen tárgyú, jelentősebb összefoglalásunk.

A negyedik rész a legszükségesebb számviteli, tervezési és statisztikai ismereteket tartalmazza. Bár ennek anyaga a mindennapi gyakorlat sűrű változásának van kitéve, mégis helyes volt a kötetbe fölvenni.

A kézikönyvet az egyes tárgykörökre vonatkozó legfontosabb irodalom jegyzéke és igen jó mutató egészíti ki.

(Gerő Gyula)

A Közgazdasági Egyetem Központi Könyvtára »IRODALOMKUTATÁS, ANYAGGYŰJTÉS« címmel útmutatót adott ki a közgazdász hallgatók számára. Az útmutató célja az, hogy az egyetemi hallgatókat bevezesse az önálló tudományos munka módszerébe. Első része az anyaggyűjtés módszerét foglalja össze, a forrásokról és ezek feldolgozásáról ad általános tájékoztatást. Második része, a tulajdonképpeni bibliográfia, a vonatkozó irodalom válogatott, jól áttekinthető felsorolását tartalmazza. Mivel a könyveske általános része is igen alapos, a szakos egyetemi hallgatókon kívül könyvtárosok és önálló kutatómunkát végző olvasók egyaránt jól használhatják.

KOZOCSA—RADÓ: A SZOVJET NÉPEK IRODALMÁNAK MAGYAR BIBLIOGRÁFIÁJA, 1953. most megjelent kötete az ötödik része annak a hasznos sorozatnak, mely 1945 óta foglalja össze a Szovjetunió népeinek irodalmából magyarra fordított műveket és a rájuk vonatkozó irodalmat. A nélkülözhetetlen segédkönyv bevezetéseként részletes útmutatót ad, ezután a szovjet irodalomról

megjelent összefoglaló műveket, a gyűjteményeket, antológiákat, az ismeretlen szerzőktől származó műveket és a népi alkotásokat, végezetül egyes szerzők műveit sorolja fel az 1953-as évre vonatkozóan, s egyben pótútlásokat tartalmaz az előző kötetekhez. Használatához a bevezetést és az összefoglaló mutatókat alaposan át kell tanulmányozni. (Durzsa Sándor)

A KÖNYVKIADÓK 1953. MASODIK NEGYEDEVI TERVEIBŐL

A MÚVELT NÉP Könyvkiadó a felszabadulás óta eltelt évtized irodalmáról jelentet meg a második évnegyedben egy tanulmány- és kritikagyűjteményt »Irodalom és felelősség« címmel. Nagy Péter legkiemelkedőbb kritikai cikkeit gyűjti egybe a »Mérlegen« című kötet. A »Nagy magyar írók« sorozatban lát napvilágot Szauder József Kőlcsey Ferencről és »A kultúra mesterei« sorozatban K. Dániel Anna Ibsenről szóló monográfiája. Az »Irodalomtörténeti tanulmányok« sorozat új kötete Gálos Rezső műve Szentjóni Szabó Lászlóról. A »Népszerű drámák« sorozatban adják ki Kislaludj Károly »Csalódások« és Molnár Ferenc—Török Sándor »A Pál utcai fiúk« című színdarabját. — Boldizsár Iván és Kálmán Kala »Tiborc új arca« című dokumentum-könyvében az 1937-ben megjelent, Horthy-Magyarország népének nyomoráról szóló képes album szereplőit szövegezték meg — ma. Pitavál válogatott írásai a feudális és burzsoá korok osztálybirodságait leplezik le. Lipin és Bjelov »Az ékírás regénye« című műve az ókori Mezopotámia kulturális életét idézi fel. A történelmi művek sorában megjelenik V. Waldapfel Eszter »A szabadságharc levelestára« című munkájának harmadik kötete, Rejszner és Rubcov »A keleti országok újkori történelmének második kötete. Ezerestendős történetünk kiemelkedő egyéniségeiről és nagy tömegmozgalmairól szól Békés István »A magyar nép büszkeségei« című könyve. — A természettudományos ismeretterjesztő könyvek közül kiemelkedik Budincsevics Andor és Román Pál »Bepillantás az atomok birodalmába« Zerinzary Szilárd »Nap, Föld, Emberiség«, és Tábori Róbert »A rádiótól a televízióig« című műve az »Ember és világ« sorozatban. A »Magyarország tájai« című új sorozatban jelenik meg Jakucs Pál »Mátra« című ismeretterjesztő. Népszerű kémiái könyv Pajzs István »Vegyész szemmel a világban«. Népszerű út és tájleírás Frajerman és Zajkin »Golovnyin kapitány élete és kalandzásai« című könyve. Megjelenik Koch Ferenc és Petres László »Földrajzi zseblexikonja«, továbbá Köszegi Imre és Papp János Kompelen Farkas életéről szóló könyve. Könyvek jelennek meg az ehető és mérges gombákról és hazai gyógynövényeinkről. Gyűjtemény lát napvilágot »Fejezetek a zene történetéből« címmel.

AZ IFJUSÁGI KÖNYVKIADÓ második negyedévi kiadványai között több magyar író műve szerepel, így Kolozsvári Grandpierre Emil »Őszi hammat után« című török korabeli regénye, Tautay Sándor humorral átszőtt regénye Kínizsi Pálról, Murányi Kovács Endre »Garibaldi dobosa« című regénye egy 48-as emigráns honvédtiszttről, Bárány Tamás »Rákóczi zászlai« című ifjúsági regénye és a »Jelky András« kalandjai Cibor János átdolgozásában. Aba Iván Bolyai János életéről írt kisregényét. »A magyar költészet gyöngyszemei« sorozatban jelennek meg Vörösmariy válogatott versei és a »Magyar népbaldák«. Újra kiadják Mark Twain »Koldus és királyfi« és Verne »Grant kapitány« című regényét. Heledikes lányokról szól Prilezsajeva szovjet író »A Volga felett« című re-

génye. Megjelenik Katajev »Hétszínvirág« című meséskönyve. »A vörös lobogó alatt« címmel válogatott írások kerülnek kiadásra a magyar kommunista ifjúsági mozgalom történetéről. Megjelennek az antifasiszta mozgalom mártírjainak búcsúlevelei, továbbá egy Osztróvszkij leveleit, beszédeit és cikkeit tartalmazó kötet, »Levelek« címmel.

A MAGVETŐ, a Magyar Írók Szövetsége újonnan megalakult könyvkiadója a második negyedéves számos élő magyar író új alkotásának megjelentetését tervezi. Kiadja a többi közt Déry Tibor és Szabó István elbeszélései, Urbán Ernő karcolatait, Szabó Pál »Tavaszi szél« és Füst Milán »Őszi vadászat« című kötetét, »Virágom, virágom« címmel szerelmes versek gyűjteményét, Kónya Lajos »Az oladott hadsereg« című kötetét és a nemrég elhunyt Nadányi Zoltán válogatott verseit. Megjelenik Veres Péter »Közösségi gondok — egyéni vélemények« című kötetét és új kiadást ér meg Darvas József korrajza: »Város az ingoványon«. A »Vidám Könyvtár« című újonnan meginduló sorozatban lát napvilágot Jerome K. Jerome »Három ember egy csónakban« című humoros regénye és Mikszáth Kálmán »Akli Miklós«-a. Új könyvsorozat indul »Magyar Könyvtár« névvel s ennek első száma gyűjtemény lesz Tompa Mihály verseiből és leveleiből.

AZ ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ második negyedévi tervében számos orosz klasszikus, szovjet és haladó nyugati író műve szerepel. Az »Orosz remekírók« sorozat újabb kötetei Szaltikov—Scesedin »Mesék« és Csernisevszkij »Prolog« című műve. A Világirodalom klasszikusai sorozatban kerül kiadásra Lev Tolsztoj »Karinina Anna«-ja és új kiadásban jelenik meg »Feltámadás« című regénye. A »Szovjet írók válogatott művei« sorozatban új kiadást ér meg Erenburg »Kilencedik hullám« című regénye. Megjelenik Kettlinszkaja »Életünk napjai, Fégyin »Európa elrablása« és Sirvanzade klaszszikus örmény író »Káosz« című regénye, valamint Vaszilij Groszmann elbeszéléskötete. — A nyugati haladó irodalmat Thomas Mann »Válogatott novellák« és »A megtévesztett« című elbeszélés, Wassermann »Felkelés az őrliért« című történelmi kisregény, Renard francia író »Az elősdi« című szatirikus, és Kirk »A rabszolga« című történelmi regénye; a népi demokratikus irodalmat Reymontnak »A világirodalom klaszszikusai« sorozatban megjelenő »Parasztok« című nagy regénye, Orzeszkova »A Nyemen-folyó mentén« című regénye, Sahia »Román írók novellái«, A. Toma versei, Tu-Fu VIII. századbéli klaszszikus kínai költő versei, s Dimov bolgár író »Dohány« című regénye képviseli. A német demokratikus irodalom élő alkotásai közül megjelenik Marchwiza bányászról lett író »Ifjúságom« című életrajz regénye és Anna Seghers »A holtak nem vünülnek« című regénye Hitler uralomrajtása korszakáról. Erdekldésre tarthat számot az izlandi parasztlak életéről szóló »Független emberek« című regény, melynek írója a nemzetközi békedíjjal kitüntetett Laxness.

KÖNYVTÁRRÓL-könyvtárra

A PÁLYAUDVARI KÖNYVTÁRAKRÓL

A Nyugati pályaudvar MSZT-szervezetének tagjai még 1949-ben elhatározták, hogy könyvtáruk egy részét leviszik az egyik nagy váróterembe, hátha jó szolgálatot tesznek ezzel a tétlenül és kényszerűen várakozó utasoknak. Amint gondolták, úgy is tettek. A könyveken kívül beszereztek egy-két sakkfelszerelést is. Mindezeknek a kezelését társadalmi munkában látták el a délután és az est óráiban. Így kezdődött.

Valóban jó szolgálatot tehettek, mert rövid idő alatt sokszorosára növekedett az olvasók száma és az MSZT egyre nehezebben bírkózott meg a növekvő feladatokkal. — Végre, három évvel később, 1952-ben a MÁV sajtójának érezvén a pályaudvarok kulturális fogalmának ügyét is, kultúrvárótermékké alakította át a nagy pályaudvarok egy-egy várótermét, költségvetésileg gondoskodott ellátásukról és főfoglalkozású dolgozókat bízott meg a kezelésükkel. Hamarosan öt kultúrváróterem létesült a Budapesti Igazgatóság területén: a Keleti, Nyugati, Déli pályaudvaron, Vácot és Cegléden.

Az utóbbi három évre visszatekintve, érdekes módon alakult a kultúrvárótermek fogalma: a Nyugatnak háromszor alkora az olvasófogalma, mint a Keletnek, holott az utasforgalma legfeljebb csak kétszeresét éri el. Ennek egyedüli oka, hogy a Nyugatnak jóval nagyobb a helyi vonatforgalma, mint a Keletnek. Az állandó olvasók pedig inkább a naponta utazók, tanulók, dolgozók, mint a távolsági vonattal járók, akik ünnepek, rokonlátogatások nitka alkalmával mégis könnyebben töltik idejüket. — Ezek a tapasztalatok nagymértékben hozzájárultak az egyes pályaudvari könyvtárak könyvvállományának, felszerelésének arányosításához.

E könyvtárak jellegzetessége, hogy nem csoportosíthatják olvasóikat úgy, mint más könyvtárak. Olvasóikat csak a váróterem és a várakozás esetlegessége tartja össze. Rendszeres, tartós propagandára sem idejük, sem módjuk. Ha nem adnak olvasóik kezébe megfelelő könyvet, egyik percről a másikra visszavonhatatlanul el is veszítették őket.

Kisebbségi nehézségeik mégis vannak a könyvbeszerezés terén. A Nyugatiban pél-

A Nyugati pályaudvar kultúrvárótermének könyvtára

dául nem tudják beszerezni a gyakran keresett Karenina Annát, mert újonnan nem kapható. Antikváriumban megvehetnék ugyan, de... felsőbb vasúti rendelkezés szerint csak új — azért új, mert tiszta és használatlan — könyvet vásárolhatnak. Az aggodalom oka az, hogyha egy kicsé használót könyvet vesznek, utólag nehezen ellenőrizhető, vajon piszkosan vették-e, vagy később az olvasók kezében vált-e azzá. Való igaz, hogy ez nehezen ellenőrizhető, de értelmes dolog-e mindent ennyire ellenőrizni?

A Keletiben megvan a Karenina Anna. De hogyan olvasnak öt-hatszázoldalas regényeket egy olyan könyvtárban, ahová úgyszólván percekre ülnek be az olvasók? — Úgy tűnik először, hogy a rövid olvasási alkalmak rövid, kerek műfajokat kívánnak: elbeszélést, novellát, egyfelvonásost, riportot. A tapasztalat meglepő: éppen ezek a legkevesebb olvasott műfajok. Ellenben mindhárom pesti pályaudvari könyvtárban van három ember, aki hosszú-hosszú hónapok óta olvassa a Csendes Dont, az egyik másfél éve immáron harmadszor. Az összes nagyterjedelmű, nagyregények állandóan kézben vannak: Móricz Erdélye, A Tolsztoj Golgotája, L. Tolsztoj Háború és békeje, Gorkij Klím Számginja. És olyan rendszeresen olvasnak, hogy ha egy napon egy beszélgetés, más ügyes-bajos dolog miatt éppen csak a vonathoz érnek ki, akkor is beszélnek a

könyvtárosnak, »ma sajnos, nem értem rá«.

Az oktatási időny alatt szaporodik az ideológiai könyvek olvasóinak száma. A legszebb azonban, hogy verset sokan olvasnak, főképp a fiatalok. Második éve olvas a Keletiben naponta fél óra hosszat József Attilát egy ipari tanuló. Hányszor lekéste már a mendei vonatot! Viszont hetven hosszabb versét bármikor elmondja kívülről. Ő tudja, hogy megéri-e? Ady és Petőfi szintén mindennapi táplálék.

Valójában kiskönyvtárak ezek. A három pesti pályaudvari könyvtárnak mindössze 2500 kötet könyve van, de legalább 4000 olvasója havonta. A Keletiben és a Nyugatiban állandó műszak van, éjjel-

nappal nyitva a könyvtár, a Déliben 16 óra hosszat.

A Német Demokratikus Köztársaságból járt itt nemrég egy vasutas küldöttség. Megtekintették a kultúrvárótermet is. Igen figyelmesen szemléltek meg mindent. Náluk nincs ilyen. Álltak a terem közepén, hallgatták a rádióból halkán szűrődő zenét, a kábecek gyűrűjének duruzsolását egy izgalmas sakkjátzsma körül, csendben nézelődtek, hogy ne zavarják az elmerült olvasókat. Beszélgettek a könyvtárossal, német könyvek után érdeklődtek és a felkészült könyvtáros ezzel is szolgálhatott. Ők, a külföldi látogatók, viszik majd legmesszebbre kulturális életünk egyik legszebb létesítményének híret.

Bernáth István

A KARÁCSONDI KÖNYVTÁR A VERSENYBEN

A gyöngyösi járásban elsőnek neveztünk be a felszabadulási versenybe. Községünk minden dolgozója tudja, hogy versenyben vagyunk. Segítenek is, különösen az olvasók, a párt, a tanács és a tömegszervezetek. A könyvtár-stúdióink a tanács segítségével létesült: megajándékozott bennünket egy hangerősítő készülékkel. A stúdiót jól tudjuk használni, különösképpen vasárnap, amikor verseket, irodalmi szemelvényeket, könyvismertéseket olvasunk fel.

A könyvtár és a kultúrotthon tanácsa között szoros a kapcsolat. Elmondunk egy példát: a Jókai-művek közül igen keresett az »Aranyember«. Könyvtárunkban azonban csak egy-két példány van belőle. A könyvtáros javaslatára a kultúrotthon színjátszócsoportja megtanulta a könyv színpadi változatát és Karácsondon hat alkalommal, majd Hevesen, Markazon, Füzesabonyban, Vámosgyörkön, Jászárokszálláson és Gyöngyösön is bemutatta. Különösen a könyvtárosok voltak hálásak a darab előadásáért.

Községünkben nagy tekintélye van a népkönyvtárnak. Felvetődik az a kérdés, hogyan szereztük ezt a tekintélyt? Egyik módszerünk: tudomásunkra jutott, hogy vannak községünkben olyan betegek, akik nagyon szeretik a könyveket, de betegségük miatt nem tudnak a könyvtárba járni. Az ilyenekhez családlátogatás alkalmával könyveket visz a könyvtáros, vagy valamelyik segítőtársa. A gyerekekről sem feledkezünk meg. Mesedélutánokat tartunk számukra, amelyeken diafilmeket is bemutattunk. Még a szülőknek is nagy örömet okoz a mese hallgatása és a film. Van egy olvasónk, tszcs-tag, az öreg Berényi néni, aki meséket szokott írni és a gyerme-

keknek saját meséit olvassa fel. Az ifjúság nevelése érdekében harcot indítottunk a ponyva ellen. Erről a mozgalomról már többször beszámoltunk, itt csak annyit, hogy eddig 300 ponyvát gyűjtöttünk össze.

A könyvtármunkánk egyik gyenge oldala volt, hogy nem foglalkoztunk megfelelően a dolgozó parasztokkal. Most azonban tevékenyen segítjük a mezőgazdasági oktatást is. A kultúrotthon tanácsa által szervezett ezüstkalászos tanfolyam színhelyén, szakkönyvekből kiállításokat rendezünk. Az előadó tanároktól előzőleg megkérdezzük a tananyagot és a megfelelő művekből állítjuk össze a kiállítást. Így értjük el, hogy a mezőgazdasági szakikönyvek forgalma 20 százalékkal emelkedett. Könyvtárunk szemléltető anyagot is készített arról, hogy mit kapott községünk az elmúlt tíz év alatt, hogyan fejlődött az állatállomány stb.

Szerveztünk egy 30 felnőttből álló felolvasókört, amely minden héten rendszeresen összejön. Sok esetben az otthonos hangulat kialakítása érdekében teát, süteményeket készítenek a tagok. Az olvasó körben is folyik egy verseny a jó felolvasó címért.

A versenyfelajánlások között szerepelt az ún. propagandaterem elkészítése. A termet berendeztük, elhelyeztük benné a saját magunk által készített grafikonokat, szemléltető képeket és a kiállítási üvegszekrényünket is, amelyben új könyveinkből állandó kiállítást rendezünk.

Könyvtárunk nagyon sokat köszönhet a versenynek: elsősorban ennek tulajdonítható, hogy kis falusi könyvtárunk elmúlt évi forgalma közel 22.000 kötet volt.

Dán Gyuláné

G O N D O K és eredmények

NÉPKÖNYVTÁRAINK BIBLIOGRÁFIAI FELADATAI

Első hallásra túlzásnak tűnhet népkönyvtárainktól bibliográfiai munkát várni, de akár csak kérni is. Népkönyvtáraink, tömegkönyvtáraink első és legfontosabb feladata, amelynek sok könyvtár még ma sem tud maradéktalanul eleget tenni: a dolgozók egyre növekvő olvasási igényének minél hiánytalanabb kielégítése, s az ehhez szükséges legfontosabb könyvtártechnikai és propagandamunka minél tökéletesebb elvégzése.

Am csak első látásra látszik túlzott követelésnek népkönyvtáraink bibliográfiai tevékenységéről beszélni. Fejlődésünk mai színvonalán könyvtárosainknak már bizonyos *könyvtártechnikai minimum*ról kell számot adniuk ahhoz, hogy helyüket megnyugtató módon betölthessék; egy *bibliográfiai minimum* nézetünk szerint ma már hasonlóan megkívánható.

Megyei, járási és falusi könyvtáraink előtt az imént említett legfontosabb teendők mellett feladatként ott áll a megye, a járás, a falu történelmére, irodalmára, hagyományaira és mai életére vonatkozó irodalom gyűjtése. A hazafias neve és — amelynek egyik fontos eszköze a könyvtár — viszonyaink között két hatalmas forrásból táplálkozhat: haladó *hagyományaink* és tíz év alatti *eredményeink* öntudatos ismeretéből, becsléséből. Hagyományaink és eredményeink közt is elsősorban a helyi vonatkozásúak ragadják meg dolgozónk szívét, töltik be a hazájukat, szülőföldjüket szeretők lelkét. Nagyon sokan tapasztalhatták már, amit a csornai járási könyvtár vezetője így foglalt írásba: *Megfeszült figyelemmel hallgatta szavaimat mindenki, ha egy olyan könyvet ismertettem, amelyben — hacsak említve is — községünk szerepelt.* S rögtön sajnálkozva; egyben a könyvtárosaink előtt álló nagy feladatokat jelezve mutat rá, hogy milyen kevéssé ismerik még a viszonylag tájékozott emberek is községük múltját. De annál nagyobb dolgozóinkban az igény, a múlt

helyi haladó hagyományainak megismerésére.

A helyi haladó hagyományok feltárása természetesen nemcsak népkönyvtáraink feladata; ezen fáradoznak a múzeumok, levéltárak dolgozói, sokhelyütt a pedagógusok is. *De a könyvtáraknak sajátos és hivatásuknak megfelelő kötelesség jut ezen a téren: összegyűjteni mindazt, amit eddig irtak a megye, a járás és a falu múltjáról, életéről.* Összegyűjteni kétféleképpen: egyrészt gondos utánjárással, tervszerű kutatással folderíteni a magánosoknál, intézményeknél itt-ott még meglevő könyveket, füzeteket, folyóirat-cikkeket, újságkivágásokat, amelyek a községről szólnak; másrészt cédula-katalógus formájában összeállítani a községre vonatkozó írások bibliográfiáját, azokat is fölvéve ebbe, amelyeket sikerült a könyvtárnak megszereznie, de azokat is, amelyekről csupán más forrásból (szóbeli közlésből, idézetből stb.) van tudomásunk.

Persze, egy-egy ilyen helyismereti (megyei, járási, községi) bibliográfia összeállítása nem megy máról holnapra. Nem is kívánhatja senki könyvtárosainktól, hogy záros határidőn belül készítsék el megyéjük, járásuk, falujuk bibliográfiáját. *A fontos inkább az, hogy könyvtárosaink tudatosan és tervszerűen kezdjenek hozzá ehhez a munkához, s amint a gyakorlati élet adja, kínálja, soha ne mulasszák el a megtalált adatokat katalóguscédulára följegyezni, s egy erre a célra rendszerezített dobozban elhelyezni, illetve a meglelt műveket a könyvtár számára megszerezni, leltározni.*

Az első feladat az eddigi bibliográfiai átnézése és a régi megyei, városi, sőt esetleges községi monográfiák analitikus (elemző) feldolgozása lehetne, mégpedig úgy, hogy *ezt a feladatot először a megyei könyvtárak végeznék el.* Erre próbáltunk mintát adni *»Csongrád megye népe és földje«* címmel megjelent ajánló-bibliográfiánkban a többi megyék könyvtárai számára. Ebben a kis összeállításban községeként szétbontjuk az ismert

legfontosabb gyűjteményes műveket, monográfiákat, hogy így az egész kötet áttanulmányozása nélkül is kitűnjék, egy-egy munkában hol, mennyit olvashat az érdeklődő egy-egy városról, faluról. Mindenekelőtt a legfontosabb eddigi bibliográfiákat dolgozzuk fel községenként (így például Bodor Antal »Magyarország helyismereti könyvészete« című 1944-ben megjelent művét, vagy Benkő Lóránd és Lőrincze Lajos »Magyar nyelvjárási bibliográfia« című 1951-ben kiadott munkáját), hogy ezekben további útbiztosítást találhassanak a kutatók. Még néhány ismertebb és jelentősebb könyv, füzet, cikk fölvétele után a megyei és járási bibliográfiákat helynévmutató zárja, amely pontosan feltünteti a különféle helyeken szétszórtan található eddigi írások pontos lelőhelyét.

A megyei és járási válogatott bibliográfiák nyomán most már a községi népkönyvtárosok nekiláthatnának falujuk bibliográfiájának ügyszóván teljes összeállításához. Némelyik községi könyvtáros újságcikkeken kívül mást nem is talál falujáról; a másik esetleg önálló falumonográfiát, vagy legalább egy nagyobb fejezetet a megye vagy a közelvéros monográfiájában. Az említett régebbi helyismereti bibliográfiákból ők már kiírhatnák a községükre vonatkozó valamennyi tételt, s így sokszor pontosabb, teljesebb irodalmát gyűjthetnék össze falujuknak, mint azt bárki más — akár legnagyobb tudományos könyvtáraink is — tehetnék.

Ha már a régi anyag nagyjából együtt van (azért nagyjából, mert a bibliográfia sohasem teljes, újabb adatok mindig bukkanhatnak elő), a könyvtárosra új, nemkevesbé fontos feladat vár: a *könyvkiadás és sajtó naponkénti szemmel tartása és anyaguknak helyismereti szempontból történő bibliográfiai feldolgozása*. Ha akár a Szabad Népben, akár a megyei pártlapban megjelenik bármi kis hír a faluról, a falu dolgozóiról, termelési vagy kulturális kérdéseiről, a könyvtáros ne felejtse el, hogy katalóguscédulán föl kell jegyeznie a közlemény legfontosabb bibliográfiai adatait, s a cédulát be kell illesztenie a helyismereti bibliográfiát tartalmazó kis katalógusba. Ilyen gondos, tervszerű munkával — ami alig jelenthet hetenként öt-tízperces munkát a könyvtáros számára, hiszen nem minden nap jelenik meg minden fa-

luról, városról, cikkek a lapokban, folyóiratokban, — hamarosan, egy-két év múlva nagyszerű kis helyi bibliográfia áll majd könyvtárosaink rendelkezésére. Ezt aztán egyaránt használhatja a helytörténeti kutató, a helyi haladó hagyományokat, vagy éppenséggel a keserű múlt emlékeit vizsgáló, a faluról írni készülő, ott megforduló újságíró, az iskolában a helyi történelem tanulságait is tanító pedagógus, a községfejlesztésen fáradozó tanácselnök, a szocialista eredményekkel, agitáló, helyi érveket gyűjtögető pártmunkás, a helyi kiállítását rendező könyvtáros... Pótolhatatlan értékű dokumentumanyag gyűlik így pár éven belül össze, úgyszólván jelentéktelen fáradtsággal.

Ez lenne népkönyvtáraink bibliográfiai tevékenysége. Azt hisszük, érdemes és hasznos hozzálatni.

Dr. Péter László

A FELSZABADULÁSI VERSENY HÍREI

A megyei könyvtárak évi beszámoló-jelentéseiből, a versenyről szóló tájékoztatókból kitűnik, hogy az 1954. évi könyvtári munka egyik legkomolyabb, leghatásosabb lendítője, szöztönzője a Felszabadulási Verseny volt.

A verseny hatásosságának is tulajdonítható az, hogy az 1953. évhez viszonyítva 1954-ben az olvasók száma 22%-os, a kölcsönzött könyvek száma 36,7%-os emelkedést mutat; a vidéki állami tömegkönyvtárak az év folyamán 12 és fél millió kötet könyvet forgalmaztak.

Komárom megyében például a lakosság 9%-a az állami tömegkönyvtárak olvasója, Fejér megyében 61%-kal emelkedett a kölcsönzött kötetek száma. Olyan helyeken, ahol eddig egyhelyben topogó, vagy csak papíron működő könyvtárak voltak, ma már komoly könyvtári élet indult meg. Tolna megye 135 könyvtárából 104 könyvtár nevezett be a versenybe és dolgozik eredményesen. Például a dunaföldvári önálló községi könyvtár, amely két hónapja működik és már 2100 könyvet adott olvasói kezébe.

A megyei és járási könyvtárak a hálózati segítséget komoly feladatnak tekintették. A falusi könyvtárak könyvváltományát általában rendszeresen felfrissítették, a helyszíni ellenőrzések száma, minősége kielégítőbb volt. A Békés és Pest megyei könyvtárból pl. egy-egy bizottság tartott felülvizsgálásokat a járási könyvtárakban. Általában a mód-

szertani segítség színvonala emelkedett; a könyvtárosok oktatását helyi tanfolyamokkal is elősegítették. A falusi könyvtárakban a legalább heti kétszeri kölcsönzés általánossá vált és a kölcsönzési órákat mindig azonos napon és időben tartják, ennek következtében forgalmuk jelentősen növekedett.

A propagandamunka területén is komoly javulás állott be 1953. évrhez viszonyítva: 1954-ben a »kevesebbet, de jobban« elv alapján végeztek a propaganda-feladatokat. 1953-ban a központilag nyilvántartott rendezvények száma 1500-on felül, 1954-ben csak kb. 800 volt. Még ez a szám is magas. Fejlődést jelent az a tény is, hogy már nemcsak a városokban, hanem legtöbbször a falvakban rendezték.

Az elmúlt évben a mezőgazdasági ismeretek terjesztése terén több történt, mint 1953-ban. Ennek érdekében a mezőgazdasági szakköröket, ezüstképzéses tanfolyamokat, a gazdaköröket könyvekkel látják el; kiállításokat, ismertetéseket, felolvasásokat szerveznek a tagok számára. Jó kapcsolatok alakulnak a gazdakörök, olvasókörök és könyvtárak között. Több helyen ajánló könyvjegyzékkel, felolvasásra javasolt művek jegyzékével, gazdakalendáriumokkal stb. óhajtják könyvtáraink elősegíteni a paraszt olvasók szakmai ismereteit, művelődését.

A tanyákon élő paraszt lakosság kulturális igényeinek kielégítése céljából, a tanyai, pusztai iskolákban népkönyvtárakat hoznak létre a megyei és járási könyvtárak. E könyvtárak könyvellátása érdekében több helyen könyvgyűjtő mozgalom indult meg, erre a célra a Békés Megyei Könyvtár mintegy 3000 könyvet kapott hivataloktól, üzemeiktől.

A megyei könyvtárak az év jelentős feladatait, igen helyesen, összekötötték a felszabadulási versennyel. Különösen az Ünnepi Könyvhét mozgatott meg nagy tömegeket.

A versek iránti érdeklődés felkeltése sok könyvtár (még falusi is) programjában szerepelt és kezdeti sikereket érték is el egy-egy jól megszervezett szavalóversennyel.

A tanácsok országsszerte kézzelfogható támogatást nyújtanak. A könyvbeszerzést sok helyen kisebb-nagyobb összegekkel segítették adóprémium, kölcsönjegyzési összeg egy részének könyvtári célra fordításával; könyvtári berendezést, felszerelést, új helyiséget sok könyvtár kapott. A könyvtárak fűtéséről, világításáról, tisztántartásáról is gondoskodtak.

Az anyagi gondoskodás mellett, persze erkölcsi támogatásban sincs hiány. 1953-ban könyvtáraink arról panaszkodtak, hogy míg a Megyei Tanács népművelési osztálya részéről sem kielégítő a gon-

doskodás, addig a versenyvállalások következtében a járási, községi tanácsok is felfigyeltek a könyvtári munka jelentőségére. Példaként említjük az adonyi járási tanács elnökét, aki maga avat könyvtárakat, vagy a kiskunhalasi járási tanács új elnökét, aki az egész járás könyvtárügyének gondját szíven viseli. A járási tanács brigádja (VB-titkár, népművelési előadó, és a járási könyvtár képviselője) a járás minden népkönyvtárát meglátogatta.

Megállapítható tehát, hogy a könyvtárak 1954. évi jobb munkájában jelentős szerepe volt a tanácsok gondoskodásának, amit viszont nagymértékben a könyvtárak versenymozgalma eredményezett.

A versenymozgalom tapasztalatainak összegezésére, eredményeinek s a hibáknak feltárására március végén kerül sor.

A megyei versenybizottságok március hó 31-ig elvégzik a megyei szinten versenyző könyvtárak munkájának elemző, részletes elvi alapokon nyugvó értékelését. Az értékelés alapjául egyrészt a felajánlások teljesítése, másrészt a könyvtár egész évi munkája szolgál.

A megyei versenybizottságok április 4-ig értekezleten ismertetik a helyi versenymozgalom eredményeit. A kiváló munkát végzett könyvtárakat és könyvtárosokat jutalomban részesítik a helyi tanácsok, amit az április 4-e tiszteletére rendezendő ünnepségek keretében osztanak ki.

Az országos versenybizottság május hónapban hozza nyilvánosságra a végső értékelést.

KÖNYVGYŪJTÉSSEL A TANYAI KÖNYVTÁRAKÉRT

Az 1954. évi statisztikából megállapítottuk; rendkívül alacsony az összes olvasói létszámon belül a paraszt olvasók aránya, s a kölcsönzött mezőgazdasági szakkönyvek száma. Javulást csak akkor remélhetünk — többéves tapasztalat bizonyítja ezt —, ha nem arra várunk, hogy a paraszt lakosság keresen fel bennünket könyvtárainkban, hanem mi keressük fel őket könyvtárakkal lakóhelyeik, a tanyavilág közelében. Elhatároztuk tehát, hogy sürgősen bekapcsoljuk 40—50 kötetes könyvtárakkal mind azokat a tanyákat a falusi népkönyvtár hálózatba, amelyek kulturális tekintetben legelhanyagoltabbak, amelyekhez eljutva jut a vándormozói, a színház talán soha, s ahol mindmáig a könyveket is nélkülözték:

Újabb letéti könyvtárak létesítéséhez azonban nem volt elegendő könyvünk. Felhívással fordultunk az összes Békés

megyei üzemhez, vállalatához, valamint a jelentősebb tömegszervezeti alapszervezethez. Ismertettük a tanyavilág sivar kulturális helyzetét, s kértük, tegyék felajánlást a Megyei Könyvtár céljaira, segítsék a Megyei Könyvtár munkáját, járuljanak hozzá törekvéseink sikeréhez könyvekkel, vándorládáikkal.

Hetven üzem válaszolt felhívásunkra, kisebb-nagyobb felajánlást téve. Különösen gyorsan jelentkeztek a békéscsabai üzemek, majd sürgetésre hozzájárultak akcióknak sikeréhez a megyebeli üzemek, vállalatok, földművelészetkezek is. Az akció lezártaikor csak néhány olyan jelentős üzem akadt (pl. a gyulai Húszem és a Harisnyagyár), amely komoly könyvtára ellenére sem tett felajánlást.

A könyvgyűjtés sikerét nagyon elősegítette egy műsoros, irodalmi est, melyen a Jókai Színház, a Városi Központi Kultúrház együttese és szimfónikus zenekara, valamint az országos hírű Ballassa Népi Táncegyüttes adott közös, színes műsort. Ennek az estnek érdekessége, hogy a belépőjegy egy kötet könyv volt. Estünket a színházban rendeztük meg, ahol az előcsarnokban a már begyűjtött könyvekből, s vándorládákból színes kiállítás fogadta a belépőket. Kedves látványt nyújtott, hogy a színházba érkező közönség hóna alatt szorongatta a jegy ellenértékét képviselő könyveket, melyek között bizony sok értékes is akadt.

A könyvgyűjtés során több értékes tapasztalatot szűntünk le. A mintegy 4500 rakományt képező begyűjtött anyag (könyv, brosúra, folyóirat) statisztikai megoszlása érdekes következtésekre ad lehetőséget. Körülbelül 3000 könyvet gyűjtöttünk be, ezek jelentős része szépirodalmi mű, sajnos, azonban elenyészően kevés köztük a magyar klasszikusirodalom; elsősorban a külföldi műveket adják át, ezeket kevésbé olvassák az üzemekben. Körülbelül egyenlő arányban kaptunk nyugati haladó és szovjet regényeket. A szovjet anyag változatos, világirodalmi becsű műveket is jócskán kaptunk (például Solohov: Csendes Don és Gorkij regényeit), de mint érdekességet jegyezhetjük meg: Gulia: Kaukázusi tavasza, Volosin: Kuznyeckij földje majd minden küldeményben szerepelt. Az ismeretterjesztő könyvek között az ideológiai munkák vannak túlsúlyban, s ezenkívül a mezőgazdasági munkák száma is jelentős. Bepillantást nyújtott a gyűjtés az üzemi könyvtárak tervszerűtlen szervezésébe is. Pl. az örménykúti A. G. igen jelentős értéket képviselő ajándékot adott. Összesen 102 könyvet kaptunk, ezek között 42 poli-

tikai művet találtunk; a beküldött 38 szépirodalmi mű között négy magyar klasszikus regény és 11 szovjet volt. Ez a küldemény kötegelve tartalmazta a nekik feleslegesen leküldött mezőgazdasági és ideológiai brosúrák tömegeit: Margulina: Kultúrlet falun, Aniszimov: Hogyan él a parasztság a Szovjetunióban, s hasonló kiadványokat 30—40 példányban találtunk felbontatlan csomagokban a beküldött könyvek között. Hasonló papír- és pénzpocsékolásról tanúskodik az ugyaninnen érkezett folyóirat anyag is: az állami gazdaság rendszeresen járítja a »Honvéd« és »Honvédorvos« című kiadványokat. Elgondolkodtató jelenségek ezek, amint hogy az is furcsa, miért járát a békéscsabai Ruhagyár egész repülőszakkör ellátásához elégséges repülési szakfolyóiratot; nyilván azért, mert a rendelkezések tervszerűtlenek, s az olvasók igényeit nem veszik figyelembe. Ez viszont a pazarlason kívül a könyvtár állományának helytelen duzzadásához vezet anélkül, hogy a kölcsönzési forgalom emelkedésére számítani lehetne az új beszerzések által.

A gyűjtés eredménye: 17 vándorládát s mintegy 20.000 forint értékű könyvanyagot kaptunk. Több munkát követelt volna, ha a gyűjtést az iskolák bekapcsolásával, a lakosság aktív bevonásával végezzük. A lakosság részvétele csak a műsoros est keretében bontakozhatott ki. S itt tűnt ki, erre nem csupán a pozitív eredmények érdekében van szükség, de azért is, mert a ponyvairodalom kivonása a lakosság köréből ilyen közadalkozás által könnyen lebonyolítható. A beszedett, zárt letétet képező, illetve bezárasra ítélandó 138 kötet könyv túlnyomórészt az egyéni adakozás révén került be hozzánk, ez természetes is, hiszen az üzemek könyvtárai, általában 1945. utáni létesítmények, s efféle anyagot nemigen tartalmaznak.

A sikert ilyen esetben a jól kifejlesztett propaganda biztosítja. A megyei sajtó naponta foglalkozott ügyünkkel, de a Szabad Ifjúság, a Rádió, a Magyar Nemzet szintén megemlékezett róla, s kézzelfogható eredményét láthattuk egy-egy cikknek. Pl. a Téglagyári Egyesülés kupellengérése után, az üzem 30 kötet könyvet küldött. A sarkadi »Lenin« TSZ az első dicséret cikk nyomán még 100 kötet könyvet ajándékozott, s ezzel az innen érkező könyvek száma 196 kötetre emelkedett. Az úgynevezett »szájpropaganda« azonban, amelyet a gyűjtő gyermekkel adtak volna, sajnos, elmaradt. A rendszeres sajtócikkek nyomán azonban bátran elmondhatjuk, a gyűjtés időtartama alatt a kulturális élet főszereplője megyszerte a könyvtár volt.

S z a b a d O l g a

ESEMÉNYNAPTÁR

1895. március 22-én született **ILLÉS BÉLA** magyar író. Tanulmányait Beregszászon és Szolyván végezte. 22 esztendő korában már Albániában harcolt, ahol megismerte a partizánok életét. Irodalmi munkásságát 1916-ban a Nyugatban kezdte. 1918-ban tagja a forradalmi katonatanácsnak, a Tanácsköztársaság idején az újpesti fegyveres erők parancsnoka. Később illegális pártmunkát végez Kárpát-Ukrajnában, ahol pártlapot szerkeszt. 1921-ben jelenik meg Pozsonyban Ruszin' Petra temetése c. novelláskötete. 1923 óta a Szovjetunióban élt. Moszkvában kezdetben gyári munkás, majd író. Regényei a felszabadulásig csak a Szovjetunióban jelentek meg, előbb orosz és ukrán nyelven, majd a Szovjetunióban élő sok nép nyelvén. Írói sikereire visszaemlékezve írja Illés Béla, hogy »harminchárom nyelven hirdettem, hogy nem Horthy és klikkje Magyarország, hanem az a nép, amelyet Horthy és klikkje elnyom és idegen szolgálatba állít.« A Nagy Honvédó Háborúban a Szovjet hadseregben harcolt, majd résztvett a délkelet-európai országok, majd Budapest felszabadításában. Az Új Szót, a Vörös Hadsereg magyarnyelvű lapját szerkesztette, ma az »Irodalmi Újság« főszerkesztője.

Illés Béla: *A vígcsínházi csata*, Bp., 1950. Révai, 124 old. —: *Fegyvert s vitézt énekelek*, Bp., 1954. Szépirodalmi, 198 old. —: *Honfoglalás*, Bp., 1954. Szépirodalmi, 683. old. —: *Kárpáti rapszódia*, Bp., 1950. Szikra, 599. old. —: *Szkipetárok*, Bp., 1946. Új Idők, 203. old. —: *Tűz Moszkva alatt*, Bp., 1953. Ifjúsági, 47 old. —: *Válogatott elbeszélések*, Bp., 1951. Szépirodalmi, 139 old.

1855 április 9-én született **REVICZKY GYULA**, aki a század nyolcvanas éveiben Vajda János mellett az »irodalmi ellenzék« legtehetségesebb költője volt. Nem váltalt közösséget az úri osztállyal és a polgárság kicsinyességével, és szakított a hagyományos világnézettel, amikor költészetünkben először, a társadalomból számkivetett nők szerelméről írt. Kipellengérezte a műveletlen dzsentrit, az úri politikát. De költészete elmarad Vajda társadalmi tisztánlátása mögött. Nem hisz a társadalmi változás lehetőségében, a fennálló rend iránti gyűlölete gyakran pusztá nihilizmusba torkollik. Általában passzívítással szemléli a jót és rosszat egyaránt és a lemondás szelidségével akarja megváltani a világot.

Összes költeményei, Bp., 1908. Lampel, 344 old.; —: *Prózaí dolgozatai*, Bp., 1940. Egyetemi, 106 old.; —: *Összegyűjtött művel*, Bp., Athenaeum, 1944. 574 old. Vajthó László: *Reviczky Gyula*, Bp., 1939. 164 old.

1945 május 2-án, tíz évvel ezelőtt **ESETT EL BERLIN**. Ez volt a döntő csapás a második világháborúban, amely szétzúzta a hitleri Németországot. Mint Sztálin mondta: a fasiszta fenevadat saját barlangjában zúzták szét és kitűzték a győzelem zászlaját. Berlin fölé. Áprilisban kezdődött meg a döntő roham Berlinért és május 2-án tűzték ki a szovjet zászlót a Reichstag épületére. Magára az épületre ezt írták a katonák: »Eljöttünk ide, hogy Németország ne jöjjön hozzánk.« Néhány nappal később, május 9-én, Németország feltétel nélkül megadta magát a szövetséges csapatoknak.

Pavlenko P. A.—Csiatureli M.: *Berlin eleste*, Bp., 1950. UMK, 174 old.

1880 május 7-én halt meg **FLAUBERT GUSTAVE** francia realista író. Legismertebb regénye, a Madame Bovary, egyszerű története egy »megnémértett«, szentimentális vidéki asszonynak, aki végül is megmérgezi magát. Flaubert hihetetlen lelkiismeretességgel és műgonddal dolgozott: évekig csiszolgatta egy-egy művét. Alakjait pontosan, részletekbe menően, realista módon ábrázolta; a Madame Bovary egy-egy jelenete a valóságábrázolás remeke. Másik híres műve a Salammbó című történelmi, exotikus környezetben játszódó regénye, amely elkápráztat archeológiai részleteinek bőségével és pontosságával. Flaubert, Balzac és Stendhal mellett teljessé tette a tizenkilencedik század francia regényirodalmának fejlődését; ábrázolásmódja nagy hatással volt a modern regény fejlődésére.

Flaubert: *Madame Bovary*. Vidéki erkölcsök. (Ford.: Hajó Sándor), Bp., 1934. 384 old.; —: *Salammbó* (ford.: Salgó Ernő), Bp., é. n. Révai, 287 old.

König György: *Flaubert*, Bp., 1912. Franklin, 72 old.; Zola E.: *Flaubert*, Daudet (ford.: Salgó Ernő), Bp., 1927.

1805 május 9-én halt meg **SCHILLER FRIEDRICH** német költő. A német polgári törekvések egyik előfutára volt a feudális rendszeren belül. Fiatalkori művei, drámái, a Haramiák, az Armány és Szerelm, a Fiesco, a német Sturm und Drang korszak megragadó, forradalmi alkotásai. Későbbi műveiben egyre nyilvánvalóbbá vált Schiller forradalmiságának idealista jellege. Az antik görögség felé fordult: a szépséget és a művészetet dicsőítette, mert szerinte ez vezeti ki az embert az állati sor-

ból. Itt már teljesen idealista álláspontot foglalt el és politikailag is eltávolodott a forradalom eszményétől; a megvalósult polgári forradalomtól, a francia forradalomtól már elfordult. De azért nem árulta el a társadalmi és nemzeti egyesülés gondolatát, hanem idealista nézettel, az ember esztétikai nevelésétől várta ennek megvalósulását.

Schiller Fr.: *Költemények* (ford.: Dóczy L.), Bp., 1910. Franklin, 191. old. —: *Az orléansi szűz* (ford.: Garda Samu), Bp., 1910. 144 old. —: *Haramiak* (ford.: Déry T.), Bp., 1949. Franklin, 191. old. —: *Tell Vilmos* (ford.: Vas István), Bp., 1952. Szépirodalmi, 195. old.; *Vajda Gy. M.*: Schiller, Bp. 1953. M. N.

1945 május 25-én halt meg *BEDNJI GYEMJÁN* szovjet költő. A polgárháború idején Bednij versei rendkívül széles körben terjedtek el. Jelentőségük főleg abban áll, hogy világos, élénk formában juttatták el a forradalmi ideológiát a tömegekhez, különösen a parasztokhoz. Verseiben gazdag visszhangra lel korának minden eseménye. Rendkívül műfajbéli gazdaságosság, változatos témakör, élénk, szatirikus véna, az orosz nyelv kitűnő ismerete — ezek Bednij legfőbb értékei. Műveinek forradalmi pátozsa, a régi világ ellen irányított metsző szatírája biztosítja Bednij népszerűségét a legszélesebb olvasó rétegek között.

Irodalmi Ujság, 1951. 21.

Bednij Gyemján.

MEGJUTALMAZOTT LEVELEZŐINK

Kuntár Lajos, Pál Ernő, Tiborj Jánosné, Rostás Lászlóné, Nagy Attiláné, Kellner Béla, Kazimity György, Szőlőssy Tibor és Drechsler Agnes.

□

A sátoraljaújhelyi Járásí Könyvtár és a XI. kerületi tanács 6-os számú Szabó Ervin Könyvtára állandó levelezési kapcsolatot létesített a tapasztalatok kicserélése céljából. A sátoraljaújhelyi könyvtár több módszert, pl. az olvasási tanácsadó, a keresett könyvek rövidebb határidős kölcsönzési rendszerét, valamint az előjegyzéses könyvek raktári figyelmeztető módszerét már alkalmazta saját területén. A kerületi könyvtárat pedig értesítette, megindított előadássorozatról. (Sz. E. K.)

□

A nemzeti tulajdonba vett könyvnyag feldolgozását, a Népkönyvtári Központ megszűnése óta, az Országos Széchényi Könyvtár végzi. A könyvelosztály az elmúlt esztendő folyamán 304.958 kötet könyvet és folyóiratot osztott szét. A szétosztásban mintegy 120 könyvtár részesült. (O. Sz. K.)

□

Költői estét rendezett a Magyar Írók Szövetsége és az Állami Könyvtárterjesztő Vállalat február 24-én a »Magyar Írók könyvesboltja« klubhelyiségében. Ez alkalommal két fiatal költő: Csóori Sándor és Simon István, mutatkozott be az olvasóközönségnek, beszámolt életéről, versei megszületéséről, azok élményanyagáról, s elmondta néhány költeményét. A termet zsúfolásig megtöltő közönség sorából — melyek zöme fiatalokból állt — számosan tettek fel kérdéseket a költőkhöz a többi között arról, milyen támogatást, kapnak munkájukban az idősebb költőnemenzedéktől, kiket tartanak példaképeknek, melyek a kedvenc verseik stb. A két költőnek több, mint 50 verskötetét vásárolta meg ez alkalomból az est közönsége.

□

Az Olcsó Könyvtárban a második negyedében a hazai és világirodalom számos értékes alkotása jelenik meg. Így Gárdonyi Géza: »Egri csillagok« c. regénye, Karinthy Frigyes: »Nem nekem köszöntek« című kölete, Newerlytől »A sóspuszták fia«, Kittenberger Kálmán utólrása; »Vadászkalandok Afrikában«, Csehov: »Dráma a vadászaton« című kisregénye, továbbá Maupassant: »A szépiút«, Tamási Áron »Hazai tükör«, Móricz Zsigmond »Nem élhetek muzsikaszó nélkül«, és L. Tolstoj: »Közakok« című regénye.

Irodalmi fejtező címen tanulmányi versenyt rendezett az Illatos úti Szabó Ervin Könyvtár. A verseny januártól júniusig tart, havonta egy-egy alkalommal rendezik az ifjúsági olvasók számára. A verseny célja az elmélyültebb olvasás; rá akarják szoktatni az ifjúságot, hogy a könyvek íróját és címét pontosabban megjegyezék. A pályázóknak egy-egy részletből, idézetből kell kitalálni a könyv adatait. A januári fordulóban a felszabadulással kapcsolatos irodalom került sorra. A 60 versenyző közül egy ipari tanuló szerezte eddig a legtöbb pontot. A pedagógusok örömmel fogadták a versenyt és az összeállításban segítettek a könyvtárnak. (Sz. E. K.)

□

Élénk érdeklődés kíséri az Állami Könyvtárterjesztő Vállalat alkalmi könyvvásárát, melynek során február 28-tól kezdve mintegy 700 könyv árát 40–75 százalékkal leszállította. A könyvtárak ezrei tértek be a könyvesboltokba és válogattak a régóta áhított, értékes művek között. Különösen sokan keresték a magyar, szovjet és népi demokratikus költők verseskönyveit, antológiáit, a művészeti és tudományos könyveket, köztük feltűnő nagy számban filozófiai és irodalomtörténeti műveket. Nagy kelete volt a jelentékenyen olcsóbb áron kapható szak- és kézisztáraknak, valamint a műszaki, mezőgazdasági és orvosi szakkönyveknek. Az alkalmi könyvvásár a könyvtáraknak is alkalmat nyújt könyvkészletük olcsó áron való kiegészítésére, vagy az elrongálódott régebbi könyvpéldányok pótlására. Az »alkalmi könyvvásár« könyvjegyzéke bármely állami könyvesboltban díjmentesen beszerezhető.

□

Megkezdődtek a műszaki könyvtárosok képesítő vizsgái. A vizsgaszakaszban 107 könyvtáros tett szakvizsgát. (OMK)

□

A budapesti autóbuszforgalom megindulásának 40 éves évfordulója alkalmából kiállítás készített az Országos Műszaki Könyvtár két utcai tárlójában. A budapesti utasforgalom és az autóbushálózat fejlődését is szemlélteti az anyag. Ugyancsak kiállítást rendezett a műszaki könyvtár a Koleszov-módszer alkalmazásáról is. Vársárhelyi Pál születésének 160. évfordulója alkalmából pedig az O. M. K. emeleti tárlójában rendezte majd kiállítást. Ezen Kovács Lajos szobrászművész most készülő szobrát is kiállítják. (O. M. K.)

Különböző napilapokban és folyóiratokban megjelent könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke.

IDEOLOGIAI — POLITIKAI IRODALOM:

- Duff, L. Palme: Válságban Nagy-Britannia és a brit imperializmus. Természet és Társadalom, február (Józsa Péter).
Nemes Dezső: Magyarország felszabadulása. Népszava, febr. 13. (Iványi Béla).
Órbán Sándor: A szovjetellenes háború kletkális támogatói. Természet és Társadalom, február (Tordai György).
Visinszkij, A. J.: Perbeszédtek. Társadalmi Szemle, január (Szabó András).

ISMERETTERJESZTŐ IRODALOM:

- Faluš Róbert: Sophoklés, Magyar Nemzet, febr. 8. (Hegedüs Géza).
Görkij és Csehov: Népszava, febr. 15.
Hont László: Szen verejték nélkül. Élet és Tudomány, febr. 23. (Herczeg Ede).
A kultúrothtonok kézikönyvtárának legújabb kötetei. Népművelés, február (Láng János).
Mihályi Gábor: Molière, Természet és Társadalom, február (Barta József).
Waldapfel József: A magyar irodalom a felvilágosodás korában. Társadalmi Szemle, január (Pándi Pál).
Ráth Végh István: A fejedelmi bálvány. Művelt Nép, febr. 27. (Gesztli Pál).
Réti István: A nagybányai művésztelep. Magyar Nemzet, febr. 22. (Farkas Zoltán).
Szabó Árpád: Homéros. Magyar Nemzet, febr. 8. (Hegedüs Géza).

TUDOMÁNYOS ÉS SZAKIRODALOM:

- Eckhardt Ferenc: A földesúri büntetőbíráskodás a XVI—XVII. században. Természet és Társadalom, február (Cszizmadia Andor).
Knapp, Viktor: A tulajdon a népi demokráciában. Társadalmi Szemle, (Eörsi Gyula).

SZÉPIRODALOM:

- Csokonai. Vitéz Mihály elegyes poétai munkái 1789—1795. Irodalmi Ujság, febr. 26.
Csóri Sándor: Felröppen a madár. Népszava, febr. 8. (Pál Miklós); Magyar Nemzet, márc. 3. (Hegedüs Géza).
Fekete Gyula: Vér és korom. Csillag, február (Faluš Róbert).
Hegedüs Géza: A sötétség utolsó órái. Szabad Ifjúság, március 3.
Hét évszázad magyar versel. Magyar Nemzet, febr. 6. (Sebestyén György).
Horváth Mária: Kafi. Népszava, febr. 15.; Szabad Nép, márc. 3. (Seres József).
Ján, V. G.: Dzsingisz khán. Népszava, febr. 22.
Jókai Mór: Az új földesúr. Magyar Nemzet, febr. 18. (Szalatnai Rezső).
Karlthy Ferenc: Hazai tudósítások. Magyar Nemzet, febr. 13. (Boldizsár Iván); Szabad Nép, febr. 25. (Rényi Péter).
Kónya Lajos: Országon. Csillag, február (Jobbágy Károly); Szabad Ifjúság, február 24.
Madarász Emil: Ötven év. Népszava, febr. 20. (Vézi Endre).
Ovcskín, V.: Falusi hétköznapiak. Társadalmi Szemle, január (Nagy Magda).
Orkeny István: Hóviharban. Irodalmi Ujság, febr. 19. (Hubay Miklós).
Rusztavelli: A tigrisbőrös lovag. Esti Budapest, febr. 25. (Devecseri László).
Remenyik Zsigmond: Büntudat. Magyar Nemzet, febr. 12. (K. Kulcsár István).
Rimay János Összes Művei. Magyar Nemzet, márc. 3. (Hegedüs Géza).

- Romániai magyar írók. Irodalmi Ujság, febr. 26. (Vitányi János).
Simon István: Nem elég. Művelt Nép, febr. 27.; Népszava, márc. 1. (Katkó István); Magyar Nemzet, márc. 3. (Hegedüs Géza).
Soós Magda: Erős szálak. Csillag, február (F. Rácz Kálmán).
Szabó József: Erdel emberek. Irodalmi Ujság, febr. 5. (Kelemen Sándor); Szabad Nép, márc. 3. (Illés Jenő).
Trojepolszkij: XVII. Prokor, a bádógosok királya. Csillag, február (Aranyossy Pál).
Túl a Tiszán: Irodalmi Ujság, febr. 12.
Vajda István: Az AA 338-as esete. Magyar Nemzet, febr. 26. (Gábor György).

IFJUSÁGI IRODALOM:

- Fazekas György: Csodálatos utazás. Csillag, február (Hegedüs Géza).
Kőbányai György: Hazai földeken. Magyar Nemzet, febr. 26. (Hegedüs Géza); Szabad Ifjúság, márc. 3. (Kovács Imre).
Lestyán Sándor: Vadászrepülő leszek. Magyar Nemzet, febr. 8. (Hegedüs Géza).
Obrucsev: Utazás Plutoniába. Magyar Nemzet, febr. 8. (Hegedüs Géza).
Sziráky Judit: Tiszteességes János. Népszava, febr. 22. Magyar Nemzet, febr. 26. (Hegedüs Géza).
Vézi Endre: A küldetés. Csillag, február (Kassai Géza).

IRODALMI CIKKEK:

- Nagy Péter: A népi írók értékeléséhez. Irodalmi Ujság, febr. 5.
Maróti Andor: Találkozás Csokonaival. Magyar Nemzet, febr. 5.
Rényi Péter: A versek fegyverével. Költészetünk a békeharcban. Szabad Nép, febr. 6.
Simó Jenő: Emeljük irodalmunk eszmei és művészi színvonalát. Szabad Nép, febr. 13.
Trencsényi Waldapfel Imre: A kazah irodalomról. Szabad Nép, febr. 21.
Tamás Aladár: Emlékezés. Nagy Lajosra. Irodalmi Ujság, febr. 26.
Cervantes: (1547—1616.) Népművelés, február.
Maróti Andor: Gelléri Andor Endre. Halála 10. évfordulóján. Magyar Nemzet, márc. 2.
Sötér István: Jókai útja. (II. rész.). Csillag, február.
A Szovjet írók II. Kongresszusa felszólalásai-ból:
V. Jermilov, M. A. Solohov, K. Fégyin, A. A. Fagyjev. Csillag, február.
Tamási Lajos: A Szovjet Írók II. Kongresszusa és feladataink. Csillag, február.
A szovjet irodalom eszmei és művészi színvonalának további emeléséért. Irodalmi Ujság, febr. 12.
A Szovjet írók II. Kongresszusáról. Társadalmi Szemle, január.
Rónai Mihály András: Montesquieu (1689—1755). Magyar Nemzet, febr. 10.
Szigeti József: Montesquieu (1689—1755). Szabad Nép, febr. 10.
Sós Endre: Montesquieu. Szabad Ifjúság, febr. 10.
Murányi-Kovács Endre: Montesquieu. Irodalmi Ujság, febr. 19.
Tíz éve halt meg Alekszej Tolsztoj. Magyar Nemzet, febr. 23.
Hegedüs Géza: Alekszej Tolsztoj. Népszava, febr. 23.
Héra Zoltán: Alekszej Tolsztoj. A nagy szovjet író halálának 10. évfordulójára. Szabad Nép, febr. 23.

Összeállította: Bán Gézáné

A SZOVJET KÖNYV ÜNNEPI HETÉNEK KIADVÁNYAI

A Szikra Erenburgnak, a nagy békeharcosnak beszédeit és cikkeit adta ki »Az emberek ölni akarnak« címmel, Dobozy Imre szovjetunióbeli utazásának irodalmi riportját, a »Moszkvai utazás«-t valamint a Szovjet népek nagy hazája c. enciklopédiaszerű művet, amely a Szovjetunió népeiről és történetükről, földrajzáról stb. közül átfogó tanulmányokat és leírásokat.

Az Új Magyar Könyvkiadó Kozlov: »Krimi éjszaka« és Jan: »Dzsingisz khán« című regényének kiadásával kezdte meg az ünnept hét kiadványsorozatát, amely Ljev Tolsztoj »Gyermekkor, serdülőkör, ifjúkor«, Szeffellina »Térnyésértők« és Zlobinnak a Pugacsov-forradalomról írt »Sasok szárnyán« c. regényével egészült ki.

A Művelt Nép Könyvkiadó Usakov »Járatlan földön« c. sarkvidéki útleírását, Halffman »A méhek« című népszerű tudományos művet adta ki, továbbá: tudósok, írók, újságírók, tengerészek útleírásából összeállított »Bolyongás a nagyvilágban« című gyűjteményt.

Az Ifjúsági Könyvkiadó kiadványai között szerepel a Gorkij válogatott írásait tartalmazó kötet: »Az ifjúsági és gyermekirodalomról; Nyikiforov önéletrajzi regénye: »Eletré-halálra« és Krupszkájának szélesebb körű érdeklődésre számot tartó pedagógiai írásainak gyűjteménye: »Úttörőkről, iskolásokról«. Megjelent Zeklin—Milovidova: »Ifjú Sztálin«-ja, továbbá Noszov: »Vidám kis család« című regénye.

A MŰSZAKI KÖNYVKIADÓ 1955. EVI TERVÉRŐL

A Műszaki Könyvkiadó öt tárca kiadó — Nehézipari, Könyvipari, Közlekedési, Építészeti, Elővezetési Könyvkiadó — összevonásával ez év elején alakult meg. 1955-ben mintegy 900 kiadvány jelenik meg a folyóiratokon és hivatalos lapokon kívül. A vállalat 8 tárca szakkönyveit adja ki, 28 iparágat érintve.

Ebben az évben az eddigi hiányok pótlására túlnyomó többségben gyakorlati kérdésekkel foglalkozó kiadványok jelennek meg. A kiadó nagyobb figyelmet kíván fordítani az alsó- és középfokú műszaki irodalom megjelentetésére, zsebkönyvek és kézikönyvek kiadására. A helyes könyvszükséglet felmérésére közvetlen kapcsolatot épít ki az Országos Műszaki Könyvtárral, a szakszervezettel és az üzemek műszaki könyvtáraival. A nagyobb üzemek dolgozóival olvasólevelekre kapcsolat megteremtését vette terbe. Ezzel az üzemek dolgozóinak módjukban lesz részt venni a műszaki könyvkiadás munkájában és bírálni a megjelent kiadványok használhatóságát és minőségét.

A Műszaki Könyvkiadó tovább folytatja a gyakorlati életben már eddig jól bevált kézikönyv és zsebkönyvsorozatokat kiadását, valamint terbe vette olyan népszerű témákkal foglalkozó munkák megjelentetését, amelyeket egyaránt használni tudnak a szakemberek és az amatőrök is.

A kézikönyvsorozat keretében jelenik meg a többi között Boldizsár: Bányászati kézikönyv első kötete, valamint Czére: Az áruforgalmazás kézikönyve. A zsebkönyvek közül ki kell emelni a tavaly már megjelent Műszaki zsebkönyvsorozat folytatásaként kiadásra kerülő újabb köteteket, amelyek műszaki mérésekkel, hőkezeléssel, esztergálással, marással, automata esztergálással foglalkoznak. A zsebkönyvsorozat keretében jelenik meg a Mélyépfű művezetők zsebkönyve és a Műanyag zsebkönyv is.

A könyvkiadói tervben szerepel még a többi közt Erdy-Grúz: Vegyszerismeret, Pogány Frigyes: Belső terek kiképzése, Fényképezés kézikönyve, népszerű Fotósorozat. A közkezdelt »Így kössünk«-sorozat is újabb kötetekkel gazdagodik.

Az építőipari könyvtárak munkájáról

Könyvtári tanácsot hoznak létre az építőipari területi könyvtárak a hozzájuk tartozó vállalatok, munkahelyek könyvtárosainak és olvasóinak a bevonásával. Budapesten a tervezőirodák könyvtáránál, Debrecenben a Hajdú megyei területi könyvtárnál a tanács már megalakult.

Az építőipari területi könyvtárak megkezdtek könyvtáraikból a felesleges, nem olvasott, illetve a már kiolvasott és a rossz könyvtári szerkesztésűeket következtében beszerzett könyvek kivonását. A területi könyvtárak az egy-egy könyvtárból kivont könyveket először a saját területükön lévő könyvtárak között cserélik ki. Azokat a könyveket, melyeket területükön elhelyezni nem tudnak, a szakszervezet központi Rózsa Ferenc kultúrothonának könyvtárába küldik. A mélyépfűipari vállalatok területi könyvtára 2000 kötet könyvet már átadott a csere számára.

A területi könyvtárak létesítését akadályozó tulajdonjogi kérdések megoldására az Építészeti Minisztérium főkönyvelője szabályzatot adott ki, amely kimondja, hogy »A vállalati igazgatók hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az eredetileg a vállalati kultúr... mozgalom célját szolgáló... felszerelések (könyvek) a kiemelt intézménynek (könyvtárnak) kölcsönképpen átengedjék... A kiemelt intézményeknek (könyvtáraknak) támogatásból beszerzett vagyontárgyak (könyvek) az intézmény tulajdonát képezik«.

A művészek hallgatnak címmel tanulságos cikket közöl Richard Breuer, a svájci Wochenzeitung amerikai tudóstója, amelyben megmagyarázza, hogy miért hallgatnak a neves amerikai írók, Hemingway, Sinclair Lewis, Thomas Wolfe írásából az európai kultúra iránti erős vágyakozás mutatkozik. Nem bírják az amerikai hidegháborút, ellenségnek érzik a televíziót, a rugbyt, a léha mulatozást, s ebből a zűrzavarból csak két kivezető utat találnak: a hallgatást vagy az elmenekülést. (Das Antiquarist, Wien)

Felolvasásokat szervezett Kiss Lajosné népkönyvtáros Görgöget közszépen. (Somogyi n.) Öt család jön össze esténként és főleg mezőgazdasági szakkönyveket tanulmányoznak. Az olvasókör vezetője Lukács Sándor középparaszt. (K. B.)

Elhanyagolta népkönyvtárát az encsi községi tanács. A népkönyvtáros, Szabó Ella, a tanács dolgozója nem lett, az akácörszónyi nyilvántartást nem vezetett hónapok óta. A tanácsházán elhelyezett 238 kötet könyvből kb. 80–90 kötet elvesztett. A Borsod megyei tanács fegyelmű eljárását indított a népkönyvtáros, az encsi tanács és a szakszói Járasi Könyvtár ellen. (Máté György)

Büssü község tanácsa (Somogy m.) önálló napirendi pontként foglalkozott februári tanácsülésén népkönyvtárával. A tanácsülésre a kaposvári Megyei Könyvtárat is meghívták. Határozatot hoztak, hogy a népkönyvtár névadó ünnepségét az egész falu mozgósításával szervezik meg. Az ülés alkalmából rendezett könyvkiállítás könyveiből a tanácsstagok 22 kötetet kölcsönöztek. (K. B.)

A szolnoki fűtőház 40 személyes vasfogat adott a Megyei Könyvtár olvasótermének, a MÁV járműjavító 5 mázsa faanyagot ajándékozott polc-készítéshez; a Damjanich János Múzeum 44 m könyvvállányt adott, ezenkívül átadta néklőzhető könyvanyagát a könyvtárnak. Az MSZT frógépet adott használatra a Megyei Könyvtárnak.

TARTALOM

HARASZTHY GYULA: A magyar könyvtárügy tíz éve	97
D. SZABÓ LÁSZLÓ: Komoly segítség.....	105
Dr. TÓTH BÉLA: Az olvasási napló vezetésének elvi és gyakorlati kérdései.....	107
SEBESTYÉN GÉZA: A könyvtári munka. Amíg egy könyv eljut az olvasóig.....	109
KÉKI BÉLA: A könyv történetéről. A litográfia.....	112
KATONA JENŐ: Tamás Ernő	116
BORSA GEDEON: Az első magyar nyomtatott krónikák.....	117
ZALAI SÁNDORNÉ: A szakszervezeti könyvtárak és a Könyvtár-ellátó	121
ZALA IMRE: Moszkvai élmények és tapasztalatok II. rész.....	123
SZABÓ FERENC: A lektor munkájáról. —	125
VARGA IMRE: Hogyan látja az író a lektor munkáját	127
K. ZELINSZKIJ: Szerző és szerkesztő	125
KAPOLI KÁROLY: Hogyan ajánljuk Sadoveanu műveit	129
SZAKMAI KIADVÁNYOK	132

K Ö N Y V T Á R R Ó L K Ö N Y V T Á R R A

BERNÁTH ISTVÁN: A pályaudvari könyvtárakról	135
DÁN GYULÁNÉ: A karácsondi könyvtár a versenyben	136

G O N D O K É S E R E D M É N Y E K

Dr. PÉTER LÁSZLÓ: Népkönyvtáraink bibliográfiai feladatai....	137
A felszabadulási verseny hírei	138
SZABAD OLGA: Könyvgyűjtéssel a tanyai könyvtárakért	139
Eseménynaptár	141
Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke (BÁN GÉZÁNÉ)...	143

A címlap BERETH FERENC (Magyar Foto) felvétele

E SZAMUNK MUNKATÁRSAI

Haraszthy Gyula, a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának vezetője, egyetemi tanár; Zala Imre, az Állami Könyvterjesztő Vállalat igazgatója; Kéki Béla, a Műszaki Egyetem könyvtárának osztályvezetője; Sebestyén Géza, a Műszaki Egyetem könyvtárának osztályvezetője; Borsa Gedeon, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; Kapoli Károly, a Kiadói Főigazgatóság dolgozója; Szabó Ferenc, a Szépirodalmi Könyvkiadó szerkesztője; Varga Imre, a Nép-

művelés olvasó szerkesztője; D. Szabó László, a Népművelés munkatársa; Zalai Sándorné, a Népművelési Minisztérium dolgozója; dr. Péter László, a szegedi Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; Durzsa Sándor, az Országos Széchényi Könyvtár dolgozója; dr. Tóth Béla, tanítóképző intézeti tanár; Bernáth István, a Corvina Könyvkiadó dolgozója; Dán Gyuláné községi könyvtáros, Karácsond; Szabad Olga, a Békés megyei Könyvtár munkatársa

A K Ö N Y V

Példányszám : 4780

A Népművelési Minisztérium lapja. — Szerkeszti: a Szerkesztőbizottság — Főszerkesztő: Katona Jenő Felelős szerkesztő: Zolnay Vilmos — Felelős kiadó: Lapkiadó Vállalat igazgatója — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-285, 221-293 — Terjeszti: Posta Központi Hírlap Iroda Ú. V. — Előfizetés, személyes ügyfélszolgálat: Budapest, V., József nádor tér 1. üzlethelyiség — Telefon: 183-022, 180-850 — Postatakarékpénztári csekkszám: 47.087 — Régi számok a Posta Központi Hírlap Irodánál. V., József Attila u. 3. kaphatók — Egyes szám ára: 3.— Ft — Előfizetés negyedévre: 9.— Ft.

Ara a melléklettel együtt : 3.— Ft

A Kalinin városban lévő Gorkij területi könyvtár katalógustermében

Könyvkiállítás az első orosz forradalomról a moszkvai Lenin Könyvtárban

A KÖNYV melléklete

„Egyes könyvismertetések után kis bibliográfiákat közlünk. Ezekben felsoroljuk a szerző egyéb műveit, vagy ugyanazzal a témával foglalkozó más könyveket. A könyvtárosok e kis bibliográfiák segítségével ajánlhatnak műveket azok részére, akik a tárggyal alaposabban kívánnak megismerkedni, vagy hasonló témájú könyveket szeretnének olvasni.

POLITIKAI MŰVEK

AZ I., II. ÉS III. INTERNACIONÁLÉ A KOMMUNISTA ÉS MUNKÁSPÁRTOK

Szikra

Az ötvenkötetes szovjet lexikon, a „Nagy Szovjet Enciklopédia» külön cikkeket közöl az I., a II. és a III. Internacionáléről és a világ kommunista és munkáspártjairól. A Szikra könyvkiadó az eddig megjelent 26 kötetből összegyűjtötte ezeket a cikkeket, s egy kötetben kiadta. A legjelentősebb pártok a »kommunista« címszónál szerepelnek az Enciklopédiában, úgyhogy a Szikra gyűjteménye bizonyos fokig teljesnek mondható, mert a három Internacionálén kívül a világ fontosabb kommunista és munkáspártjai mind helyet kaptak benne (számszerint 38).

Ezzel az első olyan könyvet kapta kezébe a magyar olvasóközönség, mely Marx és Engels fellépésétől kezdve napjainkig tömör, átfogó áttekintést ad a nemzetközi munkásmozgalom fejlődéséről.

A három Internacionáléről szóló cikk egyrészt vázolja azt a harcot, amelyet a marxizmus a különböző antimarxista, antilevinszta irányzatok ellen vívott, s amelynek során a nemzetközi proletariátus harcat irányító, világot átforgató, sokrétű, kidolgozott elméletté vált — s ezzel párhuzamosan azt a küzdelmet, amelyet a munkásosztály legjobb erői a forradalmi proletárpártért vívtak a különböző jobb- és baloldali elhajlások, burzsoá, kispolgári áramlatok ellen; másrészt sorra pontosan közli a munkásosz-

tály nemzetközi szervezkedésének történeti adatait, a kongresszusok dátumait és határozatait, a nemzetközi munkásmozgalom fejlődésének sorsdöntő fordulóit.

A pártokról szóló cikkek természetesen már rövidebbek, de rendkívül hasznosak két szempontból: egyrészt szintén tartalmazzák e pártok legfontosabb adatait, másrészt anyagot adnak annak tanulmányozásához, hogy mi a közös e pártok fejlődésében, amelyet a nemzetközi proletariátus osztályharcának általános törvényszerűségei, a marxista-leninista elmélet általános követelményei határoznak meg, és mi a sajátos, amelyek az egyes országok történelmi fejlődésének konkrét nemzeti sajátosságaiból, a többiekétől eltérő konkrét körülményeiből fakad.

A kötet legfontosabb cikke a Szovjetunió Kommunista Pártjáról szóló tanulmány, amely kiegészíti a »Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának története. Rövid tanfolyam« című munkát az 1938-tól 1953 végéig terjedő időszak leírásával, valamint a Kínai Kommunista Pártról írott cikk, amely az első összefoglaló munka a kínai testvérpárt történetéről. Alapos, részletes tanulmányt találunk még a kötetben a Német Szocialista Egységpártrol, a Németországi Kommunista Pártrol, a Francia Kommunista Pártrol, az Olasz Kommunista Pártrol és más pártokról. (J. P.)

Molok A. J.: *Az I. Internacionálé.* (Ford. Zalai Edvin.) 2. kiad. Bp. 1953. Szikra. 27 l. (A SZK(b)P Pártfőiskolájának anyaga. Egyetemes történet tanfolyam. Ujkori történelem.)

Galkin I. sz.: *A II. Internacionálé.* (1889—1914.) Az első imperialista világháború. (Ford. Kerek Ernő.) Bp. 1952. Szikra. 155 l. (A SZK(b)P Pártfőiskolájának anyaga. Egyetemes történet tanfolyam. Ujkori történelem.)

Lenin: *A III. Internacionálé és helye a történelemben.* — Lenin: Válogatott Művek. 2. köt. Bp. 1949. 552—562 l.

Josue de Castro:

AZ ÉHSÉG FÖLDRAJZA

Szikra

J. de Castro, e kiváló brazil élelmész-tudományi szakember nem tart igényt arra, hogy célheli földrajztudósnak nevezéék. Könyvében tárgyilagos közgazdászként a hivatalnok-tudósok szemelenczés látóköre fölé emelkedve, mégis olyan művet alkotott, s olyan iránymutatást ad, amely a földrajzi és a politikai irodalomban egyaránt felbecsülhetetlen értékű.

A könyv első része általánosságban ismerteti az éhség problematikáját, a táplálkozás kérdésének alapfogalmait, biológiai, fiziológiai, fejlődéstani alaptörvényeit, tekintettel az éhség társadalmi (történelmi, lélektani, erkölcsi, stb.) hatásaira is.

A második rész fejti ki a könyv tulajdonképpeni mondanivalóját és felel meg legjobban a könyv címének is, mivel valóságos földrajzi leírást ad az éhség amerikai, ázsiai, afrikai és európai megnyilatkozásairól, — különbséget téve az élelemhiány okozta éhezés és a hiányos, egyoldalú táplálkozás között. Felhívó hiánya a könyvnek, hogy Ausztráliát nem veszi figyelembe.

A harmadik rész vázolja az éhség viszszaosztásának feltételeit és a pozitív tennivalók felsorakoztatásával az olvasók elé vetíti »a bőség földrajza« ígére-tes képeit is.

A szerző polgári oldalról nemcsak megérti, de határozottan igentli az aktív békeharc követelményeit. Nem-marxistaként vádolja a kizsákmányolás és imperializmus rendszerét az éhségért, amelyben rendkívüli alapossággal és sokoldalú szakértelemmel összegyűjtött adatai szerint a föld népességének mintegy kétharmada szenved. Szerinte a tőkés és a szocialista rendszer egymásmellettségében is visszaszorítható a tudomány mai fokán, kívánatos nemzetközi együttműködéssel az éhség s a velejáró, nyomasztó jelenségek sorozata.

Magyar olvasó számára különösen megfogható, milyen tájékozottsággal taglalja a hitlerista elnyomás alatti Magyarország helyzetét, s milyen tájékozottsággal hivatkozik egész sor magyar szerzőre, többek közt a szépíró és régész Móra Ferencre is.

A magyar kiadás bevezetőjében Tárján Róbert jeles élelmész-tudományi szakemberünk találalon foglalja össze a könyv fő tanulságait, s egynéhány vitás pontra is rámutat. — Edelényi Katalin és Vértes Judit szép magyar fordítása méltó a szerző megragadó szándékához, az eredeti műhöz. (Nagy Tibor)

Nemes Dezső:

MAGYARORSZÁG FELSZABADULÁSA

Szikra

Az első, magyar szerző tollából megjelent művet vesszük kézbe Nemes Dezső most megjelent könyvével Magyarország felszabadulásáról és nemzeti újjászületéséről. Az 1944 szeptemberétől 1945 ápriliséig eltelt időszak eseményeit ismerteti a szerző széleskörű kutatómunka alapján.

A Horthy-fasizmus történetének legsötétebb lapjai tárulnak elénk e most megjelent mű első részében. Eddig még nyilvánosságra nem került levéltári anyagok alapján leplezi le a szerző az uralkodó osztályok és a Horthy-klíkké népellemességét, hazaáruló politikáját, háborús felelősségét. Minisztertanácsi és egyéb levéltári iratok bizonyítják, hogy a magyar kormánykörök és csatlósai az utolsó pillanatig hűek maradtak huszonöt esztendő ellenforradalmi rendszerükhöz. Az utolsó órában (1944. október 15-én), amikor még meg lehetett volna akadályozni tizezrek pusztulását, országos értékeink elrablását, amikor még lehetett volna még menteni nemzetünk becsületét, még akkor is arról tárgyaltak, hogy lesz-e elég erejük »a várható kommunista agitáció« letörésére. A szovjet csapatok már átkeltek Szegednél a Tiszán s megindultak Kecskemét—Budapest irányában, Horthynak a kezében voltak a szovjet kormány méltányos és emberséges fegyverszüneti feltételei, de még ebben a helyzetben is azon tanakodtak, hogyan lehetne valamiféle biztosítékot találni arra, hogy az »orosz csapatok hátra ne támadják a német csapatokat«.

Történetirodalmunkban először ismerteti részletesen a szerző a németellenes harcok, köztük elsősorban a magyarországi partizánharcok történetét.

A kötet jelentős részében a felszabadított területeken megindult nemzeti újjászületés legfontosabb állomásait és eseményeit ismerteti a szerző. A szovjet hadsereg által felszabadított területeken azonnal megalakultak a kommunista pártszervezetek és az élére álltak az ország újjáépítéséért végzett munkának. Kezdeményezésükre minden helységen népi bizottságok (nemzeti bizottságok, földigénylő bizottságok) jöttek létre, melyek következetes harcot folytattak a dolgozók érdekeiért. Történettudományunk előbbrevitele szempontjából igen jelentősek a most megjelent műnek azon fejezetei, melyek a debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlés és Ideiglenes Nemzeti

Kormány megalakulásának és tevékenységének értékelésével foglalkoznak.

Az egyszerű, de ízléses kivitelben megjelent kötet elő fogja segíteni e korszak megismerését és tanulmányozását. (I. B.)

SZÉPIRODALMI MŰVEK

ÉRDEKES KÖNYVEK

A Szikra könyvsorozata

Februárban új könyvsorozat indult »Érdekes könyvek« címen. E népszerű, szórakoztató sorozat a legkülönbözőbb tárgykörből válogatott regényekből áll. Az első három könyv most jelent meg.

Piero Calfei olasz szerző »MILÁNÓTÓL A POKOLIG« c. regényében az olasz ellenállási mozgalom kibontakozását ismerteti, amelyben maga is részt vesz. Hamarosan azonban a német fasiszták kezébe kerül, akik a legválogatottabb kínzásokkal igyekeznek vallomásra bírni, hogy felgöngyölíthessék a mozgalmat. De hiába minden embertelenség, a szerző nem hajlandó vallani. A fasiszták ekkor internálótáborba hurcolják, s táborról táborra vándorolva végre Maulthausenbe kerül. Megrázó szavakkal írja le a minden emberi képzeletet felülmúló szörnyűségek poklát, az emberségükből teljesen kivetkőzött foglyok szomorú életét, majd felesillan a szabadság reménysugara, s a sok élőhalott egyszerre felszabadul a lidércnyomás alól, visszatér az életbe.

A könyv elejétől végig lebilincselő, megrázó olvasmány. Különös ereje a mai helyzetben, hogy megmutatja: mivé züllesztzi a fasiszta német militarizmus a legemberibb érzéseket is.

Kozsevnyikov »TAJ LIU — A RABLÓ« című könyve nyolc érdekes, szórakoztató novellában ismerteti a régi, imperialista és feudális elnyomásban sínylődő Kína népének szörnyűséges, sötét, embertelen életét. Nem olvashatjuk felháborodás nélkül azokat a gyorsanpergő eseményeket, amelyeket az egyes novellák szereplői mondanak el magukról és társaikról. Elcsodálkozva gondolkozunk rajta, hogy ilyesmi a XX. század derekán előfordulhatott, és előfordulhat ott, ahol az imperialisták mohó kapzsíngát kiszolgáló »hazai«, »saját« burzsoázia van uralmon.

A könyv olvasmányos stílusban vará-

szolja elénk a kínaiak múltbeli elnyomott és megfélemlített életét, s ugyanakkor megmutatja, hogy mivé fejlődtek ezek az elnyomott emberek, amikor rájuk ragyogott a felszabadulás csillaga.

Günther Halle német író »IDEGENLÉGIÓ« című könyve bevezetőben azokat az aljas fogásokat ismerteti, amelyekkel a francia imperialisták katonákat toboroznak hirhedt idegenlégiójukba. Mind-egy, hogy a toborzásra jelentkező ki volt a múltban: gyilkos, rabló, kasszaőr vagy náci fenevad, mind egyformán megfelel a légióban, mind jó arra, hogy »masírozzon vagy megdögöljön« a légió »becsületéért«, a francia imperialisták »szennyes háborúja« érdekében. A becsapással toborzott légionisták »kiképzése« a legbarbárabb, legembertelenebb módszerekkel folyik, s ha a légionista kiállt minden megalázó, emberségből kivetkőztető tűzpróbát, a frontra dobják, ahol a légió hirhedt, vadállattá vedlett tisztjei szemrebbetés nélkül áldozzák fel a légionisták életét. A légionisták azonban — bármennyire szeretnék is az ellenkezőjét parancsnokaik — érző és gondolkozó emberek, akik végül meglátják, hogy miibe sodorják őket, s a légió sokat emlegetett »becsülete« kártyavárként omlik össze.

A könyv érdekes, lebilincselő olvasmány, méltán fogja megszerettetni az olvasóközönséggel az »Érdekes könyvek« sorozatát. (S. M.)

Radnóti Miklós:

VERSEK ÉS MŰFORDÍTÁSOK

Szépirodalmi Könyvkiadó

A költő halálának tizedik évfordulójára jelent meg Radnóti Miklós verseinek és műfordításainak minden eddiginél teljesebb, szépkiállítású gyűjteménye. Különös értéke a kötetnek a sok, eddig kiadatlan vers, Radnóti költői fejlődésének fontos mozzanatai. A kötetben kiadott műfordítások — amelyek között Anakreontól Eluard-ig a világirodalom szinte minden nagy költőjétől találunk műveket — arról győzik meg az olvasót, hogy Radnóti mint műfordító is egyike a legjelentősebbeknek irodalmunkban.

Újra végigolvasva Radnóti verseit, önkéntelenül meg kell állnom egyike 1935-ben írott versénél: »Virágszülőként kezdtem én el, de jegyverek — között neveltek engem gyilkosok s megszoktam — rég a harcot itt és gyáván sosem fu-

tottam«. (Írás közben.) Két évtized történelmi távlatából megdöbbentően éles fényben áll e verssorokban a költői valótlanság igazsága, a költő erkölcsi nagysága — és a kor, amely elpusztította. »Virágszülőként«, a művészi szépség keresőjeként indul, szinte egyidőben József Attilával és Illyés Gyulával. Első kötetét még egyenletlenné teszik a különféle formalista művészi hatások és az avantgardizmus. Líráját az életére mehezető kor, az egyre súlyosodó bilincseket hozó évek bontakoztatóják ki igazi nagy költészetté. Emberi és művészi nagysága a fasizmus poklában áll előttünk teljes erejében, József Attila halála után — mint a kötetet sajtó alá rendező Koczka Sándor írja bevezető tanulmányában — Radnótié lesz a feladat, hogy az egész nemzet mevében szóljon, tiltakozzék, küzdjön, jövőt idézzon. Az embertelenség orgiája lobbantja fel költészetében a nemzet és az emberiség legszebb szenvedélyeit; ekkor lesz az emberibb jövő álmodója, hirdetője, harcosa. Nem véletlen, hogy éppen utolsó éveinek megrázó élményei között virágozik ki költészetében igazi gazdagságban a bensőséges, mindent-adó szerelem és a hazai tájak lírája is.

Azt írta 1944-ben: *»a világ újraépül, s bár tiltják, énnekem — az új falak tövében felhangzik majd szavam*» (Sem emlékek, sem varázslat). Segít ez a kötet, hogy Radnóti verssorai minél többünk szívében visszhangozzanak. (Pók Lajos)

Kozlov:

KRIMI ÉJSZAKA

Új Magyar Könyvkiadó

Amikor a Szovjetuniót 1941. június 22-én a fasiszta haderő hirtelen módon megtámadta, az éppen kórházban fekvő Kozlov azon nyomban jelentkezett a szimferopoli pártszervezettel és kérte, hogy a várható náci megszállás esetére bízzák meg őt a helyi és környékbeli partizánmozgalom szervezésével. A megtörténtű, félig vak öregember közreműködésével, két és fél éven keresztül, a szovjet hadsereg győzelmes visszatéréig, nagyarányú partizántevékenység folyt a Krim félszigeten. E hősi időszak hiteles krónikáját nyújtja Kozlov személyes beszámolója: a Krimi éjszaka. Amíg Versigora, Fjodorov hasonló tárgyú művei túlnyomórészt a partizánok katonai jellegű harci küzdelmeiről tájékoztatnak, addig e könyv, Fagyjev Ifjú Gárdájához hasonlóan, főleg azok haláltmegvető bátorságát ábrázolja, akik nem az erdő rejtetegében, hanem benn a városban mér-

tek súlyos csapást a megszállókra. A tények, adatok, dokumentációs tárgyilagosságu anyagából így rajzolódik ki az eposzi kép a föld alá kényszerült kommunista pártól, amely a konspiráció művészetével éleszti fel a nemzeti ellenállás lángját.

E könyv nem a szépirodalom eszközeivel vált ki az olvasóból hatást, hanem dokumentum jellegével. E könyvet olvasva lapról lapra eluralkodik bennünk a lelki nagyság csodálata és tisztelete a szovjet emberek iránt, akik a Gestapo kínzókamrájában, a hóhérok, árukok gyűrűjében és a bitó árnyékában is rendíthetetlenek maradtak. (V. B.)

Kozlov Ivan: *Az orosz dicsőség városában.* (Ford. Loránt László Endre, Ill. Csengerán Pat.) Bp. 1953, Új M. Kiadó, 116 l.

Bródy Sándor:

A SAS PESTEN

Szépirodalmi Könyvkiadó

A múlt év nyarán volt Bródy Sándor halálának 30. évfordulója. Akkor néhány újságcikk, tanulmány meg is emlékezett erről, a maga idejében talán a leginkább félreértett, legtöbbször támadott íróról, akinek már a fellepése is forradalmi volt a múlt század végén. 1884-ben megjelent első, a »Nyomor« című elbeszéléskötetében már rámutatott proletárproblémákra és ez a kérdés: a munkásság és a paraszti szegénység sorsa végigvonult egész írói munkásságán.

Ez a most megjelent, 500 lapnál terjedelmesebb kötet, ha nem adhat is teljes képet Bródyról, jól válogat írásai között. Elsőnek mindjárt ott találjuk az »Erzsébet dajka« címűt, az egyik legmegdöbbentőbb Bródy-írást, az akkori úri világ és a társadalmonkívüliek erkölcsrajzát, amelyben »a parasztlánynak egy pillanatra eszébe jut, hogy felforgassa ennek a drága, nagy, vikszolt lakásnak az erkölcsi egyensúlyát, hogy megmondjon mindent, amit gondol, amit tud...« de a végén, sorsa megoldásául csak a gyufafalat marad. Az a négy oldal, amely »A kis város« címen regényrészletet közöl, olyan megdöbbentően tömör, leleplező, hogy utána is csak Móríc Zsigmond tudott ilyen kevés szóval sokat mondani. Így sorolhatnánk tovább ezeket az írásokat, akár a Kötörőt, az Étkes öregeket, a Villamost, mind-mind leleplező írás. korában nagyon is bátor állásfoglalás. De a mai olvasók figyelmét a kötet második felé se kerülheti el, amely vallo-másokat tartalmaz az íróról, a forradalomról és a művészetéről. Fontos dokumentumai ezek Bródy életművének. Itt találjuk híres lapja, a »Jövendő« prog-

ramadó cikkét és részleteket a lap »Forradalom« című rovatából. Bródy élelnek figyelemmel kísérte a századejei oroszországi forradalmi eseményeket és ezekről számolt be ebben a rovatában. Megemlékezéseket találunk a könyvben nagy sorstársairól, így Jókairól, Munkácsy Mihályról és több harcos, vitatkozó írást kora problémáiról.

Kánpáti Aurél kitűnő tanulmánya jól megmutatja az író és életművét. De kifogásolnunk kell a jegyzeteket, amelyek hiányosnak, pongyolának, sokszor félreértésre is okot adnak. A mai olvasó már csak úgy értheti meg az ilyen könyvet teljesen, ha tömör, de kielégítő jegyzetek magyarázzák meg azt, amire az író műveiben utal. (Simándi Béla)

Bródy Sándor: A dada. Erkölcsrajz 3 felv. Bp.: Singer és Wolfner Kk. 1917. 128 old.

Bródy Sándor: Az ezüst kecske. Regény. 1—2 kötet. Új kiadás. Bp.: Pallas Kk. 1916. 119 és 120 old.

Bródy Sándor: Faust orvos. Regény. Új kiadás. Bp.: Pallas Kk. — Singer és Wolfner. 1919. 167 old.

Bródy Sándor: A hercegkisasszony. — Apró regények. 1—2 köt. Új kiadás. Bp.: Singer és Wolfner Kk. (1918.) 151 és 158 old.

Bródy Sándor: Egy férfi vallomása. Bp.: Singer és Wolfner Kk. 1918. 96 old.

Bródy Sándor: A tanítónő. Falusi életkép. 3 felv. Bp.: Singer és Wolfner Kk. 1908. 140 old.

Szabó Pál:

NYUGTALAN ÉLET

(Legények vagyunk)

Szépirodalmi Könyvkiadó

Ha egy írói élet már megérett arra, hogy önéletírás formájában is irodalommal legyen, gyorsan bontakozik a mű. Szabó Pál legutolsó könyvének most megjelent második kötetét három évszak sem választja el az elsőtől.

»Legények vagyunk.« — A falusi szegény ember élete hirtelen és szinte észrevétlenül szökik a legénységbe. Munkából s az ezzel járó tapasztalatból sokszor már gyerekekembereknek annyit kiút, hogy felnőttek is sok volna. Elválnak a kamaszgúnyák, a növekvő testvérek kiszorítják az embert az istállóba hálni, s egyszerre a lányok is másként néznek ráink — legények vagyunk.

Az emberi élet négy fontos állomásán látjuk az író ebben a könyvben. Megannyi korszakhatár lehet minden ember életében, de különösen jelentős ott, ahol író formálódik, gyarapodik, lép közelebb a maga teljes kibontakozásához. Ez a négy állomás: a könyv, a munka, a szerelem s a háború. Milyen mohón vetette magát az olvasásra immár érettebb fővel a legény Szabó Pali. (Később, kőmű-

ves korában tíz darab könyvért egy tűzhelyet is készített valakinek.) A munka nem új élmény. Am a legényélet két ellentétes élményt hoz a munka kapcsán: az egyik megalázó, a másik föl-emelő. Az egyik: a basaparaszt nász, idős Tóth Sándor földjén s udvarán végzett alkalmi munkák özöne. (»...Itt tanulnaltam meg, hogy a paraszti góg, a paraszti kegyetlenség irgalmatlanabb, akár az arisztokrácia gögjénél, vagy kegyetlenségénél is.«) A másik: a munkának a jó íze, ami örömet ad, ha mégoly nehéz is. Kőművesként ismerkedik meg ezzel. (»Minden új munkának megvan a maga varázsa, ami úgy vonzza az embert, mint lepke a fényt.«)

Aztán a leányok... Nincs még közöttük, aki mellett végleg tanyát ver majd a szerelem. De itt van Margit, aki először forrósította meg igazán az író szívét. Az emlékek felrajzanak, leányarcok villannak s be szépen tud írni minderről Szabó Pál. A stílus egyszerűsége, tisztasága hajdani érzések tisztaságát idézi...

A könyv által felöltet, időszakot a katonaelet. s a háború, a keleti, majd az olasz front eseményei zárják be.

Az emlékezés bizonyos fokig mindig hajlamos arra, hogy kiegyenlítse, vagy legalábbis közelebb hozzon régvolt dolgokat. Mégis, noha az író nem szabályozza, válogatja az emlékek áradatát, nem szépíti a múltat, az első világháborút megelőző esztendőök süvegukros »szép világa« illúziótlanná lesz a könyvben: teljességre törekvő író tollán korrajzá lesz az önéletrajz. (Szűcs Andor)

Nagy Lajos: A lázadó ember. (Önéletrajz.) Bp. 1943. Szakra, 418 l.

Nagy Lajos: A menekülő ember. (Önéletrajz.) Bp. 1954. Művelt Nép, 312 l. 1 t.

Veres Péter: Számadás. 6. kiad. Bp. 1948. Püski, 397 l.

V. G. Jan:

DZSINGISZ KHÁN

Új Magyar Könyvkiadó

Jan történelmi regénye a XIII. századbeli, közép-ázsiai, bomló hűbéri rendszerben élő Khorezm birodalomba vezet el olvasót. A társadalmi rendszer beteg: meggyengült az állami és nemzeti egység, állandó a belső viszálykodás. A nagy hűbérurak a hódítások folyamán hatalmasra nőtt birtokaikat igyekeznek egymással szemben biztosítani. A súlyos adókkal terhelt néptömegek már elégedetlenek, de megmozdulásaikat még a hűbérurak saját érdekükben tudják felhasználni.

A birodalom szétesésének e szálait az író összefonja uralkodójának, Muham-

med. padisahnak személyi problémájával: Muhammed legfőbb gondja, hogyan tartsa fenn saját biztonságát és hatalmát. Senkiben sem tud már bízni. Ezért személye bálványoztatását követeli meg alattvalóitól. Mindez csak saját gyengeségét árulja el.

Ilyen körülmények között terjed el a szörnyű hír, hogy egy eddig ismeretlen hódító nép, a tatár fenyegeti az országot.

A tatárok bomló, ösközöségi rendszerben élő nomád állattenyésztő törzseit a hódítás eszméje kovácsolta össze. Itt még csak most alakul ki az uralkodó nemeség, mely nagy birtokokat akar szerezni magának. A szegény tatárok a zsákmány reményében tömörülnek köréje. A tatárok a nemzeti sajátosságainak méltó képviselője vezérük Dzsingisz khán. A népe iránti bizalom alapján bámulatos mértékben fejleszti ki hadvezéri képességeit.

Ez az ellenfél fenyegeti Khorezmet. Az első találkozás akkor történik meg, mikor egy elszegényedett tatár törzs, a merkiték felháznak és Khorezm területére vonulnak. Dzsingisz khán büntető csapatot indít utánuk és a nemzeti egység nevében kegyetlenül felkoncoltatja őket. Muhammed padisah is megindul a merkit betolakodók ellen, de már csak Dzsingisz khán seregével találkozik, melytől ő is vereséget szenved. A merkit lázadás Dzsingisz számára jel volt arra, hogy az elszegényedő népet újabb hódítások zsákmányával elégítse ki. Ezután kezdődik meg Dzsingisz khán nagy hódító hadjárata Khorezm ellen.

A könyv főproblémája: hogyan omlik össze a belülről már meggyengült Khorezm birodalom a most növekvő tatár birodalom csapásai alatt.

Mind ezt az író sokoldalúan, az emberi és társadalmi élet gazdagságának megfelelően írja le, a legfinomabb művészi eszközökkel. Így például a történelem e diadalmas korszakában, a nagy tettek áradatában Dzsingisz khán halálproblémáján keresztül már megéreztetni a birodalom távoli jövőben bekövetkező hanyatlását is.

Mivel a komoly tartalmat sok érdekes, kalandos esemény formájában eleveníti meg az író, e könyv egyaránt kedvenc olvasmánya lesz fiatalnak és öregnek. (Fülöp Attila)

Rogierius mester siralmas éneke a tatároktól elpusztított Magyarországról. Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. I. r. Bp. 1951. 23—27 l.

Siralomének a tatárdúlta Magyarországról. Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból. I. r. Bp. 1951. 20—23 l.

A mongolok hódításai. — Koszminszkij E. A.: A középkor története. Bp. 1949; Szikra 121—127. l.

Thury Zoltán:

EGY ARANY

Szépirodalmi Könyvkiadó

Thury Zoltán emlékét alig néhány irodalomtörténeti nyom őrzi és ezekre a nyomokra is kevés olvasó téved. Igaz, sajtóságos hangjára, írásainak szomorú, »egyhangú« zenéjére nincs mindenkinek füle —, de aki egyszer megérezte novelláinak a szépségét, az örökre visszahallja Thury Zoltán szavait.

Kedvelőinek különös örömet fog szerezni ez a kötet, hiszen csupa olyan írást tartalmaz, amelyek most először jelennek meg könyv alakban, és amelyek régen elfelejtett újságok és folyóiratok betűtengeréből kelttek ismét életre.

Önmagát, a világot, az emberek közelségét kereste reménytelenül Thury Zoltán. Vágyai, embersége mindig mindenben összekapcsolták a többiek, az esetek sorsával, de korának zűrzavarában, a kapitalizmus útvesztőjében tulajdonképpen sohasem ismerte ki magát teljesen, nem talált talajt, amelyen biztosan megvelhette volna a lábát. Ady és Móricz útjához ő gyenge és érzékeny volt. Csendes rezignációval tényként fogadta az életet, kellemetlen, ostoba, kiábrándító tényként, melyet azonban el kell viselni.

Lelkiismeretesen megfigyelt, boncolt, kereste az összefüggéseket, a kor feltételei között azonban — parttalanságában — sohasem jutott tovább a részleteknél. »Apró«, csendes tragédiákat, a hétköznapi kiábrándultságát, vagy a hétköznapi tragédiák mögött húzódó és néha-néha feltörő indulatokat írja le. A diagnózisért, a szenvedélyes kutatásért azonban önmaga is megfizetett, olyan látószögéből nézett, hogy mindig jobban távolodtak szeme elől a keresett képek. A miértekre nem tudott választ adni, Szerencsés esetben megfigyelései összetalálkoznak a valósággal, sokszor azonban nem tud elszakadni az élmény »fotografálásától«, naturalizmusba csúszik.

A »régí jó idők« hazug meséje helyett a bomló rend igazságtalanságairól szól az író, igazi képét adja a »ferenczjózsefi békeéveknek«. Az »Egy arany«, reméljük, nemcsak Thury Zoltán régi barátainak okoz örömet, hanem rengeteg új olvasót is szerez ennek a mindenképpen érdekes írónak. (Maár Gyula)

Thury Zoltán: Ejjel. Válogatott elbeszélések. (Vál. és bevezetést írta Thury Zsuzsa.) Bp. 1952. Szépirod. Kiadó. 260 l.

Thury Zoltán: Emberhalál. Bp. 1949. Szikra. 106 l.

Jack London:

AZ ÉNEKLŐ KUTYA

Ifjúsági Könyvkiadó

A kalandos-romantikus realizmus világhírű írója, London, regényeiben nem egyszer téved öncélú kalandleírásba; de amikor az elbeszélő-művészet ősi elemét, az őrá annyira jellemző, érdekfeszítő mesélőkészséget magasrendű eszmeiséggel párosítja, akkor olyan magasságokba tud emelkedni, mint kevés amerikai író. Így ebben a regényében is.

Egy deresedő fejű, részeges hajópincér ellopja Mihályt, egy kapitány ír terrier-jét, hogy jó pénzzel továbbadja Océánia valamely másik kikötőjében. A hajót alatt azonban valcsággal szívélhez nő a kutya, »magános, sörrel átítatott« életének egyetlen igazi barátja lesz. Felfedezi a kutyának azt a páratlan képességét, hogy a zenét vagy éneket dallamos vonítással tudja kísélni. Megható hármás alakul kettőjükből és Kvékből, a néger szolgából. Sok színes kaland (amelyek reális hitelét az író saját élményei adják) és hajótörés után sorsuk nagyot fordul: a végső nyomortól hajtva, a pincér kénytelen Mihály énekszamaival mutatványosként fellépni San Francisko kikötői csap-székeiben. Szerencsétlenségére a néger szolga őt is megfertőzte a legszörnyűbb trópusi betegséggel, a leprával s mindkettőjükét elkülönítő táborba internálják, amelynek ők az egyedüli lakói. A pincér és Mihály kapcsolatának legrámaibb jelenete: a pincér egy táblára írhatja fel kívánságait, nagy betűkkel, hogy a tábor őrői távolról, a megfertőzés veszélye nélkül elővashassák; s ennek a borzalmas számkivetettségben, már életében egyetlenségül hullaházba zárt embernek egyetlen vágya van: »A kutyámat akarom!« — írja a táblára...

Ennek a megrendítő szeretetnek leplező erejű ellentéte az üzleti ridegségnek és kegyetlenségnek az a légköre, amelybe Mihály ezután kerül. Az orvos, aki a pincért internáltatta, megkaparintja a csodálatos képességű kutyát, tőle viszont egy hivatásos állatidomító lopja el, hogy »világszámot« csináljon belőle. Ahogy London leírja, hogyan komorul el, keményedik büszkén, dacosan »ellenzékivé« a kutya addig nyílt, vidám jelleme, az már sokkal több, mint a ragyogó állatábrázolás továbbfejlesztése — szenvedélyes erjű tiltakozássá nő nemcsak az állatidomítás üzleti szellemű módszerei ellen, de az ellen a társadalmi rend ellen is, amely minden képességet árúnak, pénzszerzési forrásnak tekint és legfőbb módszere: a fenyegetés, a megfélemlítés.

A regényhez Szász Imre írt tanulmány-szerű bevezetőt az íróról, s az ő nagy-

szerű fordítása teszi igazán nagyon élvezetessé London sajátos, érdesen humoros írói művészetét — nemcsak az ifjúság, de még az igényesebb felnőtt olvasók számára is. (Lékay Ottó)

London Jack: Elbeszélések. Bp. 1951, Szépirod. Kiadó, 116. l. (Szépirodalmi Kiskönyvtár 33—34.)

London Jack: Farkasvér. Regény. Ford. Dobosi Récsi Mária. Bp. (1949), Új Idők, 208 l.

London Jack: A kalózhajó és más elbeszélések. (Vál., jegyz. ellátta és a fordításokat ellenőrizte Révész Gy. István.) (Bp. 1950), Athenaeum, 181 l.

London Jack: A mexikói. (Bp. 1951), Ifj. Kiadó, 64 l. (Fiatalok Könyvtára.)

London Jack: A vadon szava. Regény. (Ford. Réz Adám.) — Tragédia a messze szakon. (Elbeszélés.) (Ford. Tersánszky J.) (Bp.) 1951, Szépirod. Kiadó, 175 l. (Olesó Könyvtár.)

London Jack: A vaspata. Ford. Szinnai Tivadár. Bp. 1949, Szikra, 308 l.

Embertelen világ. 14 amerikai elbeszélés. (Mark Twain — Jack London — Howard Fast stb.) (2. kiad.) Ford. Gábor György. (Bp. 1950), Athenaeum, 209 l.

Hegedüs Géza:

A SÖTÉTSÉG UTOLSÓ ÓRÁI

Szépirodalmi Könyvkiadó

Nagyon izgalmas a regény indulása: 1945 februárjában két embert ítél halálra a vesztét érző nyilas hatalom hadbírósa: Boltos Béla zsidó munkaszolgálatost és Erdész András katonaszökevényt. A haláltól mégis megmenekülnek, mert elítéltekkel egészítenek ki egy Németországba indítandó munkaszolgálatos alakulatot; így járják meg ők is a hitlerizmus kálváriáját. Egy ausztriai táborban a két, barátta is lett bajtárs elmondja egymásnak élete útját idáig. Egyéni múltjuk a Horthy-rendszer egy-egy keresztmetszete. Boltos: civilben műtörténész, gazdag polgári család tagja, akit humanista műveltsége fordított szembe a fasizmussal. Erdész: egy »munkásarisztokrata« fia, akiből ügyvédet csinált családja kispolgári ambíciója; őti nővérenek egykori udvarlója, egy kommunista mérnök vonta be a szimpatizánsok táborába. Mind a ketten »kész« kommunistának hiszik magukat és már »csak« az hiányzik politikai tevékenységük kifejtéséhez, hogy a hitlerizmus végképp összecmoljék.

A regény érdeme, hogy a fasizmussal szembenálló értelmiség problémáját veti fel ebben: a nagyon érdekesen és elevenen felvázolt két emberi sorsban. Sajnos, az író azonban feladja ezt az eszmei igényességét, és csak — kétségtelenül színes, de — lazán összefüggő pillanatfelvételeket kapunk a fasizmus összeomlásáról a regény második felében, amely Boltos

Béla útját mondja el Ausztriából hazafelé, Budapestre. (Erdéset jóidőre szem elől veszítjük.) Itt a főszereplőkről már nem tudunk meg semmi újat, nem fejlődnek; a mellékalakok túl vázlatosak és gyakran naív módon mondják el saját magukról — az író véleményét, és észrevehetőbbé válik az írónak a kidolgozás felületességéből folyó az a hibája, hogy a regényből »kibeszélve«, történelmi és politikai leckét ad köztudomású tényekről, ahelyett, hogy ezeket szervezően, a szereplők sorsán keresztül beleolvasztaná a történetbe. Ez az elnagyoltság az író stílusán, a művészi színvonalon is megbeszszálja magát.

A regény azonban egészében véve ki-
elégíti az olvasót, aki kedveli az e korról
szóló, érdekes meseszövevű könyveket, és
meg tudja becsülni az író sokoldalú mű-
veltségét, amely az értelmiségi szereplők
szellemi arculatának kialakításán előnyö-
sen megéreződik. (L. O.)

Hegedűs Géza: Utvesztő. Regény. (III. Szecső Tamás.) Bp. 1954. Ifj. Kiadó, 315 l.
Darvas József: Város az ingoványon. 3. kiad. Bp. 1949. Szikra, 138 l.
Karinthy Ferenc: Budapesti tavasz. Regény. (2. kiad.) Bp. 1955. Szépirod. Kiadó, 393 l.

MAGYAR HUMORISTÁK

Csehszlovákiai Magyar Könyvkiadó

Sas Andor, egyetemi tanár, a kötet igé-
nyes és helyes arányérzékkel rendelkező
szerkesztője arra törekedett, hogy váloga-
tása felölelje a XIX. és XX. század leg-
kitünőbb íróinak leginkább mosolyt fak-
asztó, satirikus írásait. Elsőként népme-
séseket olvashatunk Illýés Gyula feldolgo-
zásában, melyek a magyar nép képzele-
tének és tréfálkozó kedvének adnak han-
got. Petőfi »Ütjegyzetei«-nek néhány
részlete a stílus ezer bájával, pompás
fordulataival, optimizmusával ragadja el
az olvasót. Jókai Mórtoi négy hosszabb
lélegzetű anekdóta szerepel a gyűjtemény-
ben amelyekben a szerző a helyzet- és
jellemkomikum minden lehetőségét ki-
használta. Nagy népszerűségnek örvend
Mikszáth Kálmán Csehszlovákiában; e kö-
tet őt elbeszélését tartalmazza, amelyek
a korabeli bürokráciát, a bírósági kor-
rupciót és az osztálytagozódást ostoroz-
zák. Ambrus Zoltán »Rendelőóra« című
satírjára után Móricz Zsigmondnak az in-
kább lírai, mint satirikus »Fillentő«-je
következik, majd néhány harsány humorú
novellája a feudál-kapitalista falu életé-
ből. Táncsicsról, Petőfiről, a kissemmizett
parasztság problémáiról és saját pályá-
kezdésének első éveiről szólnak Móra Fer-
renc pompásan megírt, remekbeszabott
cikkei, Tömörkény egy bicskát vásárló
parasztembernek állít emléket, másik sza-

tírjában kigúnyolja a kisvárosi katonai
parádéját. A már-már elfelejtett Szabó
Dezső is szerepel a kötetben »Feltámadás
Makucsán« című elbeszéléssel. A közel-
múltban elhunyt Nagy Lajos »Képtelen
természetráaj«-ából is bekerült néhány ál-
latleírás, amelynek minden sorából a ka-
pitalizmus elleni gyűlölet tüzel. Karinthy
Frigyestekí egy novelláját és öt kromkját
olvashatjuk, végül Tamási Áron, Karinthy
Ferenc és Nagy István elbeszéléseivel zá-
rul az antológia.

A korántsem teljes, kissé töredezett
összeállítás főhiányosságának azt tekint-
jük, hogy hiányzanak belőle a mai élet-
tünk visszatükröző humoros, satirikus
írások. (Csanádi Ákos.)

Nagy Lajos:

A MENEKÜLŐ EMBER

Művelt Nép Könyvkiadó

Nagy Lajos még e század első tizedé-
ben kezdte írói pályáját. Már első elbe-
szélés-gyűjteménye felkellette az érde-
kötést egyéni szemléletével és egyszerű,
de erővel teli stílusával, mert az élet
mélységeit, a mindennap kiszolgáltatott-
ságaiban küszködők nyomorúságos életét
valószínűen jelenítette meg. Noha neve
a legkedvezőbb jelek közt vált ismertté
és több is, mint nagy írói tehetséget tar-
tották nyilván, írói értékéhez méltó el-
ismerésre a felszabadulásig kellett vár-
nia. »Évtizedeken át nem akadt kiadóim,
regénybe, színdarabba kezdenem teljesen
kilátástalan volt. Ezért kortársaimhoz ké-
pést... aránylag keveset írtam... A fel-
szabadulás engem már hatvan éves ko-
rom után, meggyötörtén, fáradtan és be-
tegen ért. Pótolni mindent, amit el kel-
lett mulasztanom, most már nem lehet.«
— írja egyik könyvének előszavában.
Nyilván emiatt tette közé má 1949-ben
önéletrajzának első részét, amely meg-
ismerteti írói pályája »sikertelenségeinek«
gyökereit. A lázadó ember-kötetben éle-
tének születésétől az első világháborúig
eltelt évtizedeiről számol be. Hosszú idő
után csak most — nem sokkal halála után
— jelent meg önletrajzának részvart
második része: A menekülő ember, amely
1914-től 1933-ig, ötvenéves koráig tár-
gyalja életét.

Az önleleírás, emlékirat — amelynek
nálunk is nagy hagyományai vannak —
külön műfajnak tekinthető, az író az át-
élt, vagy véletlenül megfigyelt történelmi
tényeket jegyzi fel összefüggő elbeszélés-
ben, gyakran művészi előadással az utó-
kor számára. Nagy Lajos önletrajza nem
sorolható az ilyen történetirői jelleggel,
művészi céllal írt önvallomások, emlékirat-

tok közé, márcsak azért mert a közélet hullámvetésétől elhúzódó életmódja folytán a történeti eseményekről nem egyszer csupán hallomásból értesült és — megvetve a tőkés rendszer sajtóját — jobbra újságot sem olvasott. Mégis sok adalék, kortörténeti adat található könyvének azokban, a fejezeteiben, amelyek személyes élményein keresztül az elnyomottak, kizsákmányoltak helyzetéről, írói pályája gátjairól és az irodalmi-kiadói viszonyokról számolnak be. Nagy Lajos önéletrajza egyébként megdöbbentően jellemző adatokkal leplezi le a századforduló képmutató társadalmi életét, az első világháború és az ellenforradalmi évtizedek embertelenségeit. (*Tamács Ernő*)

Nagy Lajos: *A lázadó ember.* (Önéletrajz.) Bp. Szikra Kk. 1949. 418 old.

Nagy Lajos: *A tanítvány.* Ill. Pap Klára, Bozókya Mária. Bp. Szépirodalmi Kk. 295 old. (Olesó könyvtár.)

Nagy Lajos: 1919 május. Válogatott elbeszélések. Sajtó alá rendezte Barát Endre. Bp. Szikra Kk. 1950. 408 old.

Nagy Lajos: *Válogatott elbeszélések* Bp. Szépirodalmi Kk. 1953. 293 old.

Szicsov:

A CSENDES ÓCEÁNNAÁL

Új Magyar Könyvkiadó

P. A. Szicsov könyve a szovjet Távok-Kelet kevéssé ismert, különös szépségű tájaira vezet el bennünket. Viktor Zarecsnij, vlagyivosztoki forradalmár közvetlen hangon, első személyben mesél fűjűségéről és a századforduló Vlagyivosztokjáról. Az író dicsérendő buzgósággal igyekszik végigvezetni az olvasót azon az úton, amelyen Viktor Zarecsnij, a cári kishivatalnokai családból származó, érettségizett s újságírónak készülő ifjú eljut a munkásmozgalomig, a bolsevik pártig. Viktor — noha gyermekkorában átéli az 1905-ös forradalom borzalmas, véres eseményeit — elsősorban könyvek segítségével, azaz gondolati, spekulatív úton jut el az igazság megismeréséig. Az ebből eredő ábrázolási nehézségeket az író nem tudja kellőképpen megoldani, ezért könyvében kevés az érzékletes, annál több az újságikézű, szólamyszerű leírás. Néhány erőteljes jelenet mégis szerencsésen helyrebillenti az ábrázolás egyensúlyát. Kitűnő például a gimnáziumi évek, a tanárok; érdekesítően izgalmas a Japánban élő orosz emigráció; meglepően élethű a szibériai száműzöttek életkörülményeinek; és olykor megragadó Viktor és Zsenya szerelmének leírása.

A könyvben lelhető számos, pontos adat azt bizonyítja, hogy az író lelkiismeretes kutatómunkát végzett a század-

eleji, vlagyivosztoki munkásmozgalom alakulásának feltárására. Kár, hogy ezeket az adatokat többnyire nyersen, szárazon közli vagy sorakoztatja fel, s nem illeszti bele őket szervesen, szépiromódjában. A könyv elsősorban azok érdeklődésére tarthat számot, akik szívesen olvassák a forradalmi munkásmozgalom dokumentáló jellegű szépirodalmát. (*Győri György*)

Babuskin Ivan Vasziljevics: *Visszaemlékezései.* (Ford. Gellért György, Szabó Mária.) Bp. 1953. Szikra 231 l. 1. t.

Sztepanov A.: *Port-Artur.* Regény. (Ford. Pártos Zoltán.) kiad. Bp. (1950.). Új M. Kiadó, 1-2 köt., 1 db.-ban.

RÜPÜLJ PÁVA, RÜPÜLJ

Magyar népballadák és balladás dalok

Szépirodalmi Könyvkiadó

A közel hatszáz oldalas, szép kiállítású kötet 225 balladát, illetve változatot tartalmaz; klasszikus balladákra, történelmiekre, líraiakra, strófaismétlőkre, betyár- és új balladákra csoportosítva anyagát, lényegében ballada kincsünk egészével ismert meg. A gyűjteményt Csánádi Imre és Vargyas Lajos tanulmánya vezeti be; foglalkozik a ballada történelmi kialakulásával, tartalmi és formai sajátásaival, bebizonyítja, hogy közöségi alkotás, léte a paraszti életformához kötött; szélsőségesen kiélezett, lírai elemekkel átszőtt, drámai történéseiben emberi világot, általános emberi érzelmeket, típusokat ábrázol. Világszemélete tragikus; A bevezető stílus-elemzései és a bő, az összefüggésekre rámutató, variánsokat és dallamokat is közlő jegyzetek nemcsak ismereteinket gyarapítják, de hozzásegítenek a balladák mélyebb megértéséhez és tudatosabb, magasabbrendű élvezetéhez is. Balladánk eddigi gyűjtőiről és munkásságukról is tájékoztatást kapunk.

A kiadvány a nagyközönség számára készült; mint ilyen, eddig legteljesebb balladagyűjteményünk. A közölt ismert, vagy kevésbé ismert balladák évszázadok és nemzedékek csiszolta, páratlan és utólrétegetlennek tűnő szépsége, a mai olvasót is rabul ejti. A Kádár Kata, a Kómi-ves Kelemen, az egyedülálló, görög tragédiák borzongató fenségét sejtető Julia szép leány, a szolgával szerelmeskedő lány komor történetét elmondó Betlen Anna, a tömör kegyetlenséget megjelenítő Nagy hegyi tolvaj, a szegyenbe esett lány históriája, a rab-énekek és az újabb keletkezésű betyár-balladák nem engedik kívülről, érzelem-mentesen, szemléltetni

magukat, átélelik az emberi szóba vésett érzelmeket.

Aki nem ismeri népköltészetünknek ezeket a legremekébb remekeit, nem ismerheti igazán az embert és a magyar népet. (Zolnay Vilmos)

Leacock:

HUMORESZKÉK

Szépirodalmi Könyvkiadó

Az »amerikai Karinthy« — mondhatnánk Leacockra némi szerénytelenséggel, vagy tán anélkül is: a mi Karinthynek se igen volt kisebb mestere az írásnak, s a humornak. Nagyjából egyidőben is éltek, Leacock valamivel hamarabb született és későbbben halt meg, 1944-ben, 75 éves korában.

Egy-két kötete már megjelent magyarul, ez a mostani az Olcsó könyvtár-füzet is jórésztben Karinthy 1920-as évekbeli fordításait tartalmazza, megtoldva még négy Szinnay Tivadar fordította humoreszkekkel.

Egy kis írás kivételével, mind stílusparódia: a korai és késői polgári irodalom különféle szabványműfajait, illetve azok stílusát gúnyolja, az »Igy írtok ti«-re emlékeztető módon. Tehát a lovagregényeket, a kalandos tengerészhistóriákat, az »erkölcsnemesítő« vallásos szépirodalmat, a kisértetfjárással fűszerezett, hátborzongató rémműveket, a »felsőbb társadalmi körökben« lejátszódó érzelmes szerelmi nyavalygásokat, a »halálosan izgalmas« detektívtörténeteket, a modern lélektani drámákat, a Wells-féle utópista regényeket, és így tovább.

Nemcsak műveket tesz persze nevetéssé, hanem elavult, hazug nézeteket is. Magyarán: túl az irodalmi irányzatokon az amerikai, illetve angol társadalom visszásságain is csipkelődik. »A munka hőse« például egy jellegzetes amerikai karriert mutat be, persze görbe tükörben, a »Patinás leányságom« az angol főnemesi konzervativizmust neveteti ki, a »Karolina karácsonya« a magát puritánnak tartó álszentséget stb. — van mindegyik az olvasónak.

A sort egy más jellegű írás zárja le, az »Amerikai könyvesbolt«. Humoreszk arról: egy könyvkereskedő hogy »palizza be« a vevőket és sóz rájuk ilyen-olyan szemét műveket; — jól illik a kötet végére. (Varga Domokos)

Leacock Stephen: A Mauzoleum Klub. (Ford. és átd. Szerb Antal.) (Bp. 1943). Pharos, 315 l.

Pablo Neruda:

A SZŐLŐK ÉS A SZÉL

Szépirodalmi Könyvkiadó

»Chile családánya«, »Latin-Amerika lelkiismerete« — így nevezzük Nerudát szerte a világon. Először a spanyol polgárháború döbönti rá az emberért való költői felelősségre az egykor a szerelem gyötrelmeiről szürrealista verseket író költőt — azóta Neruda megtalálta az utat népéhez és az emberiség nagy ügyeihez. 1951-ben a Nemzetközi Békedíjjal; 1953-ban Sztálin-díjjal tüntették ki.

Magyarul négy évvel ezelőtt »Ébredj, favágó« címmel jelent meg a »Teljes énekek« című magyszabású költeményének négy éneke.

»A szőlők és a szél« című kötet legújabb költeményeit tartalmazza, Somlyó György átültetésében. Hatalmas verses útirajz ez a könyv: a költő amerikai, európai és ázsiai élményeknek naplója, párbeszéd a tájakkal, rabokkal és hősökkel. Neruda a földrajz és a történelem költője. Nagy mestere, Walt Whitman módján úgy vált szót országokkal és különböző korokkal, mintha személyekkel beszélgetne. Egy-egy rézmetszetre emlékeztető címerkompozícióval jeleníti meg például a hajdani, elmaradott Kínát, az évezredek »nyomorult kis öregasszonyt, üres rizsesedénnyel a templom kapujában.« E költői látásmód szerint Capri: sziklakirálynő; így ibolyakék szívű Spanyolország és véres homlokú, keresztrefeszített férfi: Görögország.

A versek nemzetközi tartalma nemzeti jelleggel és bensőséges líraisággal párosul. A napi élet problémáit kifejező verseket átszövik hazájának hősi mítoszai, az indián, spanyol kultúrák keveredéséből származó új színek. Neruda versei, alakjukban izzónevezett szabad versek. Látszólag szaggatott sorú próza ez, mégis költészet: a rimek lendítő ereje helyett a gondolatok bensősége, egy sajátos ritmus hömpölygése és a képek szajdag áradása emeli a költészet magasába a mondanivalót. A nerudai vers mintha a költészet és a szónoklat művészi ötvözete volna.

Nerudának forradalmi magatartása miatt, néhány évvel ezelőtt, menekülnie kellett hazájából. Most ismét otthon van, dolgozik s oldalán a párt: ez védi és tanítja harcra »a világ kenyeréért, békéjéért« és ez adja kezébe »a kulcsot, a nép uralmáért e földön. (Vihar Béla)

Neruda Pablo: Amerika 1948. Három költemény. Ford. Somlyó György. (Ilja Ehrenburg tanulmányával.) Bp. Hungária Kk. 1949. XX. 54 old. 8 t.

George Sand:

MAUPRAT

Uj Magyar Könyvkiadó

A francia irodalomnak a múlt század közepe táján alig volt ünnepeltebb (és vitatottabb) alakja, mint George Sand (családi nevén: Aurore Dupin). Regényeit a francia romantikus regényírás kiemelkedő alkotásait éppúgy ismerték egész Európában, mint szerelmeit s személye körül keringő pletykákat és a társadalmi konvenciókkal szembezálló merészességét. George Sand művei nálunk is hamar népszerűek lettek; *Lélia* című regényének 1842-es kiadása után sűrűn jelentek meg Sand-regények hazánkban.

»A Világirodalom Klasszikusai«-sorozat szerkesztői helyesen választották ki éppen ezt a regényt Sand — nem egy részletében már nehezen olvasható — életművéből. (Egyébként a *Mauprat* a harmincas években kétszer is megjelent nálunk.) A *Mauprat* Sand-nak egyik legjobb, írásművészetének értékeit és tipikus vonásait jellemzően feltáró regénye. Megtaláljuk itt az író szociális-humanitárius eszméit, a szerelem — Sand-ra jellemző — végzetserű hatalmát, a Rousseau-ból táplálkozó általában egészséges moralizálásokat és a romantika én-kultuszát, érzelmességét.

A regény témáját jól érzékelteti a régebbi magyar fordítás címe: *A megszelídült farkas*. Főhőse, Bernard de Mauprat maga meséli el a regényben ifjúsága történetét: hogyan nevelték rablólovag rokoni vadállati erkölcsökre, — és hogyan tisztult meg, nőtt igazi emberré egy szerelem viharában. Szerelme, Edmée, főképp erkölcsi fölényével, igényességével neveli; a regény másik két legvonzóbb — népi — alakja: Patience, az »erdei bölcs« és Marcasse, »a menyétölő« élet tapasztalatával és okos szeretetével.

A regényben sok helyütt szinte lenyűgözi az olvasót a mesélőkedv elbűvölő áradása. A forradalom előtti Franciaország légkörét, belső feszültségeit, a feudális-kerikális hatalmasságok elleni harc romantikus lendületét színes, gazdag regényesség keretében mutatja be az író, George Sand népszerűtetését Patience és Marcasse erőteljesen, vonzóan megrajzolt alakja, heves antiklerikalizmusát *Mauprat* perének története sugározza. Felejthetetlenül szépek a Közép-Franciaország, Berry tájait megelevenítő leírások.

A *Mauprat* Szávai Nándor fordításában, Gyergyai Albert szép bevezető tanulmányával jelent meg. (P. L.)

IFJÚSÁGI MŰVEK

Kittenberger Kálmán:

**KELET-AFRIKA
VADONJAIBAN**

Ifjúsági Könyvkiadó

A szerző, Kittenberger Kálmán, nemcsak egyedülálló magyar szakértője Afrikának, s biztoskezü vadász, aki számtalan expedíciót vezetett a kelet-afrikai vadonba, hanem nagy tudású kutató, a természet tökéletes ismerője, az állat- és növényvilág áttekintő és rendszerező tudós s végül — vérbeli író, alkinek tollából olvasmányosan és élvezetesen, tanulmányosan és izgalmasan kerekednek ki a könyv kitűnő fejezetei. Az olvasó a helyszínen érzi magát, amikor harmatos hajnalokon elkíséri a vadászt oroszlanvadászaira, tuskés leshely mögül várja az éjszakai lakomára gyülekező ragadozókat, vagy lélegzetállító izgalmak közt cserkész a legveszélyesebb vadat, az elefántot. Kittenberger nemcsak a vadon lakóinak jelleméi, szokásaival ismertet meg, hanem néhány mesteri vonással ábrázolni tudja az afrikai élet igazi ízét, zamatát. Egy-egy történetéből többet tud meg az olvasó Afrikáról, mint sok más hosszú értekezésből. Hogyan támad a kafferbívaly, az orrszarvú és a leopárd; — a zsiráf, a zebra és az antilopok világa, a félelmetes mérges kutyók, a majmok és a krokodilusok élete egy élesszemű természetbúvár, és évtizedes gyakorlattal bíró vadász írói előadásában kell elevenen életre. Külön említést érdemelnek az állatfölgéről és a múzeumi gyűjtőmunka módszereiről szóló fejezetek s örömmel állapíthatjuk meg, hogy a könyv izléeses, gazdag kiállításra, a dús képanyagra (a szerző felvételei, Görög Rezső és Vezényi Elemér rajzai, Cselényi József borítólapja) feledtetni a képszerkesztés egyes botlásait, mint pl. a »fekete halál«, a mamba-kígyó helyett közölt ártalmatlan *boa constrictor* képét.

Kittenberger Kálmán remek könyve nemcsak úttörők és ifjú olvasók, hanem felnőttek számára is érdekesítő olvasmány. (Kertész Róbert.)

Hanzeleka Jiri—Zikmund Miroslaw: Afrika az álom világában és a valóságban. (Ford. Szóke Lőrinc, Fendt Pál, Tóth Tibor, Bev. Tóth Tibor. Ill. Frantis k Prkye.) 1—3. Bp. 1954. Művelt Nép.

Valentyinov I.: Afrikai történetek. Elbeszélések. (Ford. Tábor Béla. L. Rójtér rajzai nyomán ill. Biai-Föglein István.) Bp. 1953. Új. Kiadó, 189 l.

Ifjúági Könyvkiadó

A fiatal újságíró öt riportja a haza öt különböző vidékére vezet el bennünket. Kőbányai nyomában járva eljutunk a szarvasmarháról híres Magyaróvárra, Tokaj szőlőtermő hegyoldalaira, a kecskeméti gyümölcsöskertekbe, a Nyírség krumpliföldjeire, Háromföldre, az »aranygyapjas« juhok hazájába. A riportok egy-egy tájegységet, várost vizsgálva, minduntalan visszakalandoznak a múltba: Tokajt járván, kőromba ütközve, feldereng szemünk előtt Rákóczi régi vára, melyet a győztes labanc csapatok földig romboltak; a nyírségi krumpli alkalmat ad a szerzőnek, hogy felelevenítse mindazokat az érdekes kis történeteket, amelyek a burgonya európai elterjedéséhez fűződnek, Magyar és külföldi utazók leírásai nyomán felelevenedik előttünk a nyírségi homokbuckák kietlen tája, régi feljegyzések a parasztok nyomoráról, a régi éhbérekéről vallanak.

A történelmi csekdoták, a földrajzi leírások azonban csak keretül, vagy ha jobban tetszik háttérként szolgálnak Kőbányai riportjainak tényleges mondánivalója számára. Az egyes kirándulások célja rövid beszámolót adni a magyar mezőgazdaság egy-egy fontosabb ágának helyzetéről, megvizsgálni: mi volt a helyzet a kormányprogram előtt, és mit tettek azóta a feltárt hibák kijavítása érdekében. Ezek a beszámolók újult erővel bizonyítják a mezőgazdaságról szóló kormányhatározatok szükségességét és jelentőségét. És nemcsak a múlt hibáiról olvashatunk... Dunakilitin az új beszállítási rendelet nyomán újult fogynak hozzá a marhaállomány gyarapításához, a tokaji szőlőhegyeken a lelkes DISZ-brigádok járnak az élen a kibregedett szőlők újratelepítésében.

Kőbányai szépen, színesen megírt könyve kitűnő segédeszköze lesz az iskolai történelem- és földrajzoktatásnak, hasznos segítséget nyújt a mezőgazdasági kormányprogram népszerűsítéséhez. (M. G.)

Karinthy Ferenc: Hazai tudósítások. (III. Szónyi Gyula.) Bp. 1954, Szépirod. kiadó, 156 l.

Varga Domokos: Édes hazánk. Bp. 1954, Népszava, 178 l. 16

Varga Domokos: Megújuló magyar tájak. Természetfelfedező munkák Magyarországon. Bp. 1952, Népszava, 87 old., 4 t. (Ötéves tervünk nagy művei.)

Keresztül-kasul szép hazánk tájain. (Írták Bak János—Déry Tibor stb. ill. Szilas Győző—Szloszár György stb. Szerk. Kun Anna—Radványi Zoltán.) Bp. 1952, DISZ — Uttörő-mozgalom, 206 old.

Mészáros István:**SZATÍRA ÉS VALÓSÁG**

Szépirodalmi Könyvkiadó

A komikum, szatíra és valóság kérdése az esztétika legizgatóbb problémái közé tartozik. Aristotelestől Bergsonig, Aristophanestól Shavvig és Kornejcsukig alig van jelentősebb filozófus vagy író, aki ne próbált volna választ adni rá. S noha a feleletek nem egy részletkérdést tisztáztak már, a probléma egésze még megoldatlan.

Mészáros István a régebbi feleletek felhasználásával, Marx zseniális észrevételeiből kiindulva, igyekszik új következtetéseket levonni. Munkája igényes, s bár leginkább az irodalom területén felbukkanó komikus jelenségeket vizsgálja, a probléma egészére — és bizonyos részletkérdéseire — kíván általános törvényeket felállítani.

Módszere analitikus. Ném tételekből indul ki, nem azokat illusztrálja, hanem seregyen példák segítségével jut el az egyedítől az általánosig. Elemzései gondosak, sokoldalúak. Mészáros nem elégszik meg azzal, hogy egy-egy problémát érintőlegesen tárgyaljon, több ízben visszatér rá, új oldaláról villantja fel. Következtetései így fokról fokra elmélyülnek, meggyőzőbbé válnak. Végső eredményei gyakran eredetiek, a marxista esztétika fölényét igazolják.

A Szatíra és valóság alapján Mészáros a filozófiai tudományok kandidátusa lett. Műve alcíme: adalékok a szatíra elméletéhez. Remélhetőleg e tanulmánykötetet átfogóbb, szélesebben tárgyaló mű fogja követni. (Gera György)

Farkas Zoltán:**PAÁL LÁSZLÓ**

Képzőművészeti Alap Kiadóváhalata

A legnagyobb magyar tájképfestő halálának hetvenötödik évfordulójára írta meg Farkas Zoltán könyvét Paál Lászlóról. A nagy magyar festővel való több évtizedes szeretetteljes foglalkozás eredménye e mű, amely életrajzzal és kép-leírásokkal ismerteti meg velünk Paál Lászlót, az embert és művészetét.

Paál nemcsak kortársa, hanem legjobb barátja is volt Munkácsynak, az ember-ábrázolás legnagyobb magyar realista mesterének. Sorsa azonban sokkal mostohább volt, mint Munkácsyé.

A kritika nem fogadta az őt megillető megbecsüléssel. Remekműveinek mélyreható realizmusa nem ragadta meg sem a festőket, sem az írókat, sem a közönséget. Hiába kapott az akkor már elborult elméjű festő 1878-ban a párizsi világkiállításon kitüntetését, itthon csak a 90-es évek második felében kezdik értékelni. Az 1902-es Paál-kiállítást már megértés fogadta, majd széles körben nyilvánvalóvá vált, hogy Paál László a magyar tájképfestészetben ugyanolyan kiemelkedő szerepet tölt be, mint Munkácsy Mihály az emberi élet ábrázolásában.

Farkas Zoltán negyvenoldalas munkájához függelékként Paál László néhány levelét közli. Ezekből egy nyugtalan, sokrétűreklvő, de ugyanakkor szerény és igénytelen lélek hangja szól felénk, melyet a sors nem kímél meg a megrázó kódtatásoktól. Őt is, akárcsak Munkácsy, mchó alkotásvágy űzte tovább és tovább, de ezt az alkotásvágyat gyakran kétségbeesés szakította félbe. Újra és újra megrohanták az élet gondjai, saját kínzó nyomora és az aggodás itthonmaradt, tönkrement családjáért. Lelki életének e belső zaklatottsága természetesen a művészetében is visszatükröződik.

Paál az emberi élet, az emberi alak megfestésével csak járulékosan foglalkozott, bár velük is elevenítette legtöbbször erdőrészetet ábrázoló tájképeit. Művészetével szemban még mindig tartozásban vagyunk — írja Farkas Zoltán —, pedig a tájfestésben olyan magas fokra jutott, melyet vele egy időben a magyar festészetben csak Munkácsynak sikerült elérnie. Ebből a tartozásból törleszt Farkas Zoltán szép kis könyve. (Czobor Agnes)

Lázár Béla: Paál László élete és művésze, 2. teljesen átd. kiad. Bp. 1929, Franklin, 272 l., 2 t.

Munkácsy Mihály: Emlékeim. A bevezetőt írta Végvári Lajos. Bp. 1950, Hungária, 139 l., 1 t.

MAGYAR JÁTÉKSZÍN

Művelt Nép Könyvkiadó

Színészek, írók, dramaturgok, rendezők, színházvezetők — a színház munkásai és értékelői. Az ő írásaikból nyújt át egy csokornyit az olvasónak László Anikó szép kiállítási könyvében. Meghökkenítőek ezek az írások így együtt, egymás mellett még annak is, aiki némileg ismeri a színházi munkát, szorosabban a »magyar játékszín« hősességét, tud egyetmást a magyar színháztársaság és a haza olykor keserves, olykor boldog, de mindenképpen életre-halálra szóló kapcsolatáról.

Tanúsága ez a könyv az első magyar színházról: Kelemen Lászlóék küzdelmeinek, a vándorszínészek nyomort, szüntelen nélkülözést semmibevevő akaratának, a magyar nyelvért és az állandó magyar színházért folytatott harcának, a szabadságharc színészhőségeinek, a Bach-korszak ellenállóinak, a magyar drámairodalom serkentőinek.

Az említetteknek kívül többi között Szinczy, Déryné, Katona, Kőlcsey, Bajza, Fáy András, Vörösmarty, Vas Gereben, Jókai, Egressy, Gyulai Pál, Blaha Lujza, Mörzicz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Hevesi Sándor, Nagy Lajos, Horváth Árpád, Major Tamás, Hont Ferenc és Gobbi Hiláa írásaiból olvashatunk szemelvényeket a könyvben, mely csak ezzel a pusztá felsorolással is, de amellett remek válogatottságával, izléses külsejével dicséri az összeállítót és a Magyar Színház és Film-művészeti Szövetség Tudományos Osztályának szerkesztését. Izgalmasan érdekes és fellemlő olvasmány, lelkesítő példa és tanulság nemcsak minden színházi művész, de a magyar és az egyetemes művelődés minden szerelmese, harcosa, szerény munkása számára. (T. P. I.)

B. Ljapunov:

HARC A SEBESSÉGÉRT

Művelt Nép Könyvkiadó

A kedvelt »Ember és világ«-sorozat legújabb kiadványa az iparnak úgyszólván valamennyi ágát érintő sebesség-növelési törekvésekről és eredményekről számol be.

Először rövid áttekintést kapunk a Szovjetunió által elért technikai fejlődésről, majd több fejezeten át a nagy sebességek és teljesítmények megvalósításának előfeltételeit, az anyagokkal szemben támasztott követelményeket és az ezek kielégítése érdekében bevezetett eljárásokat ismerteti a szerző — tömör, közérthető formában.

A további fejezetek a nagy sebességekkel működő gépeket és berendezéseket mutatják be igen érdekesítően (pl. a hang sebességének korlátait áttörő gáz-sugarhajtású repülőgépet), s a világűr-hajózási lehetőségekkel és az előrelátható megoldásokkal foglalkoznak.

A elektronok világát is a nagy sebességek jellemzik. A katódsugárcső és a fotocella fontos szerepet tölt be a távolbalató berendezésekben, az elektroncső a rádióban és a számológépekben. Sokat hallunk a rádiólokációról (radar), valamint az atomkutatáshoz szükséges, nagysebességű elektromos részecskéket elő-

állítai betatronról; ezek működését megismerjük a szerző leírásából.

A nagy sebességek gyakorlati alkalmazásai közül a legérdekesebbek a »gondolkodó gépek«, vagyis az automaták. Ljapunov a Szovjetunióban működő önműködő kohászati üzemek, vasútirányító berendezések, távolból irányított repülőgépek stb. egész soráról számol be.

A könyv tehát nagyon bő ismertetést nyújt a modern sebességi technikáról, de hibájúl kell felróni, hogy felépítése nem elég rendszeres, gyakran eltér a tárgytól, sok esetben ismétlésébe bocsátkozik. Ez némiképpen zavarja az olvasót az egyébként igen érdekes leírások megértésében. (Mayer László)

Ljapunov: *Rakéta.* (Ford. Zoltán Lajos.) Bp. 1949, Új M. Könyvkiadó, 148 l.

Gáspár László: *Az új technika világa.* Bp. 1951, Művelt Nép, 221 old., 16 t. (Ember és világ)

SOMOGYI TÁNCOK

Művelt Nép. Könyvkiadó

A Népművészeti Intézet e kötettel indította meg a magyar néptáncok etnikai csoportonként való ismertetésével és tudományos feldolgozásával foglalkozó kiadványsorozatát. Az első kötet anyagát Somogyi táncából, táncdalaiból és népviseletéből válogatták ki a szerkesztők: *Morvay Péter* és *Pesovár Ernő*. A kötet anyagközléseit tanulmányok vezetik be, amelyeknek fő célja a táncok beállítása a személyek népi életének egészébe és helyük kijelölése a magyar táncművészet ma ismert anyagába.

Morvay Péter mintaszerű gyűjtési térképein és a hozzájuk fűzött megjegyzéseken, *Maác* László Somogyi táncéletét ismertető összefoglalásán, *Martin Györgynek* és *Pesovár Ernőnek* az egyes táncműfajokról írt ismertetésein, *Vargyas Lajosnak* a somogyi táncdallamokról írt kitűnő tanulmányán — hogy csak a legkiemelkedőbbeket említsük — a helyszíni gyűjtőmunka alapossága, a forrásmunkák ismerete, a feldolgozás módszertani megalapozottsága érződik.

Somogyi táncéletének különös jelentősége, hogy táncagyományunk egyik legértékesebb darabját, a kanásztáncot és változatait itt még fellelhetjük. Így a kötet legjelentősebb tanulmánya a kanásztáncokról szól. Kár, hogy a könyv Somogyi többi tánc-típusáról (csárdás, lakodalmi táncok, karikázó) nem ad ilyen kimerítő elemzést.

A különben egységesen szerkesztett és Csikós Tóth A. kitűnő viseletrajzaival illusztrált könyv táncabráinak stílusa sajátos, nem egységes. Csikós Tóth A. tánc-

rajzai erősen stilizáltak, kissé modorosak s nem adnak élményt az eredeti tánc hangulatáról; *Tőreki Ferencné* rajzai a táncok kiragadott mozzanatait hitelesen ábrázolják, ám gyakran súrolják a naturalizmust és nem egyszer az ízlés határát is, komor hangulatuk pedig semmiképpen nem indokolt. (*Szentpál Mária*)

Szentpál Mária, Sz.: *Völgységi táncok.* (Ill. Csikós Tóth András.) Bp. 1951, Művelt Nép, 152 l.

Szentpál Mária, Sz.: *Hogyan olvassuk a táncleírásokat?* (Ill. Benkő András.) 2. bőv. kiad. Bp. 1954, Művelt Nép, 44 l.

Kaposi Edit: *Népi táncainkról.* Rövid néprajzi áttekintés táncoktatók és tánc csoportok számára. (Bp.) 1952, Művelt Nép, 88 l.

Magyar néptáncok. *Ecséri táncok.* Összeáll. a M. Táncszöv. munkaköz. (Sajtó alá rendezte Szentpál Mária Sz. Dalokat gyűjt, és hangsz. Volly István. A ruhatervek rajzait készítette Szolvák György.) Bp. 1950, Népszava, 100 l.

Felsőtárkányi táncok. Részletek a felsőtárkányi népi együttes műsorából. Felsőtárkányi bál. (Összeáll. Szentpál Mária Sz. Ill. Benkő András, Szécsi Árpádné, G. Papp Emília.) Bp. 1954, Művelt Nép, 79 l. (Néptáncosok kisk. 11.)

Jókai Mór:

ÍRÓI ARCKÉPEK

Művelt Nép Könyvkiadó

Móricz és Mikszáth hasonjellelű gyűjteményei után, most Jókai irodalmi emlékeinek, válogatott tanulmányainak, kritikáinak kötetével gazdagodnak a könyvtárak — és az olvasók.

Az új Jókai-kötetben közölt írások legnagyobb része elfeledetten pihent régi újságokban, folyóiratokban, hozzáférhetetlen kiadványokban. Összegyűjtésüknek, újbóli megjelenésüknek nem csupán azért örülhetünk, mert a nagy író arcképe ezek segítségével több árnyalással rajzolódik ki előttünk, hanem azért is, mert eggyel több olyan irodalomról szóló könyvet adhatunk az olvasók kezébe, amely felkelti az érdeklődést írók és irodalomtörténet iránt és a felkeltett érdeklődést a nagy íróhoz méltó művészi erővel ki is elégíti.

Ha Jókai legzseniálisabb művészi adottságai közül a játékos képzeletével csak ritkán találkozhatunk is e lapokon, annál inkább élvezhetjük nyelvi, játékoságát, fordulatosságát, hangjának hajlékonyságát és mindig magával ragad minket lírai heve, ötleteinek szárnyalása. Egy helyütt — Szigligeti: *II. Rákóczi Ferenc fogsága* című drámájáról szóló kritikájában — ezt írta: »Szent hivatása a költőnek. — a nép szívében oly szenvedélyeket felkölteni, míg ha fölébrednek, nem halnak el soha, hanem átszállnak apáról fiúra és későn vagy korán lángra gyűjti-

ják az életet.» Az írónak ezt a hitvallását sugározza a most kiadott kötet minden darabja.

Bisztray Gyula gondosan és ügyes kézzel válogatta össze az »*Irói arcképek*«-et. Bevezető terjedelmes és alapos tanulmánya, csakúgy, mint bő jegyzetei, hozzásegítik az olvasót, hogy hozzáértően lapozgasson Jókai irodalmi emlékei és nézeteinek kifejtése között. A kötet első részében a nagy író önmagáról szóló vallomásait találhatjuk, második részében pedig végigkísérhetjük Jókai vezetésénél Csolokonaitól és Katonától kezdve Szász Károlyig és Thaly Kálmánig a XIX. századi magyar írók egész sorát. A közép-pontban pedig ott fénylik Jókai ifjúkorának fegyvertársai, a halhatatlan márciusi fiatalok közül magasan kiemelkedő, felejthetetlen barátunk, Petőfinek legendás és mégis mennyire valóságos, nagyszerű, hősi alakja! (*Murányi-Kovács Endre*)

Mikszáth Kálmán: Irói arcképek. (Sajtó alá rend., bev. és jegyzetekkel ell. Bisztray Gyula.) Bp., 1953. Művelt Nép, 215 l.

Móricz Zsigmond: Válogatott irodalmi tanulmányok. (Összeáll. Vargha Kálmán. Bev. Bóka László.) Bp., 1952. Művelt Nép, 380 l.

Gellért Oszkár: Kortársaim. Bp., 1954. Művelt Nép, 366 l.

Bálint György:

A SZAVAK FELKELESE

Válogatott cikkek.

Szépirodalmi Könyvkiadó

A halálba üldözött publicista, akinek tollát már évekkel előbb kiűtötték kezéből, *Sándor Kálmántól* összeválogatott kis remekműveit tartalmazza e kötet, melyeket a harmincas években írt, s melyek tartalmukkal és formájukkal ma is nevelőhatásúak. Cikkeiből az a fasiszmus elleni tiltakozás, az a narcos humanizmus csehdűl ki, melyet »csak egy veszéleztet — a vereség«.

Bálint György, mint azt *Boldizsár Iván* a mű lírai hevületű előszavában megállapítja, gondolkodásában materialista, módszerében dialektikus volt. Ismerte és szolgálta a marxizmust, közeljutott a munkásmozgalomhoz. Írásaiban az újságírás legszebb műfaji hagyományait állítja tartalmi törekvéseinek szolgálatába. Schasem úz elkedvetlenítő, direkt propagandát, hanem mindig közvetett indítással dolgozik, például a szimbólikus cikk műfaját olyan stilisztikai bravúrral megelevenítő »Edényárus« című írásában, ahol az olasz áru-sun át a handa-bandázó diktátor arcélet mesterien villantja elének.

Bálint György élményeit írja, közvetlen belső vagy külső eredeti élményeit, s csak ritkán műveltség-élményeit. Az előbbire példa a »Menekülés?« című cikk, ahol egy koratavaszú kóbor sóvárgás hangulatának megragadó földézése után szögezi le: »A meglátnorodást nem lehet megbocsátani.« Közvetett élmény az »Idő emigránsairól« szóló cikk; azokról szól, akik a kór uralkodó szellemi és egyéb rendszerei, vagy rendszertelenségei elől önmagukba húzódnak vissza. Ő megbocsáthatatlannak tartotta ezt a belső emigrációt. Pedig tudta, hogy örület, vagy börtön vár arra, aki nem hallgatva húzza az igát.

Egy-egy stílusfordulattal jellemzi néha önmagát, például amikor a pénz atheisztájáról beszél. Vagy árulón tör fel egy-egy mondat a tömör, csiszolt, fegyvermezett sorokból: »Vajon milyen lehet félelem nélkül élni? Szabadon élni és szépen élni?«

Az ukrainjai tömegsír áldozatának nem adatott meg soha ez az életérzés. Pedig erre vágyott milliók nevében, cselekvő mohósággal, izzó és egyéni érdektől mentes kíváncsisággal, a képzelőerő és a szigorú logika szerencsés vegyületével, egy bizonyos nem pesszimista szkepszisszel és soha nem lemondó bátor hitel. (*Katona Jenő*)

Bálint György: Emberi méltósággal. Bp. Székra Kk. 1947. 123 old.

Bálint György: Búcsú az értelemről. Bp. Almanach. 1940. 104 old.

Bálint György: Az idő rabságában. Bp. Viktória. (1935.) 63 old. (Korszerű írások 1.)

Katona Ferenc—Dénes Tibor:

A THÁLIA TÖRTÉNETE.

1904—1908

Művelt Nép Könyvkiadó

»A Thália története« méltó megemlékezés az ötven esztendeje született legművészebb magyar kísérleti színházról, egyben az első magyar munkásszínházról és szenvedélyes hivatástudattal dolgozó megeremtőiről.

A szerzők tömörségében is igen szemléletes korrajzot adnak, majd részletesen elmondják a Thália megalakulásának és működésének romantikusan szép történetét. Példamutatóak a történet hősei, az akkor húsz-huszonöt éves fiatalok — már igényes művészek, tudósok —: Bánóczy László, Lukács György, Benedek Marcell, Hevesi Sándor, Törzs Jenő, Somlay Artúr és még sokan mások. Szép maga a »cselekmény«, a vasakarató küzdelem a századeleji Magyarország vezető kultúrkörökének fejlődéstgátló erői, maradisága

ellen, amely a színházhelyiségek megvonasával és egyéb eszközökkel igekezett megfojtani a Tháliát. Szép a »cselekmény« célja: a Thália az európai színház-kultúra akkor új, haladó irányait akarja meghonosítani, a szegénysorsú, külvárosi közönséget bevonni a színház állandó nézői közé. A színház iskolája szívós szorgalommal neveli a fiatal színészeket. Új játékműstílust alakít ki, az emberi sorok mélységeit feltáró jellembrázolásai, harmónikus együttes-játékkal. Új a színház műsora: a bemutatott harminchat mű egy-két kivétellel a Thália színpadán kerül először magyar közönség elé.

A bemutatott műveket a szerzők sorra értékelik. Elemzésük mély és hasznos, csupán kissé *drámatörténeti* irányba főlja a munkát. Az olvasó többet szeretne megtudni az *előadásokról*, szívesein követné legalább egy előadás menetét szí-

nészi, rendezői szemszögből. E hiányért mégsem hibáztathatjuk a szerzőket, hiszen tudományos kutató csak meglevő anyagot dolgozhat fel, s ha egy-egy területről nem talál elég adatot, kénytelen lemondani a részletes tárgyalásról. »A Thália története« egyébként *egészében* azt bizonyítja, hogy szerzői széleskörű tájékozottsággal és alapos, gondos kutatással gyűjtötték forrás-anyagukat.

A könyv nagy erénye — a már említettéken kívül — a kitünően eltalált hang. Tudományos szakszerűsége érdekes, közvetlen előadásmóddal párosul — a szakember és a nagyközönség egyaránt élvezettel forgathatja. (László Anikó)

László Anikó: Magyar játékszín. Nagy elődeink harca a nemzeti színjátszásért. Antológia. Összeáll. és bev. — Bp. 1964, Művelt Nép. 190 l.

Karptáti Aurél; Kántorné. Bp. 1954, Művelt Nép. 83 l.

TARTALOM

AZ I., II. ÉS III. INTERNACIONÁLÉ. A KOMMUNISTA ÉS MUNKÁSPÁRTOK (J. P.).....	33
JOSUE DE CASTRO: Az éhség földrajza (Nagy Tibor)	34
NEMES DÉZSÓ: Magyarország felszabadulása (I. B.)	34
ERDEKES KÖNYVEK (S. M.)	35
RADNÓTI MIKLÓS: Versek és műfordítások (Pók Lajos)	35
KOZLOV: Krimi éjszaka (V. B.)	36
BRÓDY SÁNDOR: A sas Pesten (Simándi Béla)	36
SZABÓ PÁL: Nyugtalan élet II. (Szűcs Andor)	37
V. G. JAN: Dzsingisz khán (Fülöp Attila)	37
THURY ZOLTÁN: Egy arány (Maár Gyula)	38
JAČK LONDON: Az éneklő kutyá (Lékay Ottó)	39
HEGEDŰS GÉZA: A sötétség utolsó órái (L. O.)	39
MAGYAR HUMORISTÁK (Csanádi Ákos)	40
NAGY LAJOS: A menekülő ember (Tamás Ernő)	40
SZICSOV: A Csendes Óceánnál (Győri György)	41
RÖPÜLJ PÁVA, RÖPÜLJ (Zolnay Vilmos)	41
LEACOCK: Humoreszkék (Varga Domokos)	42
PABLO NERUDA: A szőlők és a szél (Vihar Béla)	42
GEORGE SAND: Mauprat (P. L.)	43
KITTENBERGER KÁLMÁN: Kelet-Afrika vadonjaiban (Kertész Róbert)	43
KÓBANYAI GYÖRGY: Hazai földeken (M. G.)	44
MÉSZÁROS ISTVÁN: Szatíra és valóság (Gera György)	44
FARKAS ZOLTÁN: Paál László (Czobor Ágnes)	44
MAGYAR JÁTÉKSZÍN (T. P. I.)	45
B. LJAPUNOV: Harc a sebességért (Mayer László)	45
SOMOGYI TÁNCOK: (Szentpál Mária)	46
JÓKAI MÓR: Irói arcképek (Murányi-Kovács Endre)	46
BÁLINT GYÖRGY: A szavak felkelése (Katona Jenő)	47
KATONA FERENC—DENES TIBOR: A Thália története 1904—1908 (László Anikó)	47